

Satu Rajamäki

ISÄÄ TUOTTAMASSA

Diskurssianalyysi isien hoitovastuusta ja perhevapaiden
jakamisesta äitien puheessa

TIIVISTELMÄ

Satu Rajamäki: Isää tuottamassa – diskurssianalyysi isien hoitovastuusta ja perhevapaiden jakamisesta äitien puheessa
Pro gradu -tutkielma, 78 sivua
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikka
Toukokuu 2022

Tämän diskurssianalyttisen tutkimuksen tehtävä on selvittää, millaista isyyttä pienten lasten äidit tuottavat puheellaan kertoessaan perhevapaiden ja hoivavastuun jakamisesta perheessään. Tarkoitus on ymmärtää syvällisemmin sitä monimutkaista prosessia, jossa perheet tekevät päätöksiä hoivavastuun ja perhevapaiden jakamisen suhteen, sillä äidit kantavat yhä suuremman vastuun lastensa hoivasta ja käyttävät valtaosan perhevapaista. Ainoastaan tekemällä jotakin näkyväksi, voidaan sitä helpommin muuttaa ja löytää vaihtoehtoisia tapoja myös rakentaa sitä toisella tavalla. Tutkielman teoreettis-metodologisena lähtökohtana on sosiaalinen konstruktionismi sekä oletus siitä, että äideillä on tahatonta valtaa tai portinvartijuutta perheen sisäisissä hoiva- ja perhevapaaneuvotteluissa. Tämä valta tai portinvartijuus ei kuitenkaan tarkoita, että isällä ei olisi lainkaan valtaa tai vastuuta hoivapäätöksissä. Näistä lähtökohdista käsin olen valinnut tutkimuskohteeksi juuri äitien tuottaman isyys- ja vanhemmuuspuheen. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on käytetty diskurssianalyysiä, jonka avulla olen hahmotellut aineistosta viisi erilaista äitien isille asettamaa subjektipositiota. Kuvaamalla erilaisia isille asetettuja subjektipositiota, tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on tehdä näkyväksi tapoja, joilla äidit rakentavat isyyttä ja sitä kautta myös äitiyttä.

Tutkimuksen aineiston muodostaa Suomen Akatemian rahoittaman CHILDCARE-tutkimushankkeen keräämä 1–2-vuotiaiden lasten äitien haastatteluaineisto. Haastattelu on toteutettu puolistrukturoituna teemahaastatteluna. Haastatellut äidit olivat heteroseksuaalisessa parisuhteessa puolisonsa kanssa ja muodostivat kahden vanhemman perheen. Teemat, joista äidit puhuvat aineistossa koskevat muun muassa hoivavastuun ja perhevapaiden jakamista perheessä, lastenhoitojärjestelyjä ja sairaan lapsen hoivaa. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu 10 äidin haastattelusta, joista viidessä tapauksessa äidin puoliso oli käyttänyt itsenäistä perhevapaata ja toisessa viidessä isä ei ollut käyttänyt lainkaan itsenäistä perhevapaata.

Hahmotelin äitien haastattelupuheesta yhteensä viisi erilaista isille asetettua subjektipositiota. Nämä isien rooleja kuvaavat subjektipositiot ovat perhekeskeinen isä, tasa-arvoinen isä, palkkatyötä priorisoiva isä, kevyt vanhempi ja ulkopuolinen. Pääsääntöisesti isät kuvataan aineistossa aktiivisina toimijoina, mutta ulkopuolisen subjektipositiossa isät kuvataan yleensä passiivisina toimijoina. Tässä aineistossa erottuvat selvästi myös aiemmissa tutkimuksissa havaitut vanhemmuuspuhetta jäsentävät äidinhoivan, jaetun vanhemmuuden ja hoivaavan isyyden diskurssit ja ideaalit, jotka houkuttelevat äitejä asettamaan puolisonsa tai isät yleisellä tasolla näihin hahmottelemiini subjektipositiioihin.

Analyysin tulokset osoittavat, että tasa-arvoinen, vanhemmuutta äidin kanssa tasapuolisesti jakava isä kuvataan yleensä poikkeuksellisena, ja normaalia edustaa niin sanottu epätasa-arvoinen isä, jota isien yleisellä tasolla kuvataan olevan. Lisäksi vaihtoehtona äidin antamalle hoivalle ei nähdä isän antamaa hoivaa, vaan hoivajärjestelykeskustelussa siirrytään pohtimaan muita hoivan järjestämisen mahdollisuuksia. Näin isä asetetaan ulkopuoliseksi hoivajärjestelykeskusteluissa ja tasa-arvon teemat jäävät keskustelun ulkopuolelle. Analyysin perusteella myös isän ensisijainen elatusvelvollisuus perhettään kohtaan läpäisee kaikki isille asetetut subjektipositiot – jopa tasa-arvoisen isän subjektiposition. Lisäksi isän vanhemmuus kuvataan useimmiten jollakin tavalla alisteisena äidin vanhemmuudelle. Äiti kuvataan päähoivaajana ja isän hoivaroolit vaihtelevat hänelle asetetun position mukaan, mutta isä ei ole koskaan lasten päähoivaaja. Näin ollen voidaan päätellä, että vaikka tasa-arvo ja vanhemmuuden jakaminen vanhempien kesken ovat usein läsnä puheessa, on silti alueita, joille sen ei nähdä luonnostaan kuuluvan. Perhevapaiden jakamattomuutta vanhempien kesken ei yleensä nähdä esteenä isän hoivaavalle ja perhekeskeiselle tai tasa-arvoiselle isyydelle, sillä isän ensisijaisen vastuun vanhempana nähdään olevan perheen elättäminen, kun taas äidin ensisijaisena tehtävänä nähdään lasten hoivaaminen.

Avainsanat: isyys, vanhemmuuden jakaminen, perhevapaat, diskurssianalyysi, subjektipositiio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Satu Rajamäki: Producing the Father – Discourse Analysis on How Mothers Talk About Fathers' Childcare Responsibilities and the Sharing of Family Leave

Master's Thesis, 78 pages

Tampere University

Social Policy

May 2022

The objective of this study is to find out what kind of fatherhood is produced by mothers when they talk about sharing family leave and childcare responsibilities in their own families. The purpose is to form a deeper understanding of the complicated processes where families make decisions on sharing the care responsibilities and family leave. A deeper understanding is needed because mothers still bear more responsibility for childcare and use most of the family leave in Finland. The underlying assumption of this research is that reality is socially constructed and that mothers have unintentional gatekeeping power in the family negotiations on childcare and family leave. However, the maternal gatekeeping does not mean that fathers do not have any power or responsibility over childcare decisions. From these points of view, the discussions on fatherhood and parenthood produced by mothers are analyzed. The research method used in this study is discourse analysis. With the help of discourse analysis, I have outlined five different subject positions that the interviewed mothers use to describe their spouse or fathers in general. By describing the different subject positions, one of the aims is to make visible the ways in which mothers construct fatherhood and thus motherhood.

The research material of this study was collected by the CHILDCARE research project financed by the Academy of Finland. The material consists of 10 semi-structured interviews with mothers that had at least one 1- to 2-year-old at the time of the interview. The interviewees were in a heterosexual relationship with their spouse and formed families of two parents. Five of the spouses had used independent family leave, and the other five had not used any independent family leave at all. The themes discussed in the interview material concern, among others, sharing the childcare responsibilities and family leave, childcare arrangements, and the care of sick child.

The subject positions outlined in the analysis are family-oriented father, equal father, job-oriented father, light parent, and outsider. These subject positions stem from the discourses and parenthood ideals that have been found to frame the language around parenthood in many other studies before. These discourses and ideals are mother's care, shared parenting, and caring fatherhood.

The results of this analysis show that even though the equality between parents and sharing parenthood are often present in the speech, there are still areas of childcare where the themes of equality do not naturally come up. Childcare arrangements is an area where fathers are often simply left outside, and father's care is not seen as an option for mother's care. Furthermore, equal father is often described as an exception while the "unequal fathers" represent the normal. In addition, father's responsibility to provide for the family seems to be so strong that it is present even in the subject position of equal father. In general, fatherhood seems to be subordinate to motherhood, and the mother is considered as the main caregiver while the father's caregiving role varies according to the subject position. However, the father is never considered as the main caregiver.

Keywords: fatherhood, shared parenting, family leave, discourse analysis, subject position

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 PERHEVAPAAJÄRJESTELMÄ OSANA PERHEPOLITIIKKA	4
2.1 Suomalainen perhevapaa järjestelmä ja perhevapaa uudistus	4
2.2 Perhevapaiden käyttäjät ja työelämä	5
2.3 Isien perhevapaiden käytöstä	11
2.4 Hoivavastuu ja perhevapaat: asenteet ja neuvottelut perheissä	13
2.5 Perhevapaiden käytön reunaehdot ja perustelut	15
2.6 Kansainvälinen vertailu ja näkökulma	19
3 TEOREETTINEN VIIITEKEHYS	22
3.1 Sosiaalinen konstruktionismi	22
3.2 Vanhemmuuspuhe	24
3.2.1 Jaettu vanhemmuus	25
3.2.2 Äidinhoiva	27
3.2.3 Hoivaava isyys	28
3.3 Äitien portinvartijuus	29
4 TUTKIMUSASETELMA, AINEISTO JA MENETELMÄT	32
4.1 Tutkimustehtävä	32
4.2 Aineiston kuvaus	33
4.3 Diskurssianalyysi ja subjektipositiot	34
4.4 Analyysin eteneminen	37
4.5 Eettisyys ja luotettavuus	39
5 ISIEN SUBJEKTIPOSITIOT ÄITIEN PUHEESSA	43
5.1 Perhekeskeinen isä	44
5.2 Tasa-arvoinen isä	46
5.3 Palkkatyötä priorisoiva isä	51
5.4 Kevyt vanhempi	54
5.5 Ulkopuolinen	57
6 YHTEENVETO	66
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	70
LÄHTEET	74

1 JOHDANTO

Perhevapaiden tasaisemmasta jakautumisesta ja isien perhevapaiden käyttämisestä on keskusteltu paljon viime vuosina erityisesti nyt kun Sanna Marinin hallituksen kaavailema perhevapaaudistus astuu voimaan syksyllä 2022. Perhevapaaudistuksen tarkoituksena on perhevapaiden tasaisempi jakautuminen ja siten muun muassa sukupuolten välinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuus (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019). Tasa-arvoisempi perhevapaiden jakautuminen onkin tärkeä osa sekä työelämän että vanhemmuuden tasa-arvoistumista. Sukupuolten välinen tasa-arvo on ollut yksi hoivan yhteiskunnallistumista ajava tärkeä arvo jo pitkään, mutta silti vastuut hoivasta ja palkkatyössä käymisestä jakautuvat edelleen hyvin perinteisellä tavalla. (Anttonen & Sointu 2006, 12–14.) Tällä hetkellä perhevapaita ovat äideille ja isille korvamerkittyjen vapaiden lisäksi vapaasti jaettavat vapaat, kuten vanhempainvapaa ja hoitovapaa. Vuonna 2018 vanhempainvapaalta maksettavan vanhempainrahan saajista miehiä oli vain noin 3,7 prosenttia (Kela 2019, 25–26). Hoitovapaalta maksettavan kotihoidon tuen saajista samana vuonna vain noin 7,2 prosenttia oli miehiä (em., 38). Isät ovat siis roimasti aliedustettuina perhevapaiden käyttäjien joukossa. Tämän perusteella vaikuttaisikin siltä, että perhevapaat mielletään usein äidille kuuluviksi, vaikka niitä voivat käyttää molemmat vanhemmat. Elokuussa 2022 voimaan astuvan perhevapaaudistuksen myötä molemmat vanhemmat saavat saman pituiset vanhempainvapaakiintiöt, mutta omasta kiintiöstä on mahdollista luovuttaa osa toiselle vanhemmalle (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022).

Tässä tutkielmassa tarkastelen diskurssianalyysin avulla sitä, miten pienten lasten äidit puhuvat haastatteluissa isien perhevapaiden käyttämisestä ja hoivaroolista perheessä: *millaista isyyttä äidit tuottavat puheellaan kertoessaan perhevapaiden ja hoivavastuun jakamisesta tai jakautumisesta perheessään?* Lähestyn tutkimuskysymystä erityisesti subjektipositioista käsin, eli tarkastelen, millaisiin subjektipositioihin isät asetetaan äitien puheessa. Koska hoivavastuu ja erityisesti perhevapaat jakautuvat perheissä yhä epätasaisesti (ks. esim. Kela 2021; Salmi ym. 2009; Salmi & Närvi 2017), ja koska äideillä on tutkimusten valossa havaittu olevan valtaa tai portinvartijuutta hoivan ja/tai perhevapaiden jakamisen suhteen (ks. esim. Lammi-Taskula 2007; Salmi & Närvi 2017; Närvi 2018; Mattila 2019; Rane & McBride 2000; Tremblay & Pierce 2011), halusin tässä tutkielmassa tarkastella ja analysoida nimenomaan sitä, miten äidit rakentavat puheellaan puolisonsa roolia lasten hoivaan liittyvissä teemoissa. Vastaavanlaista diskurssianalyttistä tutkimusta ei ole tietämykseni mukaan ainakaan Suomessa tehty äitien haastatteluaineistosta, jossa haastattelun teemoiksi olisi nostettu nimenomaan esimerkiksi vanhemmuuden ja perhevapaiden jakaminen, perhevapaaajärjestelmän tasa-arvo tai hoivajärjestelyt perheessä. Siksi on tärkeää, että tätä aihetta tarkastellaan tarkemmin myös äitien tuottaman isyyspuheen näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena

on heteroparisuhteessa olevien kahden vanhemman perheessä elävien äitien haastattelupuhe. Haastateltavilla oli haastatteluhetkellä vähintään yksi yhteinen, noin 1–2-vuotias lapsi puolisonsa kanssa. Tutkimusaineistona käytän CHILDCARE-hankkeen haastatteluaineistoa.

Koska äideillä näyttäisi aiemman tutkimuksen (esim. Lammi-Taskula 2007; Salmi ym. 2009; Salmi & Närvi 2017; Närvi 2018; Mattila 2019; Rane & McBride 2000; Pasley ym. 2002; Tremblay & Pierce 2011) mukaan olevan valtaa perheensisäisissä hoiva- tai perhevapaaneuvotteluissa, ei ole yhdentekevää, miten äidit puhuvat isyydestä, isien vastuusta ja vapaiden käytöstä. Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta kieli ei ainoastaan kuvaa maailmaa jonkun näkökulmasta käsin, vaan se myös osallistuu aktiivisesti sen tuottamiseen, uusintamiseen ja muuntamiseen (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26). Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin luoda kuva siitä, miten äidit puheillaan uusintavat tai haastavat sukupuolittuneita vanhemmuuden rooleja ja rakentavat omaa ja siten myös puolisonsa roolia ja asemaa lasten hoivavastuuseen ja vapaiden jakamiseen liittyen.

Kun tullaan tietoiseksi tavoista rakentaa isyyttä perheen sisällä, voidaan paremmin ymmärtää niitä ratkaisuja, joihin perheissä päädytään. Samalla voidaan myös helpommin muuttaa näitä vakiintuneita ja luonnolliseltakin tuntuvia puhe- ja toimintatapoja, sillä kun tavoista tullaan tietoiseksi, voidaan nähdä myös vaihtoehtoisia tapoja puhua asioista (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 73). Kun puhetavoista tullaan tietoisiksi, voidaan kiinnittää huomiota siihen, millaisia ehtoja ja rajoitteita kuhunkin subjektipositioon liittyy. Tämä tutkimus asettuukin lähelle konstruktionistisen perhetutkimuksen kenttää, jossa 'perhe' tai tämän tutkimuksen kohdalla tarkemmin sanottuna 'vanhemmat' nähdään enemmän tutkimuksen lopputuloksena kuin etukäteen tarkasti rajattuna ja määriteltynä käsitteenä. Konstruktionistisessa perhetutkimuksessa tarkastellaan niitä tapoja, joilla perhettä tai vanhemmuutta tuotetaan ja rakennetaan sosiaalisesti. (Forsberg 2014, 130, 135.)

Johdannon jälkeisessä toisessa luvussa avaan aikaisempaa tutkimusta aiheesta enemmän ja kartoitan perhevapaiden ja lastenhoivan nykytilaa sekä Suomessa että lyhyesti myös kansainvälisestä kontekstista käsin. Käsittelen toisessa luvussa myös sitä, millaisia asenteita ja ajatuksia vanhemmilla on aiemman tutkimuksen valossa perhevapaiden ja hoivavastuun jakamiseen liittyen, ja millaisia reunaehtoja perhevapaiden jakamisella tai pitämisellä nähdään olevan. Aloitan toisen luvun kuitenkin kertomalla ensin tarkemmin nykyisestä perhevapaajärjestelmästä, elokuussa 2022 voimaan astuvasta perhevapaauudistuksesta sekä paljon keskustelua herättäneestä THL:n 6+6+6-perhevapaamallista, josta haastatteluaineistossakin usein puhutaan.

Kolmannessa luvussa määrittelen tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Tutkielman lähtökohtaoletuksena on sekä todellisuuden sosiaalisen rakentumisen luonne että oletus äitien portinvartijamaisesta vallasta hoivan ja perhevapaiden suhteen. Näiden lisäksi suomalaista vanhemmuuspuhetta jäsentävät jaetun vanhemmuuden, äidinhoivan ja hoivaavan isyyden diskurssit ja ideaalit ovat vahvasti havaittavissa myös tämän tutkielman aineistossa, joten esittelen myös näitä puhetapoja tarkemmin kolmannessa luvussa.

Neljännessä luvussa kuvaan tutkimustehtävän ja kerron aineistosta tarkemmin. Tämän jälkeen esittelen tutkimuksen teossa hyödynnetyn tutkimusmetodin, joka on diskurssianalyysi. Koska subjektipositiot ovat analyysin keskiössä, käsittelen myös subjektiposition käsitettä tarkemmin. Neljännessä luvussa kerron myös analyysin etenemisestä ja sen eri vaiheista. Lopuksi pohdin vielä tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

Viides luku muodostaa tämän tutkielman analyysin, jonka alaluvuissa käsittelen tarkemmin jokaista viittä aineistosta hahmottelemaani subjektipositiota. Nämä subjektipositiot ovat perhekeskeinen isä, tasa-arvoinen isä, palkkatyötä priorisoiva isä, kevyt vanhempi ja ulkopuolinen. Analyysiluku sisältää tiivistetyn taulukon äitien isille asettamista subjektipositioista sekä otteita litteroidusta ja anonymisoidusta haastatteluaineistosta, jotta analyysiä olisi helpompi ymmärtää.

Kuudes luku muodostaa tutkielman yhteenveto-osuuden, ja seitsemännessä eli viimeisessä luvussa pohdin tämän tutkielman ja analyysin tulosten merkitystä enemmän. Pohdin hieman myös perhevapaaudistusta tämän tutkielman näkökulmasta käsin.

2 PERHEVAPAAJÄRJESTELMÄ OSANA PERHEPOLITIIKKAA

Tässä luvussa tarkastelen ensin kohdassa 2.1 nykyistä suomalaista perhevapaaajärjestelmää, syksyllä 2022 voimaan astuvaa perhevapaaudistusta sekä 6+6+6-perhevapaamallia, josta on puhuttu perhevapaaudistuksenkin yhteydessä paljon ja joka nostetaan tutkielman haastatteluaineistossa esiin useaan otteeseen esimerkkinä perhevapaiden tasa-arvoisesta jakamisesta. Tämän jälkeen luvussa 2.2 siirryn kuvaamaan muun muassa sitä ketkä Suomessa käyttävät perhevapaita ja miltä perhevapaat näyttävät työelämänäkökulmasta. Avaan tarkemmin myös isien perhevapaiden käyttöä luvussa 2.3. Luvussa 2.4 kerron enemmän siitä, miten perheissä suhtaudutaan hoivavastuuseen ja perhevapaisiin sekä niiden jakamiseen. Luvussa 2.5 kuvaan vielä tarkemmin vanhempien perusteluita perhevapaiden käytölle sekä perhevapaiden käytön ja perhevapaaneuvottelujen reunaehtoja. Viimeisessä alaluvussa 2.6 nostan esiin perhevapaiden käyttämisen kansainvälisen kontekstin, jotta suomalainen perhevapaaajärjestelmä ja perheiden tavat jakaa vapaita on helpompaa suhteuttaa laajempaan perhevapaakontekstiin.

2.1 Suomalainen perhevapaaajärjestelmä ja perhevapaaudistus

Perhevapaaajärjestelmä on yksi tärkeä osa perhepolitiikka ja sen vaikutukset heijastuvat koko yhteiskuntaan, sillä se vaikuttaa merkittävästi esimerkiksi siihen, miten työelämässä toimitaan, kun perheeseen syntyy lapsia. Perhevapaaajärjestelmä haastatteluaineiston keräämisen aikaan ja vielä ennen elokuussa 2022 toteutettavaa perhevapaaudistusta on koostunut äitiysvapaasta, isyysvapaasta, sekä vanhempainvapaasta. Äitiysvapaa on kestoltaan noin neljä kuukautta. Isyysvapaa on kestoltaan noin yhdeksän viikkoa, ja siitä äidin kanssa voi pitää yhdessä 18 arkipäivää. Vanhempainvapaan kesto on hieman yli kuusi kuukautta, ja sitä voi käyttää heti äitiysvapaan päätyttyä kumpi vain lapsen vanhemmista. Näiltä vapailta maksetaan ansiosidonnaista vanhempainpäivärahaa. Tämän lisäksi vanhempainvapaan päätyttyä voidaan jommallekummalle vanhemmalle maksaa hoitovapaalta kotihoidon tukea alle 3-vuotiaasta lapsesta, mikäli lasta ei hoideta julkisessa päivähoidossa. Lapsen hoitaja voi olla myös joku muu kuin lapsen vanhempi. Myös osittainen hoitovapaa on mahdollinen, mikäli vanhempi työskentelee enintään keskimäärin 30 tuntia viikossa. (Pikaopas perhe-etuuksiin.) Perhevapaisiin on tullut ainoastaan pieniä muutoksia vuosien saatossa, mutta järjestelmä on pysynyt melko samanlaisena jo pitkään, joten siihen on ehditty tottua.

Perhevapaaajärjestelmää on kuitenkin haluttu muuttaa enemmän jo pitkään, sillä se ei vastaa monimuotoisten perheiden tarpeisiin, eikä tasa-arvonkaan nähdä toteutuvan nykyisellä

perhevapaajärjestelmällä. Minna Salmi ja Johanna Lammi-Taskula (2010) Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta ovat kehittäneet perhevapaamallin, jota on kutsuttu 6+6+6-malliksi. Nimensä mukaisesti malli jakaisi ansiosidonnaisen perhevapaan kolmeen kuuden kuukauden jaksoon, joista kummallekin vanhemmalle olisi korvamerkitty oma kuuden kuukauden jakso ja kolmannen jakson vanhemmat voisivat jakaa vapaasti haluamallaan tavalla. Perheet voivat käyttää vapaita siihen asti, että lapsi täyttää kolme vuotta. Tältä 18 kuukauden vanhempainvapaalta maksettaisiin 80 prosenttia aiemmista ansiotuloista. Mallin on sanottu tuovan perheille enemmän joustavuutta ja valinnanmahdollisuuksia perhevapaiden suunnittelun ja toteutuksen suhteen sekä lisäävän isien aktiivisuutta pitää nykyistä enemmän perhevapaita. Tämä perhevapaamalli on myös saanut kannatusta monelta eri taholta, ja siksi se onkin ehkä yksi tunnetuimmista perhevapaamalliehdotuksista. (Salmi & Lammi-Taskula 2010.) Haastatteluaineistossa haastattelija nostaa kysymyksissään usein esiin tämän uudistusmallin kysyessään äideiltä heidän ajatuksistaan perhevapaiden tasaisemmasta jakamisesta.

Sanna Marinin hallituksen perhevapaauudistuksen, joka astuu voimaan elokuussa 2022, on tarkoitus ottaa paremmin huomioon perheiden monimuotoisuus sekä kannustaa perheitä jakamaan perhevapaita tasapuolisemmin toisen vanhemman kanssa. Perhevapaauudistus tarkoittaa käytännössä, että jatkossa molemmat vanhemmat saavat oman 160 arkipäivän vanhempainpäivärahaikiintönsä, josta toinen vanhempi voi halutessaan luovuttaa toiselle vanhemmalle enintään 63 päivää. Lisäksi synnyttävä vanhempi saa 40 päivän raskausrahaikiintönsä. Tämä tarkoittaa, että ansiosidonnaiset vanhempainpäivärahapäivät lisääntyvät nykyiseen verrattuna. Kotihoidon tuki pysyy ennallaan. Uudistus huomioi paremmin myös esimerkiksi yksinhuoltajat ja monikkolasten vanhemmat, ja uudistuksen myötä vapaita voi käyttää joustavammin – myös osittainen vanhempainvapaa on mahdollinen. Vapaita voi käyttää osissa lapsen kaksivuotispäivään saakka. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2022.) Käytännössä uudistuksen myötä vanhempien tulee käydä aktiivisia neuvotteluja perhevapaiden jakamisesta, sillä toinen vanhempi voi halutessaan luovuttaa osan omasta vapaastaan toiselle vanhemmalle – omaa vapaata ei siis automaattisesti saa pidennettyä ilman molempien vanhempien aktiivista ja yhteistä päätöksentekoa.

2.2 Perhevapaiden käyttäjät ja työelämä

Minna Salmi, Johanna Lammi-Taskula ja Johanna Närvi (2009, 15) ovat tutkineet muun muassa naisten ja miesten perhevapaiden käyttöä, esteitä, edellytyksiä ja seurauksia. Tutkimusaiheita heidän

tutkimuksessaan oli yhteensä viisi kappaletta: äitien perhevapaat, isien perhevapaat, perhevapaat työntekijän näkökulmasta, perhevapaat organisaation näkökulmasta ja osa-aikaiset vapaat työntekijän ja organisaation näkökulmista (em., 25–26). Minna Salmi ja Johanna Närvi (2017, 8) tutkivat samankaltaista aihetta muutamia vuosia myöhemmin, näkökulmana tasa-arvo äitien ja isien perhevapaiden käytössä ja käytön esteet, sekä heidän valintoihinsa vaikuttavat tekijät.

Salmen, Lammi-Taskulan ja Närven (2009) tutkimuksen mukaan äitien perhevapaiden käyttö oli muuttunut edellisiin viiden vuoden takaisiin tutkimustuloksiin verrattuna muun muassa siten, että aiempaa useammin äidit olivat palanneet töihin lapsen ollessa 2-vuotias, ja harvemmin äidit olivat kotona hoitovapaalla tai kotihoidon tuella enää siinä vaiheessa. Heillä oli myös aiempaa useammin aikomus palata tukikauden päätyttyä palkkatöihin. Olennaista tutkimuksen mukaan näyttää olevan se, onko äidillä (koulutustaan vastaavaa) työtä, johon palata, eli onko hänellä voimassa oleva työsopimus, tai töitä saatavilla, jos aiempaa työkokemusta tai ammattia ei ole. Naisten perhevapaat eivät tämän tutkimuksen valossa näytä siis olevan itsessään rasite työllisyysasteelle. (Salmi ym. 2009, 42.)

Tutkimuksen mukaan koulutus jakoi äidit yhä eri ryhmiin: korkeasti koulutetut äidit palasivat muita äitejä useammin töihin vanhempainvapaan päätyttyä, ja käyttäessään kotihoidon tukea, käyttivät he sitä muita äitejä lyhyemmän ajan, kun taas vähemmän koulutetut käyttivät pitkiä perhevapaita erityisesti heikomman työmarkkina-asemansa vuoksi. Äidit, jotka olivat yhä parivuotiaan lapsen kanssa kotona, perustelivat päätöstään lapsen edulla, mutta erityisesti nuoret ja vähän koulutetut perustelivat sitä myös ammatin tai työkokemuksen puutteella. Työelämän kuormittavuus nousi myös yhdeksi perusteluksi pitkälle perhevapaiden käytölle. Matalasti koulutetut ja erityisesti alimpaan tuloviidennekseen kuuluvat äidit näkivät useammin lasten kotihoidon olevan äitien tehtävä, joten tutkijoiden mukaan myös asenteilla ja ideologioilla on merkitystä. (Salmi ym. 2009, 41, 43.)

Salmen ja Närven (2017) tutkimuksessa tarkasteltiin esimerkiksi kotihoidon tukea pisimpään käytäviä äitejä, eli heitä, jotka olivat vielä kotona lapsen ollessa parivuotias. Kotihoidon tukeen liittyvien muospaineiden vuoksi olennaista oli selvittää, mistä syistä kotona ollaan pitkään. Äitien työmarkkina-asema on heidän tutkimuksensa valossa keskeisin tekijä, joka määrittelee äitien kotihoidon pituutta. Mikäli asema oli heikko – esimerkiksi koulutusta tai työtä ei ollut, palkka oli pieni, vaikeuksia löytää töitä tai äidillä oli ammatillinen koulutus – kotona oltiin pidempään, ja toisaalta mikäli asema oli työmarkkinoilla vakaa, eikä työttömyysjaksoja ollut viimeisiltä vuosilta, oltiin myös pitkään kotona. Heikossa työmarkkina-asemassa olevien äitien kohdalla arveltiin, että kotiäiti-identiteetti saattaa olla äideille työttömän identiteettiä sosiaalisesti hyväksytympi vaihtoehto.

Vakaassa asemassa olevien kohdalla kyseessä puolestaan arveltiin olevan esimerkiksi luotto siihen, että töitä kyllä on, kun sen aika koittaa. Töihin nopeasti palaamista ennusti äidin aikaisempi työssä olo, korkea koulutus, toimihenkilöasema, hyvätuloisuus, vakituinen työsuhte sekä se, oliko määräaikainen työsopimus vielä voimassa vapaalta palattua. Työmarkkina-aseman lisäksi äitien päätöksiin vaikutti myös työn laatu, eli työn työntö- ja vetovoimatekijät: muun muassa työn raskaus, pienipalkkaisuus, työtahti, halu pitää taukoa työelämästä olivat työntötekijöitä, ja työn mielekkyys ja muiden aikuisten seuran kaipuu olivat työn vetovoimatekijöitä, jotka saivat palaamaan työhön nopeammin. Myös perheen taloudellinen tilanne oli syynä nopeampaan töihin paluuseen. (Em., 99–101.) Mielenkiintoista on, että äidit eivät kokeneet yhteiskunnan taloudellisen tuen houkuttelevan lasten pitkään kotihoitoon. Näin ajatteli erityisesti ne, jotka olivat yhä kotona parivuotiaan lapsen kanssa. Edes kuntalisän saaminen kotihoidon tukeen ei vaikuttanut tukikausien pituuksiin, mutta kuitenkin vähensi kaikkein pisimpien tukikausien määrää. (Em., 102–103.)

Äitien puolisoilla voidaan myös nähdä olevan jonkin verran merkitystä äitien vapaiden kestoon. Salmi ym. (2009, 43) havaitsivat tutkimuksessaan esimerkiksi, että puolison tulot vaikuttivat äitien vapaiden kestoon. Myös isän käyttämä vanhempainvapaa ennakoi tutkimuksen mukaan äidin lyhyempää kotihoitoon tuen jaksoa (em.). Lähes puolet parivuotiaan kanssa kotona olleista äideistä sanoi myös puolison toiveen olevan yksi syy pitkään kotona olemiseen (em., 41). Salmen ja Närven (2017, 101–102) tutkimuksen mukaan äitien päätöksiin vaikuttivat myös ajatukset siitä, mikä on lapsen etu, mikä on äidin tehtävä sekä käsitykset päivähoitosta ja sen laadusta. Jos isät käyttivät isyysvapaan lisäksi myös hoitovapaata, oli äiti todennäköisimmin lyhyemmän jakson kotona lapsen kanssa. Isyysvapaan käyttö ei kuitenkaan yksistään ennustanut tutkimuksen mukaan äitien kotona olon pituutta. (Em., 102.)

Salmen, Lammi-Taskulan ja Närven (2009) tutkimuksessa havaittiin, että isien vanhempainvapaan käyttö lisääntyi aikaisempaan tutkimukseen verrattuna, vaikka sen kesto lyhenikin. Sen mukaan korkeasti koulutetut äidit ja isät jakavat vanhempainvapaata todennäköisimmin. Myös julkisella sektorilla työskentelevät ja kolmekymppiset isät jakavat vanhempainvapaata useammin. Kaikkein harvimminkin vapaata jakoivat pienituloiset isät ja isät, jotka näkivät oman roolinsa perheessä hyvin perinteisesti elättäjänä. Isän ikä ja näkemys omasta elättäjänroolistaan olivat ne tekijät, jotka ennustivat isien vanhempainvapaan käyttöä tässä tutkimuksessa. (Em., 64–65.) Isyysvapaata puolestaan pitivät tutkimuksen mukaa isät taustoistaan riippumatta, ja täysipituisena sitä piti erityisesti opiskelijat, yrittäjät ja ensimmäisen lapsen isät. Perustelut isyysvapaan pitämiselle vaihtelivat koulutuksen mukaan. Akateemisesti koulutettujen isien perustelu oli useammin se, että vanhemmuus on kummankin vanhemman yhteinen asia, kun vastaavasti ei-akateemiset isät

perustelivat isyysvapaan pitämistä useammin puolison auttamisella tai loman pitämisellä. Perusteluita isyysvapaan pitämättä jättämiselle olivat muun muassa työkiireet, työttömyys tai arviot talouden kärsimisestä. Tyytyväisyys parisuhteeseen kuitenkin lisääntyi, kun isä piti isyysvapaata. (Em., 64.)

Salmi ja Närvi (2017, 183) huomasivat tutkimuksessaan, että työssäkäyvät isät kokevat perhevapaiden pitämisen kannalta hankalimpina työtilanteen ja kokemuksen siitä, että ovat vastuussa työn järjestelystä poissaolonsa aikana, kuin pelkän esihenkilön suhtautumisen perhevapaiden pitämiseen. Isät, jotka yleensä pitävät äitejä lyhyempiä perhevapaita, näyttävät tutkimuksen valossa olevan usein itse vastuussa työn järjestelystä vapaansa aikana, jolloin kynnyksensä ylittää pitää perhevapaita saattaa kasvaa. Vaikka tutkimuksessa oli haastateltu vain isiä, jotka olivat pitäneet perhevapaita, arvioitiin siinä, että juuri nämä asiat saattavat myös estää isiä käyttämästä perhevapaita. Työssäkäyvät äidit ja erityisesti akateemisesti koulutetut äidit puolestaan epäroivät isiä enemmän perhevapaiden puheeksi ottamista työpaikallaan, mikä saattaa tutkijoiden mukaan johtua siitä, että äitien kohdalla kyse on usein pitkästä vapaasta. (Em., 183–184.)

Salmen ja Närven (2017, 133) tutkimuksessa isien kohdalla tilanne aikaisempaan tutkimukseen verrattuna oli muuttunut ainakin siten, että isien tietoisuus perhevapaamahdollisuuksistaan oli lisääntynyt. Myös keskustelu asiasta oli lisääntynyt. Miehen elatusvastuu ei enää ollut syy vapaiden jakamatta jättämiseen yhtä usein kuin aikaisemmassa tutkimuksessa. Isien mahdollisuuksia käyttää perhevapaita ohjaa vahvasti äitien työmarkkina-asema esimerkiksi siten, että hyvässä työmarkkina-asemassa oleva äiti saattaa palata töihin aikaisemmin, jolloin isälle tarjoutuu mahdollisuus jäädä kotiin lapsen kanssa. Toisaalta isän jääminen kotiin mahdollistaa äidin työssäkäynnin. Jos äiti on heikossa työmarkkina-asemassa, eikä hänellä ehkä ole työtä, johon palata, rajautuvat isän mahdollisuudet jäädä perhevapaalle. Myös perhevapaajärjestelmän ehdot rajasivat isien mahdollisuutta pitkään isyysvapaaseen, sillä kyselyyn vastaamisen aikaan isien oli pidettävä isyysloman pidempi osa viimeistään puoli vuotta vanhempainvapaan jälkeen, eli lapsen ollessa noin 1 vuoden 4 kuukauden ikäinen. Kun huomioidaan, että äidit ovat kotona lapsen kanssa keskimäärin, kunnes lapsi on vähän alle 2-vuotias, arvioivat tutkijat, että isille ei ehkä jäänyt mahdollisuutta pitää omaa vapaata. (Em., 133–134.)

Kuten aikaisemmassa tutkimuksessa (ks. Salmi ym. 2009), isä jakoi todennäköisemmin perhevapaita äidin kanssa myös Salmen ja Närven (2017, 132) tutkimuksen mukaan, mikäli hän oli yli 30-vuotias, esikoislapsen isä, äidillä oli akateeminen koulutus tai isä oli pienituloisen. Myös isien kotihoidon tuen käyttö oli todennäköisempää perheissä, joissa äiti oli korkeassa asemassa työelämässä tai korkeatuloisen (em., 133). Edelleen äitien työmarkkina-asema ja koulutustaso näyttävät olevan

keskeisellä paikalla, kun tarkastellaan äitien pitkiä hoitovapaita (em., 99). Äitien työtilanteet ja lapsenhoitoon liittyvät ihanteet ja asenteet asettavat myös reunaehdoja isien mahdollisuuksille käyttää perhevapaita, joten niiden huomioimisen tulisi tutkijoiden mukaan olla tärkeä osa perhepolitiikkaa (em., 104).

Salmi ym. (2009, 65) huomasivat, että isät kokivat pitkän poissaolon töistä olevan hankalampaa kuin aiemmin, mutta tutkimus osoittaa myös, että vapaita jakaneet isät ajattelevat näin paljon harvemmin, joten tutkijoiden mukaan voidaan olettaa, että kyse on enemmän ennako-oletuksesta. Vapaita jaetaan myös useammin perheissä, joissa on keskusteltu aiheesta ja tehty laskelmia, jolloin on ehkä huomattu vapaiden jakamisen olevan mahdollista. Tämän tutkimuksen mukaan laskelmat ja keskustelut olivat kuitenkin vähentyneet perheissä. Isien perinteiset asenteet vanhempien rooleja koskien olivat lisääntyneet samalla kun äitien vastaavat asenteet olivat vähentyneet. (Em., 65.)

Salmen ja Närven (2017, 226) tutkimuksessa pienten lasten vanhempien mielipiteitä kysyttäessä oli mielenkiintoista, että isoin osa oli sitä mieltä, että isien tulisi käyttää enemmän perhevapaita, ja näin ajatteli yleisemmin isät kuin äidit. Kuitenkaan yleisesti ei haluttu jakaa hoitovapaata vanhempien kesken, mikä oli kyselyhetkellä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Vanhempainvapaaseen haluttiin lisää päiviä, mutta äidit olivat isää haluttomampia lisäämään niitä nimenomaan isille, joka olisi mahdollinen keino saada isät pitämään enemmän perhevapaita. Vapaita ei haluttu lisää myöskään äideille, vaan haluttiin pidentää vapaasti jaettavien vapaiden kestoa, vaikka käytännössä tuo vapaasti käytettävissä oleva osuus on lähestulkoon kokonaan äitien käyttämää. Äitien vastauksissa oli kuitenkin eroja äidin sosioekonomisen aseman mukaan: hyvässä asemassa olevat olivat useammin sitä mieltä, että isille tulisi kiintiöidä enemmän perhevapaita. Hoitovapaan lyhentämiseen tai jakamiseen vanhempien kesken ei löytynyt suurta kannatusta, mutta sosioekonominen asema näkyi vastauksissa siten, että sitä pitkään tavallisesti käyttävät heikossa asemassa olevat vanhemmat kannattivat jopa hoitovapaan pidentämistä useammin kuin hyvässä asemassa olevat, jotka eivät muutenkaan käytä hoitovapaata pitkiä aikoja. Tutkimuksessa pohditaankin, että muutokset hoitovapaaseen koskettavaisivat eniten juuri heikossa asemassa olevia. (Em., 226–228.)

Oman tutkielmanikin kannalta on huomionarvoista, että äidit lisääisivät mielellään vapaasti jaettavaa vanhempainvapaata, mutta isää harvemmin haluaisivat lisätä isien omia kiintiöitä, mikä tarkoittaisi käytännössä sitä, että ainoastaan äitien vanhempainvapaakausi pitenisi. Taustalla vaikuttanevat jaetun vanhemmuuden ja tasa-arvon ideaalit, jotka ajatustasolla saavat vanhemmat kannattamaan isien suurempaa vapaiden käyttöä, mutta käytännössä ei haluta tehdä muutoksia, jotka lisääisivät isien mahdollisuuksia pitää nykyistä enemmän perhevapaita. Tämän vuoksi onkin mielenkiintoista

laadullisesti tutkia sitä, miten äidit puhuvat perhevapaiden jakamisesta ja isien hoivaroolista perheessä, ja saada siten syvällisempää kuvaa siitä, miten perheen omia ratkaisuja peilataan tasa-arvon ja jaetun vanhemmuuden ideaaleihin.

Perhevapaat työntekijän näkökulmasta näyttävät tutkimuksen valossa siltä, että esimerkiksi perhevapaiden puheeksi ottaminen on suurelle osalle työntekijöistä helppoa, ja kielteisiä kommentteja tulee vain harvoin. Sukupuolten kokemuksissa on kuitenkin eroa, sillä isät saavat enemmän kielteisiä ja vähemmän myönteisiä kommentteja jäädessään vanhempainvapaalle. Isyysvapaan suhteen ollaan myönteisempiä. Äidit puolestaan saavat eniten kielteisiä kommentteja, jos he ovat määräaikaisessa työsuhteessa jäädessään vapaalle, eikä työsopimusta aina uusita tämän jälkeen. Isistä suurin osa ja puolet äideistä arvioivat, ettei vapaa pituudestaan huolimatta vaikuttanut ammattitaitoon. (Salmi ym. 2009, 82–83.)

Organisaatioiden näkökulmasta on mielenkiintoista, että mitä enemmän organisaatiolla on kokemusta perhevapaita käyttävistä työntekijöistä, sitä vähemmän he arvoivat siitä koituvan ongelmia. Tähän saattaa vaikuttaa esimerkiksi se, että kokemus on lisännyt varautumista perhevapaisiin ja mahdollisesti hälventänyt ennakkoluuloja perhevapaisiin liittyen. Eniten ongelmia organisaatiot ajattelivat koituvan avainhenkilöiden poissaolosta, työn järjestelystä ja sijaisten löytämisestä, eikä niinkään perhevapaiden taloudellisista kustannuksista. Pienet organisaatiot arvoivat kaiken kaikkiaan perhevapaista koituvan eniten ongelmia, vaikka toisaalta niissä ei ollut lainkaan tai vain vähän kokemusta perhevapaita käyttävistä työntekijöistä tässä tutkimuksessa. Vastaavasti vähiten ongelmia koettiin koituvan julkisella sektorilla ja isoissa organisaatioissa, joissa oli enemmän kokemusta perhevapaiden pitämisestä. Työntekijöiden ammattitaidon ei myöskään arvioitu heikentyvän huomattavasti vapaan aikana. (Salmi ym. 2009, 142–143.)

Erityisesti oman tutkielmani kannalta mielenkiintoista on, että esimerkiksi Salmen, Lammi-Taskulan ja Närven (2009, 55–56) tutkimuksen mukaan noin puolet äideistä, jotka eivät jakaneet vanhempainvapaata lainkaan isän kanssa perustelivat päätöstään äidin hoivavastuulla ja joskus myös isän elatusvastuulla. Vanhempien eriäviä vastuuta korostivat tosin eniten erityisesti matalasti koulutetut ja/tai pienipalkkaiset naiset (em.). Näin ollen äidin asenteet ja ajatukset sukupuolille kuuluvista tehtävistä ohjasivat päätöstä perhevapaiden jakamisesta. Kuitenkaan isien perinteiset ajatukset äitien päähoivavastuusta eivät juuri liity hänen todennäköisyyteensä jäädä vanhempainvapaalle – ainoastaan hänen ajatuksillaan omasta roolistaan on vaikutusta. (Em., 55, 57.) Mielenkiintoista on myös se, että äidit näkevät isien työtilanteen hankaloittavan isien vanhempainvapaan pitämistä isää enemmän (em., 54). Äitien koulutustasolla on myös merkitystä

siinä, pitääkö isä vanhempainvapaata: korkeammin koulutettujen äitien puoliso pitää todennäköisemmin myös vanhempainvapaata – paitsi jos äidillä on perinteiset ajatukset vanhempien rooleista (em., 50–51, 56). Tässä korostuu nimenomaan asenteiden vaikutus – tekijöitä perhevapaiden jakamispäätöksen taustalla voi olla monia, mutta lopulta kuitenkin (erityisesti naisten) asenteilla näyttää olevan suuri merkitys sille, miten perheessä toimitaan.

Tutkimus kertoo siis muun muassa siitä, että työmarkkinoiden toimivuus ja äitien koulutustaso vaikuttavat äitien perhevapaiden keston. Lisäksi perhevapaita jakavat todennäköisimmin vanhemmat, jotka ovat korkeasti koulutettuja, tai jos isä on töissä julkisella sektorilla. Myös asenteet ja työpaineet vaikuttavat isien todennäköisyyteen jakaa vapaita äidin kanssa. (Salmi ym. 2009, 16.) Ratkaisuna perhevapaiden tasaisempaan jakautumiseen tutkijat näkevät muun muassa isille korvamerkittyjen vapaiden lisäämisen sekä työelämän rakenteiden ja käytäntöjen kehittämisen (em., 19). Korvamerkittyjen isyydevapaiden merkitys korostuu, sillä tulokset osoittavat, että isyydevapaiden käyttö tuntuu monesta isästä itsestäänselvyydeltä ja sitä käyttävät isät taustoistaan riippumatta (em., 16). Tutkimus myös monessa kohdassa osoittaa, että tiedon- ja kokemuksenpuute aiheuttaa ennakkoluuloja perhevapaisiin liittyen niin työpaikoilla kuin perheissäkin, jolloin totutusta poikkeavat perhevapaaratkaisut näyttävät ehkä ongelmallisemmilta kuin ne todellisuudessa ovat. Voisinkin lyhyesti kiteyttää Salmen, Lammi-Taskulan ja Närven (2009) tutkimuksen tulokset esimerkiksi niin, että ilman poliittisia ratkaisuja, jotka kannustavat ja jossakin määrin sysäävät perheitä ja organisaatioita kokeilemaan erilaisia ja joustavampia tapoja toteuttaa perhevapaita, ei niitä kukaan lähde sankoin joukoin kokeilemaankaan ennakkoluulojen vuoksi, jolloin erilaisten vaihtoehtojen pelkästä olemassaolosta ei ole juuri hyötyä.

2.3 Isien perhevapaiden käytöstä

Perhevapaita on uudistettu tällä vuosituhanella useaan otteeseen, mutta merkittäviä muutoksia isien käyttämissä perhevapaissa ei ole ollut. Vaikka suurempi osa isistä on alkanut käyttää isille korvamerkittyjä vapaita, on pidettyjen vapaiden määrä keskimäärin vähentynyt, ja entistä pienempi joukko isiä käyttää kaikki kiintiövapaansa. (Miettinen & Saarikallio-Torp 2020, 354–355.) Vuoden 2022 perhevapaauudistus lienee tämän vuosituhanen merkittävin perhevapaita koskeva muutos, ja sen vaikutuksia voidaan vasta vain arvailla. Perhevapaauudistukset, jotka ovat koskeneet isien kiintiövapaita ovat kuitenkin aina lisänneet isien perhevapaiden käyttöä jonkin verran (em., 354), joten on perusteltua odottaa muutoksia isien käyttämiin perhevapaisiin tälläkin kertaa.

Isien näkökulmasta perhevapaiden käytön esteitä ja edellytyksiä on tutkinut esimerkiksi Johanna Närvi (2018). Tutkimuksen tulokset kertovat muun muassa siitä, keitä ovat ne isät, jotka jättävät yleensä perhevapaat pitämättä ja ne, jotka puolestaan pitävät edes lyhyen isyysvapaapätkän tai jakavat lisäksi myös muita vapaita äidin kanssa (em., 4). Tulosten mukaan perhevapaita jättävät käyttämättä yleensä ne isät, jotka eivät ole työelämässä ja ne isät, jotka eivät asu äidin ja lapsen kanssa samassa osoitteessa. Enemmän kuin äidin kanssa yhdessä pidettäviä vapaita pitivät yleensä yli 35-vuotiaat, korkeasti koulutetut, toimihenkilöasemassa olevat, ja ne, joiden puoliso oli esimerkiksi korkeasti koulutettu tai hyvätuloinen. Myös tässä tutkimuksessa tuli esiin aikaisemmista tutkimuksista tuttuja tuloksia: isän työpaikan asenteet ja työn järjestelyt sekä asenteet kotona vaikuttavat isien perhevapaiden käyttöön. (Em., 4–5.) Äitien sosioekonomisella asemalla tai koulutuksella oli väliä sille, pitikö isä perhevapaita. Korkeasti koulutetun äidin puoliso piti todennäköisimmin pitkiä vapaita, kun taas matalasti koulutetun äidin puoliso piti todennäköisimmin vain lyhyen pätkän isyysvapaata. (Em., 66.)

Närven (2018, 68) mukaan syitä jättää perhevapaat pitämättä kokonaan oli erilaisia, joista yleisimmät olivat se, että äiti oli kotona lapsen kanssa ja se, että isä ei ollut työelämässä, vaan saattoi olla jonkin muun tuen piirissä. Äitien vastustusta ei juuri kukaan ilmoittanut syyksi jättää vapaita käyttämättä, eikä isät nähneet yleensä vastuuta lasten hoidosta pelkästään äitien tehtävänä, vaan kyse oli siitä, että ratkaisu tuntui itsestäänselvyydeltä. Perheen talouteen vetoaminen oli yleistä, sillä isien tulot saattavat olla äitien tuloja korkeampia, eikä äidillä välttämättä ole työtä, johon palata. (Em.) Närvi (2018, 68) arvelee, että talouteen vedottiin myös siksi, että se on hyväksyttävämpi selitys kuin arvot ja asenteet. Useissa muissakin tutkimuksissa on huomattu, että sekä isien että äitien sosioekonominen asema on vahvasti kytköksissä isän käyttämiin vapaisiin (ks. esim. Lammi-Taskula 2008; Saarikallio-Torp & Haataja 2016; Miettinen & Saarikallio-Torp 2020). Mielenkiintoista on, että joskus äidin koulutuksella saattaa olla kuitenkin isän koulutusta suurempi merkitys isän kiintiövapaiden käytössä (Miettinen & Saarikallio-Torp 2020, 353; Närvi 2018, 66), mikä voi viestiä äitien suuremmasta vallasta päättää perhevapaiden jakamisesta perheiden sisällä. Toisaalta äidin korkeampi koulutus voi vaikuttaa myös perheen talouteen, mikä puolestaan tekee isän perhevapaasta taloudellisesti helpompaa.

Tutkimuksessa havaittiin myös, että työpaikan käytännöt olivat tärkeässä roolissa, sillä työkiireet, työn luonne ja työtilanne olivat tärkeitä syitä jättää vapaat käyttämättä. Koska isät käyttävät monesti äitejä paljon lyhempiä vapaita, ei isien työtä tekemään palkata aina sijaista, vaan töiden järjestely saattaa jäädä isän omalle vastuulle, jolloin vapaa ei näyttäydy houkuttelevana vaihtoehtona. Pitkien vapaiden käyttö koettiin hankalammaksi isien kuin äitien kohdalla, mikä on mielenkiintoista, sillä

äitejä työskentelee myös samoilla aloilla kuin isiä. Närvi arveleekin, että kyseessä saattavat olla sukupuolistuneet käsitykset vanhempien tehtävistä perheessä: isän nähdään olevan ensisijaisesti vastuussa palkkatöiden tekemisestä ja äitien nähdään vastaavan lasten hoitamisesta. Tämä tarkoittaa tutkijan mukaan myös sitä, että asia voidaan neuvotella uudestaan, eivätkä isien pitkät poissaolot siten ole yhtään sen hankalampia kuin äitienkään poissaolot. (Närvi 2018, 69–70.)

2.4 Hoivavastuu ja perhevapaat: asenteet ja neuvottelut perheissä

Johanna Lammi-Taskula (2007, 5) on tutkinut väitöskirjassaan vanhempainvapaaseen liittyvien oikeuksien toteutumista sukupuolen mukaan. Tutkimuksen keskiössä olivat sukupuolten väliset suhteet ja erityisesti sukupuolten välinen työnjako palkallisen ja palkattoman työn välillä, sillä tämä työnjako tuottaa äitiyttä ja isyyttä käytännön tasolla (em., 17).

Lammi-Taskulan mukaan vanhempainvapaisiin liittyvän lainsäädännön näkökulmasta molemmat vanhemmat ymmärretään kykenevinä hoitamaan lasta, vaikka nähdäänkin, että ensimmäisen 3-4 kuukauden eli äitiysvapaan ajan äiti on lapsen ensisijainen hoivaaja. Tämän jälkeen vanhempainvapaa on vanhempien vapaasti jaettavissa. Tässä tapauksessa kuitenkin vapaasti jaettavissa oleva eli sukupuolineutraali vanhempainvapaa nähdään usein äitiysvapaan jatkeena, sillä käytännössä äidit jatkavat vanhempainvapaalla äitiysloman päätyttyä, ja isät käyttävät vain vapaita, jotka on heille korvamerkittyjä. (Em., 144–145.) On myös nähtävillä ristiriita kyselyihin ja barometreihin kerrottujen asenteiden ja oikean elämän käytäntöjen välillä, sillä jaettua vanhempainvapaata kannatetaan samaan aikaan kun äiti kuitenkin nähdään ensisijaisena hoivaajana lapselle, eikä äitien lähestulkoon kokonaan pitämiä perhevapaita pidetä ongelmana (em., 146). Tutkimuksen mukaan vanhempien näkemys omasta sukupuolenmukaisesta vastuusta perheessä oli voimakkaampaa kuin näkemys puolison vastuusta, ja tämä näkemys oli siten osa oman ratkaisun oikeutusta – oli se sitten äidin päätös pitää vanhempainvapaa yksin tai isän päätös keskittyä ansiotöihin (em., 146–147).

Vanhempainvapaata jakavat perheet ovat pieni vähemmistö, joissa yliedustettuina ovat isät, jotka työskentelevät julkisella sektorilla, eli toisin sanoen naisvaltaisilla aloilla, ja ne perheet, jotka ovat hyvässä sosio-ekonomisessa asemassa, ja erityisesti mikäli molemmat vanhemmat ovat korkeasti koulutettuja. Tämä saattaa Lammi-Taskulan mukaan johtua siitä, että naisvaltaisilla aloilla on totuttu perhevapaita käyttäviin työntekijöihin, ja siten ilmapiirikin on suotuisampi kuin miesvaltaisella yksityisellä sektorilla, jossa perhevapaisiin ei olla samalla tavalla totuttu ja varauduttu. Sosio-

ekonomisen aseman merkitys puolestaan saattaa tutkijan mukaan johtua sekä taloudellisista syistä, että siitä, että korkeasti koulutetun äidin asiantuntemusta arvostetaan töissä ja nopeaa paluuta töihin odotetaan. (Em., 18, 147–148.)

Sukupuoli-ideologialla on Lammi-Taskulan tutkimuksen mukaan suuri merkitys siinä, jaetaanko vapaita, sillä se vaikuttaa siihen nähdäänkö naiset ja miehet dikotomisesti erilaisina. Jos heidät nähdään erilaisina, nähdään heille yleensä myös kuuluvan erilaiset vastuut ja tehtävät perheessään, jolloin isän mahdollisuuksia vanhempainvapaaseen ei edes nähdä. Sosio-ekonomisesta asemasta huolimatta isät, jotka kannattavat vapaiden jakamista, jakavat myös todennäköisemmin vapaita äidin kanssa. Äitien vaikutus näkyy siten, että korkeasti koulutettujen äitien puoliso käyttää todennäköisimmin perhevapaita, ja näiden äitien asenteetkin ovat useammin jaetun vanhemmuuden kannalla. (Em., 148.) Vanhemmat, jotka eivät ole jakaneet vanhempainvapaata lainkaan, jakavat todennäköisemmin myös kotityöt epätasaisemmin kuin vapaita jakaneet vanhemmat. Tämä saattaa johtua Lammi-Taskulan mukaan siitä, että mikäli vanhemmat eivät pääse kokeilemaan toisen asemassa olemista, muodostuu helposti kaksi eriävää kokemusmaailmaa, jossa toisen tekemää (palkatonta) työtä on vaikeampi arvostaa tai nähdä. (Em., 148–149.)

Tutkimuksen mukaan tärkeä motiivi perhevapaiden pitämiselle niin äideillä kuin isilläkin on halu pitää taukoa työelämästä, jossa koetaan ehkä kiirettä ja stressiä, mutta tästä motiivista ei yleensä keskustella edes perheen sisällä. Lammi-Taskulan mukaan palkkatyön kritisointi, siihen väsyminen ja epävarmuus eivät ole kulttuurisesti hyväksytyjä tunteita, erityisesti miehille, joten näitä tunteita voi olla vaikea ilmaista muualla kuin anonyymissä kyselyssä. Jos isä haluaa pitää taukoa työelämän kiireistä tai muodostaa läheisemmän tunnesiteen lapseensa, hänen mahdollisuutensa ilmaista näitä haluja on usein riippuvainen äidin asemasta. (Em., 149–150.)

Koska äidit pitävät yleensä perhevapaata heti lapsen syntymästä alkaen ensimmäiset kuukaudet, oppii hän Lammi-Taskulan mukaan yleensä vauvan hoitoon ja arkeen liittyvät asiat ensimmäisenä. Tuo vastuu, jonka äiti saa ensimmäisenä, antaa myös mahdollista valtaa määritellä lasten- ja kodinhoitoon liittyvät standardit. (Em., 150.) Tuo valta ei kuitenkaan anna äidille määräysvaltaa pakottaa isää jäämään vanhempainvapaalle vasten tahtoaan, vaan pikemminkin vastuu, josta isä ei ole kiinnostunut, jää äidille (em., 151). Valta liittyy Lammi-Taskulan mukaan perhevapaaneuvotteluihin muun muassa siten, että joskus valta tarkoittaa sitä, että se on toisen valinnanmahdollisuuksista pois. Esimerkiksi tilanne, jossa toinen vanhemmista haluaa tavoitella uraa, eikä pitää vanhempainvapaata, tarkoittaa, että jonkun muun pitää hoitaa lasta. Tällaisesta näkökulmasta katsottuna on olemassa voittajia ja häviäjiä – se, joka saa toisen suostuteltua itselleen mieluisimpaan vaihtoehtoon on voittaja, ja se, joka suostuu vastentahtoisesti, on häviäjä. Voi myös olla niin, että tilanteessa ei ole voittajia ja häviäjiä,

vaan molemmat joko voittavat tai häviävät. Esimerkiksi jos perheen perhevapaaneuvotteluissa on tultu molempia miellyttävään päätökseen, ovat molemmat voittajia. Häviäjiä voivat olla molemmat, mikäli perheen tilannetta sitoo esimerkiksi vanhempien työllisyystilanne: jos vain toisella vanhemmalla on työpaikka, mutta työssäkäyvä haluaisi jäädä kotiin, ja työtön haluaisi mennä ansiotöihin. (Em., 151.) Isä ei kuitenkaan menetä valtaansa ja auktoriteettiaan perheessä, mikäli hän ei pidä vanhempainvapaata siksi, että hänen nähdään olevan ”luonnollisesti” erilainen kuin äiti, eli vähemmän kompetentti hoitamaan lapsia. Tällöin hänen valtansa perustuu nimenomaan tuohon elättäjänrooliin. (Em.)

Usein esteeksi isän pitämättömälle vanhempainvapaalle ilmoitetaan juuri perheen elättäminen, mutta todellisuudessa näissä perheissä ei usein olla tehty laskelmia tai keskusteltu avoimesti asiasta, jolloin tuo este on vain oletus (Lammi-Taskula 2007, 151.). Asiasta käydyt avoimet keskustelut ja lastenhoitoon liittyvien sukupuoli-ideologioiden kriittinen tarkastelu lisääisivät vanhempien tasa-arvoa ja vähentäisivät perheensisäisiä konflikteja (em., 151–152). Perheen lisäksi näitä keskusteluja täytyy Lammi-Taskulan mukaan käydä myös työpaikoilla. Työelämän muututtua tehokkuutta korostavaksi ja epävarmemmaksi, on näiden keskustelujen käyminen työpaikalla haastavaa etenkin isille. Perhevapaiden käyttäminen tekee isyyden näkyväksi myös työpaikalla, jossa se aiheuttaa reaktioita niin kollegoissa kuin esihenkilöissäkin. Negatiivisten reaktioiden pelossa vanhempainvapaata ei ehkä uskalleta nostaa keskusteluun lainkaan työpaikalla. Monet isät kokevat pitkän vanhempainvapaan pitämisen olevan riski uran kehittymiselle, ja vaikka erityisesti miesten osa-aikatyö on Suomessa melko harvinaista, työskentelevät vanhempainvapaata pitäneet miehet muita miehiä useammin osa-aikaisesti myös myöhemmin. (Em., 152.)

2.5 Perhevapaiden käytön reunaehdot ja perustelut

Katja Repo (2009) on tutkinut väitöskirjassaan muun muassa kotihoidon tukea ja hoitovapaata. Väitöskirja kostuu erillisistä tutkimuksista (Repo 2003; 2004; 2005; 2007) ja aineistoista, jotka kuitenkin aiheina kietoutuvat yhteen. Tutkimuksen keskeisinä aiheina ovat lapsiperheiden arki ja arjen valinnat liittyen talouteen, työhön ja lastenhoitoon. Tutkimuksessa on kiinnostuttu esimerkiksi siitä miten erilaiset kulttuuriset ja sosiaalipoliittiset rakenteet ovat osana perheiden arjen ymmärrystä. (Em., 19–20.)

Pääasiassa lapsiperheiden arjen kuvausta väitöskirjassa hahmottavat ristiriidat, puheen rajanylitykset ja yhteiskunnalliset rakenteet. Ristiriitoja aiheutuu erityisesti perheen ja ansiotyökansalaisuuden

välisestä suhteesta. Perheeseen ja ansiotyökansalaisuuteen perustuvat argumentoinnit asettuvat jatkuvasti toisiaan vasten, mutta myös liittyvät yhteen. Toisin sanoen familismin ja individualismin välillä on jännite, joka on nähtävillä eri tavoin riippuen näkökulmasta: esimerkiksi perheen rahataloudesta puhuttaessa jännite oli tutkimuksessa nähtävillä siten, että individualistinen ansiotyökansalaisuuteen perustuva rahapuhe antaa oikeuksia sille, joka rahat on ansainnut, kun taas perhekeskeisessä ja yhteisöllisessä eli familistisessä rahapuheessa korostuvat lasten kulutustarpeet ja vastuullinen vanhemmuus. Rahapuheen lisäksi jännite näkyy myös perheen valitsemassa lastenhoitokäytännöissä: kotihoidosta ja ansiotyöstä puhutaan eri tavoin riippuen oman perheen valitsemasta ratkaisusta. Individualismi ja familismi eivät siis Revon mukaan ole toisiaan poissulkevia, vaan erityisesti perhekeskeisyys on joustavaa siten, että niiden välisiä ristiriitoja voidaan ratkoa erilaisin keinoin, esimerkiksi työajan sääntelyllä tai vapaa-aikaan panostamalla. (Em., 74–79.)

Perheiden arkipuheeseen tulee mukaan myös vaikutteita muilta puheen tuottamisen alueilta eli puheen rajanylityksiä. Revon tutkimuksessa lapsi, psykologinen tieto, jaettu vanhemmuus ja tasa-arvo sekä omillaan toimeen tuleminen vaatimus ovat niitä alueita, joilta vaikutteita tulee vanhempien puheisiin eniten. Arjen valintoja pyritään pohtimaan useammin lapsen näkökulman kautta ja lapsen etu onkin tärkeä argumentti, jolla omia valintoja puolustetaan. Psykologiset teoriat näyttelevät myös osaa haastateltujen puheessa, ja erityisesti kiintymyssuhdeteoriat ovat saaneet itsestänselvyyden roolin, johon suhtautuminen on Revon mukaan joskus jopa täysin kritiikitöntä. Jaettu vanhemmuus ja sukupuolten välinen tasa-arvo olivat vahvasti läsnä haastateltujen puheissa silloin kun perhe-elämää, työn ja lastenhoidon yhteensovittamista tarkasteltiin kahden elättäjän näkökulmasta, mutta kotihoitoa koskevissa pohdinnoissa esiin ei kuitenkaan noussut jaettu vanhemmuus ja tasa-arvo, vaan painotus oli erilaisten yhteiskunnan tarjoamien lastenhoitomuotojen yhdenvertaisuudessa. (Em., 83–87.) Jaettu vanhemmuus ja tasa-arvo -painotukset eivät siis näyttäneet kuuluvan luontevasti hoitovapaakeskusteluun. Hoitovapaakeskustelussa tasa-arvopuhe näyttikin Revon mukaan keskittyvän enemmän erilaisten hoitomuotojen väliseen tasa-arvoon ja valinnanvapauteen kuin sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Näin kotihoidon ongelmat, kuten sukupuolten välinen tasa-arvo, eivät saa riittävästi tilaa keskustelussa. (Em., 241.) Isien vanhemmuus näyttää siis jäävän useammin keskustelun ulkopuolelle. Tutkijan mukaan omillaan toimeentuleminen oletus liittyy puolestaan ansiotyökansalaisuuteen, jonka mukaan aikuiset ovat velvoitettuja elättämään itsensä työllä. Kotihoidon kontekstissa nähdään enenevässä määrin, että kyse ei enää ole pelkästä hoivasta, vaan myös toisen vanhemman toimeentulosta ja palkasta, jolloin kotihoitokin voidaan nähdä enemmän ansiotyön kaltaisena. (Em., 86–87.)

Yhteiskunnalliset rakenteet asettavat isoilta osin ne puitteet, joissa puhetta tuotetaan. Yhteiskunnallisista rakenteista hyvinvointivaltio ja sen sosiaalipoliittiset palvelut ja edut sekä työelämän käytännöt luovat kontekstin, josta käsin tulkintoja tehdään. Tämä tulee Revon mukaan hyvin esiin, kun vertaillaan eri maita. Yhdessä väitöskirjan tutkimuksista hänellä olikin osittain vertaileva lähtökohta suomalaisten ja englantilaisten vanhempien puheeseen muun muassa työn ja perheen yhteensovittamisesta. Englantilaisessa puheessa vaadittiin subventoituja lastenhoitopalveluja, kun taas suomalaisessa puheessa ne olivat itsestänselvyyksiä, mutta olemassa olevien hoivapalvelujen joustavuus oli se mitä kaivattiin. Sosiaalipoliittisten rakenteiden vaikutus tulee esiin myös kotihoidon asemasta puhuttaessa, sillä Revon mukaan keskustelua ei Suomessa käytäisi niin vilkkaasti, mikäli yhteiskunta ei mahdollistaisi sitä. Hänen mukaansa tämä sosiaalipoliittinen järjestelmä on tehnyt pitkästä kotihoidosta normin, ja samaan aikaan sen suosio myös pakottaa pitämään sitä yllä ja mahdollisesti myös laajentamaan sitä. Revon mukaan täytyy kuitenkin myös ottaa huomioon suomalaisen lastenhoidon muu konteksti, eli se, että vanhemmilla on oikeus lasten päivähoitoon. Ilman tuota oikeutta, ei Revon mukaa kotihoito saisi samanlaista tilaa puheessa. (Em., 87–90.) Työelämän rakenteisiin liittyen haastateltujen puheissa tulee usein ilmi jousto – joko työn, työntekijän, äidin, perheen tai hoitopalvelujen joustaminen. Joskus se esitetään positiivisena, jolloin työn joustot helpottavat esimerkiksi työn ja perheen yhdistämistä, ja toisinaan se on perheen elämää hankaloittavaa, mikäli työntekijän tulee joustaa ja olla saatavilla silloin kun häntä tarvitaan. Suomalaiset äidit kaipasivat haastattelujen perusteella eniten hoitopalvelujen joustamista. (Em., 90–92.)

Myös Anne Mattila (2019) on väitöskirjassaan tutkinut kotihoidon tukea ja hoitovapaata. Hän keskittyy haastateltujen äitien antamiin perusteluihin päätöksestään joko jatkaa kotihoidon tuella vanhempainvapaan jälkeen tai siirtyä työelämään. Taustalla on ajatus selvittää, miten valinnanvapaus toteutuu näiden korkeasti koulutettujen, puolisosuhteessa elävien äitien kohdalla, sillä heidän kohdallaan valinnanvapauden toteutuminen on todennäköisempää kuin esimerkiksi matalasti koulutettujen äitien kohdalla. Valinnanvapaudella viitataan nimenomaan vapauteen valita kotihoidon ja päivähoidon välillä. Tutkimuksessaan hän myös suhteuttaa nämä äitien perustelut osaksi laajempaa yhteiskunnallista keskustelua media-aineiston avulla. (Em., 2–3.)

Samassa tilanteessa olevat äidit päätyvät joskus hyvinkin erilaisiin ratkaisuihin, sillä päätökseen vaikuttaa iso määrä muita asioita, kuten sosiaalinen konteksti (esim. puolison työajat), arvot ja mieltymykset (Mattila 2019, 162). Päätös koostuu usein monista erilaisista tekijöistä, jotka vievät ratkaisua osittain samaan suuntaan, mutta mukana on aina myös kompromisseja (em., 165). Läheis- ja työelämäsuhteet näyttävät kuitenkin Mattilan tutkimuksen mukaan olevan reunaehtoja äitien

päätöksille (em., 163). Muita tärkeitä vaikuttavia tekijöitä olivat perheen talous ja lapsen hyvä (em., 159–160).

Koko läheissuhdeverkosto puolisosuhteen lisäksi oli äitien päätöksiä vahvasti ohjaava tekijä. Puolisosuhteessa oli tärkeää säilyttää harmonia ja välttää konflikteja, mutta avoimia keskusteluja pyrittiin kuitenkin käymään, mikäli yksimielisyyttä ei ollut. Usein ratkaisut kuitenkin tehtiin asiaa kummemmin pohtimatta kulttuuristen tottumusten mukaan. Haastatteluista kävi ilmi, että vanhemmat käyvät jonkin verran keskusteluja hoitovapaalle jäämisestä vanhempainvapaan jälkeen, mutta keskustelunaiheeksi ei yleensä nouse se, että kumpi jää kotiin, vaan oletetaan sen olevan äiti. Mikäli isä jää pitkälle perhevapaalle, toteutuu se yleensä vain, jos asiasta on käyty eksplisiittisiä keskusteluja, ja tällöinkin aloitteen tekijänä on lähes aina äiti. (Em., 160–161.) Muut läheissuhteet vaikuttavat siihen, miltä oma ratkaisu tuntuu käytännössä: isovanhemmat voivat auttaa ansiotöissä käyviä vanhempia järjestämään arkea vaikkapa hakemalla lapsia joskus päivähoidosta, ja ystävät ja äitituttavat voivat tehdä kotona olemisesta mukavaa ja toimia vertaistukena, jolloin äiti saattaa kokea vähemmän yksinäisyyttä. Tieto isovanhempien tuesta voi jouduttaa työhön paluuta, kun taas hyvä äitiverkosto saattaa kannustaa pitkään lasten kotihoitoon. (Em., 162.)

Työelämän suhteet ovat myös merkittävässä roolissa äitien ratkaisuissa. Se, millaisessa työmarkkina-
asemassa äiti on ennen kotiin jäämistä, vaikuttaa siihen, miten äiti perustelee päätöstään työhön
paluusta tai kotihoidosta (ks. esim. Salmi & Närvi 2017; Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009).
Mattilan (2019) tutkimuksen mukaan vakituudessa työsuhhteessa olevat äidit perustelivat pitkää
kotihoitoaika työpaikan olemassaololla, jolloin kotona oli turvallista olla. Toisaalta vakituinen
työpaikka mahdollisti myös nopean työhön paluun. Epävakaa asema työelämässä sai myös aikaan
kahdenlaisia perusteluja: joko työhön haluttiin palata nopeasti varmistaakseen töiden jatkuminen, tai
kotiin jäätiin pitkäksi ajaksi luottaen omaan koulutuksen tuomaan turvaan. Aiemmat huonot
kokemukset työelämästä taas kannustivat jäämään kotiin miettimään uutta suuntaa. Jos töitä ei ollut
ennen lapsen syntymää, oli sekin syy jäädä kotiin. Äitien päätöksiin vaikuttavia tekijöitä on siis
monia, eikä yksittäinen tekijä vielä ennusta lopullista ratkaisua. (Em., 161–162.)

Kuten aikaisemminkin on huomattu (ks. esim. Repo 2007), lapsen etu oli myös Mattilan
tutkimuksessa tärkeä perustelu omille ratkaisuille, ja äitien mukaan tuo lapsen etu toteutui lähes aina
heidän ratkaisuissaan (Mattila 2019, 96). Muun muassa psykologiset teoriat kuten
kiintymyssuhdeteoriat olivat myös tämän tutkimuksen perusteella asioita, joihin vedottiin lapsen
hyvästä puhuttaessa ja omia ratkaisuja perustellessa (em., 98, 160). Lisäksi oma hyvinvointi nähtiin

lapsen hyvänä, sillä sen nähtiin heijastuvan lapsiin, mutta samaan aikaan lapsen hyvän toteutuminen oli myös äidin tyytyväisyyden edellytys (em., 159–160).

Perheen talous oli myös tärkeä osa perusteluja: ansiotöissä käyvät äidit yhdistävät toimeentulon lapsen hyvään, ja kotona lapsiaan hoitavat asettavat vastakkain rahan ja ihmissuhteet. Raha-asiat asettavat kuitenkin reunaehjoja äitien päätöksille, sillä mahdollisuus jäädä kotiin on riippuvainen myös puolison tuloista. Vaikuttava tekijä oli myös se, millaisen taloudellisen suhteen äiti näki sopivana omassa parisuhteessaan. Osalle äideistä tasapuolinen työnjako oli tärkeää ja haluttiin olla taloudellisesti puoliosasta riippumattomia, kun taas toisille yhteinen talous saattoi olla jopa osoitus yhteenkuuluvuudesta. (Mattila 2019, 159.)

Vaikka kaikki edellä mainitut tekijät (talous, lapsen hyvä ja läheis- ja työelämäsuhteet) ovat reunaehjoja äitien ratkaisuille, nostaa Mattila esiin kuitenkin yhden perimmäisen ja yhteisen syyn, miksi äiti päätyy tiettyyn ratkaisuun. Tuo syy on merkitykselliseltä tuntuva elämä, jossa on voitu yhdistää useita tärkeinä pidettyjä pyrkimyksiä. Kompromisseja äidit voivat tehdä, mutta ei itselle kaikkein tärkeimmistä asioista. Yhteistä äitien vastauksissa oli se, että äidit kertoivat useiden tekijöiden vievän ratkaisua samaan suuntaan: esimerkiksi töihin palaava äiti piti päivähoitoa lapsen etuna ja hyvänä asiana. (Em., 166.) Näin ollen voidaan päätellä, että kyse on hyvin monisyisestä ja mutkikkaasta prosessista, jossa tuntemuksilla ja intuitiolla on iso rooli.

2.6 Kansainvälinen vertailu ja näkökulma

Kansainvälinen vertailu auttaa hahmottamaan suomalaistakin keskustelua paremmin. Margaret O'Brien ja Karin Wall (2017) ovat keränneet ja vertailleet eri maissa tehtyjä tutkimuksia isien perhevapaista. Tutkimuksissa haastateltiin eri maiden kahden elättäjän perheiden isiä, jotka olivat pitäneet perhevapaita yksin vähintään yhden kuukauden, ja joissakin tapauksissa yksin osa-aikaisesti. Jokaisen maan perhepolitiikka vaikuttaa isien elämään ja perheen sukupuolirooleihin, joten keskiössä on tarkastella juuri sitä, millaiselta yksin kotona lastaan hoitavan isän elämä näyttää. Toinen tarkastelun kohde on myös se, miten perhevapaamalli on toteutettu erilaisissa regiimeissä. O'Brien ja Wall vertailevat maita, joissa isyyvapaita tuetaan taloudellisesti erittäin anteliaasti, niihin maihin, joissa isyyvapaisiin panostaminen on ollut heikkoa. Maita on yhteensä 11 ja ne ovat: Norja, Ruotsi, Suomi, Islanti, Kanada, Portugali, Iso-Britannia, Ranska, Espanja, Sveitsi ja Japani. (O'Brien & Wall 2017, 4.)

Tutkimukset vahvistavat, että pitkäaikaiset, hyvin kompensoidut yksilölliset korvaukset isille helpottavat, lisäävät ja legitimoivat isien kokoaikaista vanhempainvapaata. Yllättävää oli tutkijoiden mukaan se, että isät kokevat esteitä tai haittoja palatessaan töihin riippumatta kansallisesta perhevapaakontekstista. Tämä tuo esiin, miten hidasta yhteiskunnan muutos on sukupuolineutraalin perhevapaan suhteen. Vertailu erilaisten kansallisten kontekstien välillä paljastaa tutkijoiden mukaan, miten suuri vaikutus erilaisilla poliittisilla vanhempainetuksilla ja -oikeuksilla on isien kokoaikaisen perhevapaan sosiaalisen merkitykseen. (Em., 265.) Jos isillä ei ole oikeuksia perhevapaisiin, se saatetaan kokea 'lahjana' äidiltä, mikäli osa äidin vapaasta on siirrettävissä isälle. Se on samaan aikaan myös normin rikkomista, äidin ensisijaiseen vanhemmuuteen kajoamista, jolloin sillä voi olla korkea hinta isälle. Tämä rajaa valtaosan mahdollisuuksia jäädä kotiin lapsen kanssa. Jos perhevapaapolitiikka puoltaa isien perhevapaita, saatetaan vapaa nähdä 'oikeutena', eikä pelkkää vapaan pitämistä nähdä aina suoranaisesti jaettuna vanhemmuutena tai sukupuolten välisenä tasa-arvona. Osallistuva isyys ja sukupuolten välinen tasa-arvo eivät siis aina ole tutkijoiden mukaan yhteneväisiä. (Em., 259, 265–266.) Kuitenkin isien vapaisiin kannustava sosiaalipolitiikka mahdollistaa perhevapaat myös niille isille, jotka eivät jo ennalta ole nähneet itseään ensisijaisena hoivaajana ja osallistuvana vanhempana (em., 261).

Anneli Miettinen ja Anna Rotkirgh (2017) ovat vertailleet pohjoismaisia perhevapaajärjestelmiä toisiinsa. Heidän mukaansa vain Suomessa kotihoidon tuki on ollut niin suosittua, vaikka vastaava järjestelmä on ollut myös Ruotsissa, joka sittemmin on lakkautettu. Norjassa kotihoidon tuki on edelleen käytössä, mutta sitä maksetaan vain alle 2-vuotiaista lapsista, ja sitä voi käyttää joustavasti myös, mikäli lapsi on osa-aikaisesti päivähoidossa. Suomessa se on ainoastaan vaihtoehto julkiselle päivähoitolle. Myös Tanska maksaa jonkinlaista tukea pienten lasten kotihoitoon, mutta se on vähemmän systemaattista, ja kunnat voivat itse päättää tuen ehdoista ja suuruudesta. Islannissakin tukea on voitu maksaa, mikäli hoitoa ei ole saatu lapselle järjestymään. (Miettinen & Rotkirgh 2017, 56–60.) Yhteistä Pohjoismaissa on se, että julkisin varoin tarjolla on varhaiskasvatusta. Vanhemmilla on oikeus heti vanhempainvapaan päätyttyä saada lapsellensa päivähoitopaikka muissa Pohjoismaissa paitsi Islannissa. Varhaiskasvatukseen osallistuminen on paljon yleisempää muissa Pohjoismaissa, sillä Suomessa kotihoidon tuki pitää lapset kotona pitkään. (Em., 63, 65–66.) Suomi erottuu siis muista Pohjoismaista erityisesti kotihoidon tuen vuoksi, sillä se tukee pitkää lasten kotihoitoa, joka heijastuu myös muun muassa lasten osallistumiseen varhaiskasvatukseen.

Guðný Björk Eydal ja Tine Rostgaard (2015) ovat puolestaan vertailleet isiin kohdistuvaa perhevapaapolitiikkaa Pohjoismaissa ja tarkastelleet, että onko tuon politiikan tulokset yhdenmukaisia pohjoismaisen tasa-arvopolitiikan kanssa (Eydal & Rostgaard 2015, 2). Isien

osallistuminen lasten hoitamiseen on lisääntynyt merkittävästi viimeisten vuosikymmenten aikana kaikissa Pohjoismaissa (em., 394). Tavat, joilla isyyttä toteutetaan sosiaalipoliittisten ratkaisujen turvin voivat olla hyvin riippuvaisia luokasta: keskiluokkaiset käyttävät oikeuksiaan työväenluokkaisia enemmän (em., 395). Vaikka Pohjoismaat ovat sukupuolten välisen tasa-arvon menestysmaita, on tutkijoiden mukaan Pohjoismailla silti haastetta lisääntyvän diversiteetin vuoksi, sillä perheet eivät enää mahdu kaikki samaan muottiin. Heidän mukaansa lisäksi rakenteelliset ja kulttuuriset hidasteet ovat niitä, joita tulisi tunnistaa, jotta niistä voitaisiin päästä eroon. (Em., 398.)

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esittelen tämän tutkielman kannalta oleellista teoriaa sekä keskeisiä käsitteitä. Koska hyödynnän analyysissäni diskurssianalyysiä ja sen käsitteitä, on oleellista avata sosiaalista konstruktionismia, joka toimii diskurssianalyysin teoreettisena lähtökohtana (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 17–18). Ensimmäisessä alaluvussa 3.1 kuvaan sosiaalista konstruktionismia. Tämän tutkielman analyysi rakentuu vahvasti myös aiemmin tutkitun vanhemmuuspuheen varaan, joten toisessa alaluvussa 3.2 käsittelen tarkemmin suomalaista vanhemmuuspuhetta jäsentäviä diskursseja ja ideaaleja, joita ovat jaettu vanhemmuus, äidinhoiva sekä hoivaava isyys. Sosiaalisen konstruktionismin ja suomalaista vanhemmuuspuhetta jäsentävien diskurssien ja ideaalien lisäksi tutkielma nojaa siihen teoreettiseen oletukseen, että äideillä on jonkinlaista portinvartijuutta perheensisäisissä perhevapaaneuvotteluissa, joten kuvaan äitien portinvartijuus -käsitettä enemmän viimeisessä alaluvussa 3.3.

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi

Sosiaalinen konstruktionismi on teoreettis-metodologinen viitekehys, jonka mukaan todellisuus on sosiaalisesti rakennettua, eli merkityksellistämme sitä aina jostakin näkökulmasta käsin – ei ole olemassa puhdasta todellisuutta, joka olisi riippumaton ihmisten antamista merkityksistä (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 250–252). Kieli voidaan käsittää merkkijärjestelmänä, joka on yksilöstä riippumaton ja jonka avulla voidaan jäsentää ympäröivää maailmaa. Kieli voidaan irrottaa tässä ja nyt tapahtuvasta, ja se mahdollistaa esimerkiksi merkitysten ja kokemusten objektivoinnin. Se myös tekee omasta subjektiivisuudesta todellisempaa niin itselle kuin muillekin. (Berger & Luckmann 2011, 83, 88–91.) Kielen avulla siis rakennamme, muokkaamme ja uusinnamme todellisuutta jatkuvasti, eli annamme merkityksiä puheemme tai kirjoituksemme kohteelle. Nämä merkitykset muodostuvat aina suhteessa toisiin merkityksiin. Käytämme arkikielessämme myös merkityseroihin perustuvia luokitteluja, esimerkiksi dikotomioita, kuten miehisuus ja naisellisuus, tai hierarkkisia dikotomioita, kuten ylempi ja alempi sosiaaliluokka. Sosiaalista todellisuutta siis rakennetaan ja tuotetaan kielen avulla jatkuvasti. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26–28.) Myös vanhemmuutta, äitiyttä ja isyyttä rakennetaan kielen avulla joka päivä. Esimerkiksi äitiys ja isyys voidaan nähdä dikotomioina, tai ehkä jopa hierarkkisinä dikotomioina: äitiys on usein normi, johon isyyttä verrataan, vaikka toisaalta niistä halutaan sukupuolten tasa-arvon nimissä puhua samanlaisina (Perälä-Littunen 2007, 347–349).

Sosiaaliseen konstruktionismiin sisältyy myös ajatus kielen ei-heijastavuudesta, eli siitä, että kielen tai kielenkäytön ei oleteta olevan todellisuuden kuva. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi erilaisia kulttuurisia kategorioita ei oteta annettuina totuuksina, vaan ajatellaan, että tietyt kategoriatkin ovat jollakin tavalla sosiaalisesti rakennettuja ja tuotettuja tietyissä tilanteissa. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 20–21; Parker 1998, 21–22.) Näin ollen esimerkiksi äitiyttä, isyyttä ja vanhemmuutta voidaan tarkastella nimenomaan siitä näkökulmasta, että näihin liittyvien kategorioiden rakentaminen on mahdollista hyvin erilaisin tavoin ja myös niiden rakentaminen uudella tavalla on mahdollista. Kategorioiden kielelliset kuvaukset eivät heijasta asioiden todellista tilaa, vaan esimerkiksi sitä, miten tiettyä kategoriata halutaan kullakin hetkellä rakentaa. Kielen ei-heijastamattomuus ei kuitenkaan tarkoita, että kieli pystyttäisiin erottamaan ”oikeasta” todellisuudesta, sillä kieli ja todellisuus ovat yhteen kietoutuneita: asioita ja esineitä ei voi tarkastella ilman niiden merkityksellistämistä, eikä asioiden merkityksellistäminen myöskään vähennä niiden todellisuusarvoa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 21). ”Isä” on siis olemassa rippumatta siitä, miten sitä merkityksellistetään, mutta merkityksellistämisen tavat vaihtelevat tilanteesta, kulttuurista ja ajasta toiseen. ”Isän” fyysinen olemassaolo kutsuu merkityksellistämään sitä eri tavoin.

Erilaiset todellisuuden rakennelmat, joita on käsitteellistetty esimerkiksi diskursseina tai merkityssystemeinä rakentuvat aina osana erilaisia sosiaalisia käytäntöjä, eli niiden rakentuminen on aina sosiaalinen prosessi. Toisin sanoen ihminen ei pysty rakentamaan merkityssystemejä yksin, vaan merkityksellistämisen tavat rakentuvat niissä tilanteissa ja käytännöissä, joissa kulloinkin toimitaan. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 21–22.) Tämä tarkoittaa tutkimuksen tekemisen kannalta sitä, että myöskään tutkijan käyttämä kieli ei ole kuvausta todellisuudesta, vaan samalla tavalla konstruktivistista, todellisuutta rakentavaa kuin mikä tahansa muukin kielenkäyttö. Tutkijakaan ei voi teksteissään kyseenalaistaa kaikkea, vaan myös tutkijan on hyödynnettävä sellaisia merkityssystemejä tai diskursseja, jotka ovat riittävän vakiintuneita, jotta ne ovat kulttuurisesti ymmärrettäviä. (Em., 23–24.)

Koska äideillä näyttäisi aiemman tutkimuksen (esim. Lammi-Taskula 2007; Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009; Salmi & Närvi 2017; Närvi 2018; Mattila 2019) mukaan olevan valtaa perheensisäisissä perhevapaaneuvotteluissa, ei ole yhdentekevää, miten äidit puhuvat isyydestä ja vanhempien rooleista ja vastuista. Sosiaalisen konstruktion näkökulmasta kieli ei ainoastaan kuvaa maailmaa jonkun näkökulmasta käsin, vaan se myös osallistuu aktiivisesti sen tuottamiseen, uusintamiseen ja muuntamiseen (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 26). Kieli ei myöskään tuota erilaisista merkityksenannoista ”puhdasta” kuvaa todellisuudesta sen ei-heijastavan luonteen vuoksi, vaan kielellä tuotetut kategoriat voidaan nähdä ikään kuin yhtenä tulkintana monien erilaisten

tulkintojen joukossa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 20–21). Tämä tarkoittaa, että kategorioita on mahdollista tuottaa myös jollakin muulla tavalla: isän hoivaroolia voidaan esimerkiksi kuvata monella eri tavalla. Jos emme tule tietoisiksi tavoistamme puhua jostakin tietystä asiasta, emme myöskään yhtä helposti pysty muuttamaan tuota tapaa puhua asiasta. Jos emme kyseenalaista tapaamme esimerkiksi puheessamme olettaa, että isän tärkein vastuu perheessä on toimia perheen elättäjänä, meidän on vaikea myöskään toimia toisin, sillä puhe isän elatusvastuusta vahvistaa myös asenteita isän elatusvastuusta ja saa sen tuntumaan luonnolliselta asioiden tilalta. On siis tärkeää tutkia laadullisesti sitä, millaista puhetta tuotetaan silloin, kun äidit puhuvat isien roolista perhevapaiden tai hoivavastuun suhteen – millaista isyyttä äidit rakentavat omille puolisoilleen tai isille yleisesti. Kun tekee näkyväksi millaisia subjektipositioita äidit rakentavat isille ja siten itselleen, on puheella rakennettuja positioita helpompi tietoisesti muuttaa ja rakentaa toisella tavalla, mutta ensin on tultava tietoiseksi näistä tavoista ja pohdittava sitä, millaisia seurauksia tietyllä käyttämällämme puhetavalla voi olla. Lisäksi tällä tiedolla voi olla vaikutusta myös (perhe)poliittisiin päätöksiin, sillä myös poliittiset toimijat ovat samalla tavalla kulttuurisia toimijoita, joiden ajatuksia ja toimintaa muokkaavat vallitsevat diskurssit ja joiden tuottamiseen tai haastamiseen he itsekin osallistuvat joka päivä.

3.2 Vanhemmuuspuhe

Suomalaista vanhemmuuspuhetta jäsentävät vahvasti jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan ideaalit ja diskurssit, mutta myös hoivaavan isän mallitarinaan voidaan vedota. Äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseja on tutkinut esimerkiksi Jaana Vuori (2001) väitöskirjassaan, jossa hän analysoi perheasiantuntijoiden tuottamaa tekstiä. Hän erottaa asiantuntijoiden puheesta nämä kaksi diskurssia kuvaamaan vanhemmuuden työnjakoa, jotka ovat osa myös yleistä yhteiskunnallista keskustelua aiheesta (Vuori 2001, 355). Esimerkiksi äidinhoivaan liittyvä diskurssi pitää äitiä luonnollisena lapsen hoivaajana ja ensisijaisena kasvattajana, johon isän ei sovi liiaksi tulla väliin – synnyttäähän äiti lapsen alun alkujaankin. Jaettu vanhemmuus -diskurssi puolestaan ei halua tehdä ehdotonta rajaa vanhempien hoivaroolien välille, ja näkee isän kykenevänä hoivaamaan lastaan siinä missä äitikin, jos vain halua siihen löytyy. (Em., 355–356.) Petteri Eerolan (2018) mukaan hoivaavalla isyydellä voidaan nähdä olevan paljon yhteistä jaetun vanhemmuuden ideaalin kanssa. Hoivaavan isyyden ideaalissa motiivina taustalla on isän oma ja aito halu hoivata lastaan, kun taas jaetun vanhemmuuden polttoaineena toimii vanhemmuuden jakaminen tasa-arvoisesti vanhempien välillä. (Eerola 2018, 302.)

Kun esimerkiksi asiantuntijateksteissä puhutaan vanhemmasta, paljastuu se yleensä tarkoittamaan oletusluontoisesti äitiä (Vuori 2001, 361). Taustalla asiantuntijoidenkin käyttämässä vanhemmuuspuheessa näyttää olevan ajatus äidistä ”oikeana” tai ensisijaisena vanhempana. Tämä ei ole ihme, sillä kulttuurisesti hyvään äitiyteen liitetäänkin usein erityisesti vastuu hoivasta (esim. Allen & Hawkins 1999, 204). Samankaltainen olettama oli läsnä myös Satu Perälä-Littusen (2007) tutkimuksessa, jossa eri ikäisiä haastateltuja pyydettiin kuvailemaan hyvää äitiyttä ja isyyttä. Vastaajat halusivat sanojensa mukaan puhua mieluummin ”hyvästä vanhemmuudesta” vedoten tasa-arvoon ja jaetun vanhemmuuden ideologiaan. Kuitenkin haastatellut lipsuivat puhumaan enemmän hyvästä äitiydestä verraten isyyttä joskus tuohon hyvään äitiyteen. Äitiys näytti olevan haastateltujen mielissä ensisijaista vanhemmuutta, ja hyvä vanhemmuus olikin yhtä kuin hyvä äitiys. (Perälä-Littunen 2007, 342, 348–349.) Äitien rooli näyttääkin olevan erittäin vahva aikaisemman tutkimuksen perusteella, eikä edes tietoinen ponnistelu näytä aina auttavan nostamaan isiä tasavertaisiksi vanhemmiksi äitien rinnalle. Vuoren (2001) ja Perälä-Littusen (2007) tutkimukset auttavat hahmottamaan suomalaista vanhemmuuspuhetta paremmin: jaettu vanhemmuus ja äidinhoiva vallitsevina ja keskenään kilpailevina diskursseina, sekä taustalla vaaniva, usein tiedostamaton oletus äidistä pääasiallisena vanhempana. Toisaalta vanhempien välisiin rooleihin keskittyvien ideaalien tai diskurssien lisäksi vedotaan yhä useammin myös hoivaavaan isyyteen, kuten Jouko Huttunen (2001, 171) kuvaa tätä isän uutta ja muuttunutta ideaaliroolia.

Erityisesti näihin kolmeen erilaiseen ideaaliin tai diskurssiin voi törmätä vanhemmuuteen liittyvässä arkisessakin puheessa. Koska äitien rakentama isyys on tämän tutkimuksen keskiössä, näen tarpeelliseksi nostaa esiin juuri nämä kolme tapaa puhua vanhemmuudesta ja vanhempien rooleista. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelem tarkemmin jaettua vanhemmuutta, jonka jälkeen siirryn käsittelemään äidinhoivaa ja viimeisessä alaluvussa hoivaavaa isyyttä.

3.2.1 Jaettu vanhemmuus

Sukupuolten tasa-arvon nimissä alkoi 1960-luvulla kehittyä ajatus jaetusta vanhemmuudesta, jossa lastenhoito ja kotityöt kuuluvat myös isälle. Jaetun vanhemmuuden tärkein päämäärä oli naisten mahdollisuuksien parantaminen koulutuksessa ja työelämässä. Ajan mittaan alettiin kuitenkin ajatella, että vanhemmuuden jakaminen olisi tärkeä muutos niin isille itselleen kuin myös lapsille. Ajateltiin, että monipuolisen roolimallin saaminen molemmilta vanhemmilta mahdollistaisi sen, että

lapsista voisi kasvaa tasa-arvoisia ja -vertaisia aikuisia, jotka eivät jumitu tiettyihin sukupuolirooleihin. (Vuori 2001, 126.)

Jaettu vanhemmuus voidaan ajatella puhetapana tai diskurssina (ks. esim. Vuori 2001) sekä ideaalina tai ihanteena, johon tosiasiallisesti pyritään (ks. esim. Huttunen 2001). Jaetun vanhemmuuden ihanteeseen sisältyy ajatus, että vanhemmuus on sellaista hoivatyötä, joka voidaan jakaa vanhempien kesken tasa-arvoisesti – siis siten, että äidin ja isän roolit eivät ole sukupuolirooleihin sidottuja. Lisäksi jaetun vanhemmuuden ihanteeseen kuuluu ajatus siitä, että vanhemmuus on molempien vanhempien opittavissa läsnäolon ja hoivaamisen kautta. Kun vanhemmuutta jaetaan tasapuolisesti, merkitsee se isille osalliseksi pääsemistä lasten elämään. (Huttunen 2001, 174, 176.) Jaetun vanhemmuuden diskurssi tarjoaa usein isille kuitenkin vapaaehtoisuutta lasten hoivaamisen suhteen, sillä vaikka oletus on, että isä on kykenevä kaikkeen, mihin äitikin on kykenevä, on kyse lopulta siitä, mitä isä itse haluaa ja miten paljon hän haluaa vanhemmuuteen osallistua. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa isä onkin keskeisessä roolissa: se pohtii mikä on vähin mahdollinen määrä isän antamaa hoivaa ilman, että se vaarantaa lapsen kehityksen, ja miten paljon isän tulee muokata maskuliinisuuttaan kyetäkseen toiminaan isänä. (Vuori 2001, 356–357.)

Jaetun vanhemmuuden diskursiivinen puhetapa poikkeaa tosiasiallisesta jaetun vanhemmuuden ideaalista, sillä todellinen jaettu vanhemmuus ei aseta vastuunjakoa toisen vanhemman kanssa vapaaehtoiseksi, vaan on jaetun vanhemmuuden ydin, että kaikki vanhemmuuden puolet jaetaan toisen vanhemman kanssa puoliksi iloineen, suruineen ja haasteineen. Jaetun vanhemmuuden diskurssi tai puhetapa puolestaan asettaa vanhemmuuden jakamisen määrän isälle itselleen vapaavalintaiseksi, eikä isältä usein myöskään odoteta täyttä vastuunkantoa omista toimistaan – isyys asetetaan isän yksilölliseksi valinnaksi tai perheen sisäisten neuvottelujen tulokseksi. (Vuori 2001, 357; Huttunen 2001, 174–176.) Vuoren (2001, 359) mukaan asiantuntijateksteissä jaetun vanhemmuuden diskurssi painottaakin, että isiä ei saa pakottaa jakamaan vanhemmuutta, vaan äitien ja ammattilaisten tulisi yhdessä houkutella isät laajentamaan vastuutaan lapsiin ja perheeseen. Vuori (2001, 359) toteaaakin, että on paradoksaalista, että vaikka jaetun vanhemmuuden piti lisätä äitien valinnanmahdollisuuksia, onkin se tosiasiallisesti lisännyt äitien huolta asettamalla äidit vastuulliseksi myös isän vanhemmuudesta. Lisäksi sekä jaetun vanhemmuuden että äidinhoivan diskursseissa huomio kiinnittyy lasten ja vanhempien väliseen suhteeseen, ja kysymys kotitöistä sivuutetaan olettamalla kotitöiden olevan vain naisen ja miehen välinen asia (Vuori 2001, 359). Jaettu vanhemmuus keskittyy siten vanhempien ja lasten väliseen suhteeseen ja hoivaan sekä siihen, miten molemmat vanhemmat voisivat jakaa tuota vastuuta tasa-arvoisesti, sillä heillä molemmilla uskotaan

olevan yhtäläinen kyky siihen. Jaetun vanhemmuuden ydin lähtee sukupuolten väliseen tasavertaisuuteen pyrkimisestä.

3.2.2 Äidinhoiva

Äidinhoivan diskurssia on tutkinut erityisesti Jaana Vuori (2001). Hänen mukaansa ennen jaetun vanhemmuuden diskurssin ja ihanteen kehittymistä oli vallalla ideaali äidin antamasta jakamattomasta hoivasta, jossa äidin ja lapsen välinen suhde on keskiössä ja tuo suhde sulkee ulkopuolelleen kaikki muut ihmissuhteet. Tuosta ihanteesta tai diskursiivisesta puhetavasta käytetään usein nimitystä äidinhoiva. Äidinhoivan ideaalin mukaan työnjako perheessä on ihanteellisesti hyvin sukupuolittunutta: äidin tärkein tehtävä on hoivata lastaan. (Vuori 2001, 125–126.) Äidinhoivan diskurssi tekee äidistä lapsen ensisijaisen ja luonnollisen hoivaajan – onhan äiti yleensä synnyttänytkin lapsensa. Äiti on vanhemmista se, joka sekä haluaa että osaa hoivata lapsiaan, kun taas isän tehtävä on toimia ainoastaan äidin tukena hänen tärkeässä hoivatehtävässään. Isän rooli lasten hoivaajana voi lisääntyä lasten iän mukana: mitä nuoremasta lapsesta on kyse, sitä vähemmän isän tulisi puuttua äidin hoivatehtävään. (Em., 356–357.)

Äidinhoivan diskurssi rakentuu oletukselle sukupuolten välisestä perustavanlaatuisesta erosta, jonka seurausta on vanhempien välinen sukupuolittunut työnjako perheissä. Äidinhoivan diskurssissa ollaan huolissaan siitä, mitä lapsen terveelle sukupuolen ja seksuaalisuuden kehitykselle tapahtuu, jos näitä sukupuolirooleja ei noudateta riittävällä tavalla. Vanhempien välisen sukupuolittuneen työnjaon muuttuminen tasa-arvoiseksi jaetuksi vanhemmuudeksi voi äidinhoivan diskurssin maalamien uhkakuvien mukaan tehdä lapsesta jopa onnettoman ei-heteroseksuaalin. (Em., 361.) Pojan miehuus asettuu äidinhoivan diskurssissa suuremmaksi kysymykseksi ja ongelmaksi kuin tytön naiseus, mikäli isä hoivaa lastaan. Hoivaavan isän pelätään vahingoittavan sekä omaa että poikansa maskuliinisuutta. Toisaalta poissaoleva isäkin on suurempi ongelma nimenomaan poikien kuin tyttöjen kannalta. (Em., 362–363.)

Jaetun vanhemmuuden diskurssista on tullut äidinhoivan diskurssille niin vahva haastaja, että äidinhoivan diskurssi kysyy toistuvasti miten paljon isä voi hoivata lastaan vaarantamatta joko lapsen kehitystä tai omaa maskuliinisuuttaan (em., 357). Jaettu vanhemmuus näkyy äidinhoivan diskurssissa myös siten, että usein sukupuolineutraalia kieltä käytetään paljon – sukupuolineutraalia kieltä käytetään, vaikka rakennetaan äidinhoivan diskurssia ja naista kuvataan lapsen ensisijaisena hoitajana ja kasvattajana (em., 138).

Äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssit ovat kuitenkin ongelmallisia muun muassa siten, että kumpikin diskurssi olettaa, että lapsen paras toteutuu ainoastaan perheessä, jossa on kaksi vanhempaa: nainen ja mies. Näin ollen diskurssit jättävät huomiotta perheiden moninaisuuden ja erilaiset elämäntilanteet. Etenkin yksinhuoltajat ovat kummallekin diskurssille ongelma – erityisesti, jos yksinhuoltaja on äiti. (Em., 369.) Lisäksi kummankin diskurssin äitikuva on hyvin yksiulotteinen ja kaksijakoinen, sillä niiden mukaan äiti voi olla vain joko täysin kotiäiti tai työlleen omistautuva uraäiti. Myös isän toimijuus on joko hyvin rajallista tai sidoksissa jollakin tavalla äitiin. (Em., 371.) Nämä kaksi vanhemmuuspuhetta jäsentävää tapaa ovat siis ongelmallisia ja monilta osin puutteellisia, mutta toimivat hyvin analyysin apuvälineinä, kun halutaan tarkastella nimenomaan (kahden vanhemman) heteroperheiden itsensä tuottamaa puhetta vanhemmuudesta, sillä puhetaivat ja ideat ovat selvästi läsnä myös tämän päivän vanhemmuuspuheessa.

3.2.3 Hoivaava isyys

Jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssien ja ihanteiden lisäksi tämän päivän vanhemmuuspuheissa vilahtelee hoivaavan isyyden ideat tai mallitarinat. Hoivaavan isyyden voidaan nähdä olevan lähellä jaetun vanhemmuuden ideaalia, mutta sen keskiössä on nimenomaan isän oma halu hoivata lastaan, eikä niinkään vanhemmuuden jakaminen tasa-arvon vuoksi. (Eerola 2018, 302.) Jouko Huttunen (2001, 171) puhuu hoitavasta tai hoivaavasta isästä viitaten isään, joka toteuttaa vanhemmuudessaan jaetun vanhemmuuden periaatteita vauva-ajasta alkaen, eikä työnjako perustu sukupuolten välillä oletettuihin eroihin. Näin ollen hoivaava isyys on käytännössä jaetun vanhemmuuden ideaalin mukaista vanhemmuutta, joka on isästä itsestään lähtevää – isän itsensä aitoon haluun perustuvaa hoivaavaa vanhemmuutta. Tämän voisikin katsoa eroavan jaetusta vanhemmuudesta ainakin siinä mielessä, että toisin kuin jaetun vanhemmuuden diskurssissa (ks. esim. Vuori 2001), hoivaavaan isään ei sisälly vihjausta, että isän hoivaava rooli olisi äidin vastuulla järjestää, vaan hoivaavuus ja vanhemmuuden jakaminen kumpuavat isästä itsestään. Jaetun vanhemmuuden diskurssissa äidin tehtävä on usein houkuttaa isä lempeästi jakamaan vanhemmuutta äidin kanssa, ja vihjataan myös, että isä ei kuitenkaan saisi pakottaa ottamaan vastuuta hoivasta enempää kuin he itse haluavat ottaa (Vuori 2001, 359).

Hoivaavassa isyydessä toteutuu tosiasiallinen jaetun vanhemmuuden ihanne, johon sisältyy vanhemmuuden kaikkien puolien jakaminen toisen vanhemman kanssa (Huttunen 2001, 174). Hoivaavan isyyden voidaan kuitenkin nähdä edustavan enemmän modernia miesnäkökulmaa

(Huttunen 2001, 174) tai isyyden mallitarinaa, johon voidaan vanhemmuuspuheessa viitata (Eerola 2018, 302) kuin oikeassa elämässä toteutuvaa isyyttä, sillä käytännössä esimerkiksi isien perhevapaiden käyttö on pysynyt Suomessa erittäin pienenä: vain noin 2 % prosenttia vanhempainvapaalta maksettavasta vanhempainpäivärahasta maksettiin isille vuonna 2020 (Kela 2021, 10). Vaikka perhevapaiden jakaminen on vain yksi keino toteuttaa hoivaavaa isyyttä tai jaettua vanhemmuutta, on se silti tärkeä ja helposti mitattavissa oleva keino tarkastella, että toteutuvatko nuohanteet Suomessa tosiasiallisesti. Tällä hetkellä hoivaavan isyyden tai jaetun vanhemmuuden ihanteesta ei voida siis vielä puhua täysin toteutuvina vanhemmuuden tapoina, mutta hoivaavaan isyyteen viitataan vanhemmuuteen ja isyyteen liittyvässä puheessa kuitenkin vähän väliä.

3.3 Äitien portinvartijuus

Äitien portinvartijuus (maternal gatekeeping) on käsite, jolla viitataan äitien uskomuksiin ja käytökseen, jotka estävät tai rajaavat isien osallistumista perheessä tehtävään työhön, kuten lasten hoivaamiseen (Allen & Hawkins 1999, 200). Portinvartijuutta ovat tutkineet muun muassa Sarah Allen ja Alan Hawkins (1999) sekä Ruth Gaunt (2008). Portinvartijuutta ei tulisi ajatella tahallisenä tai suunnitelmallisena toimintana, vaan yleensä äidit eivät tiedosta omaa portinvartijakäytöstään. Portinvartijuudesta puhuttaessa ei myöskään voida sulkea isien omaa vaikutusta pois: myös heillä on oma roolinsa siinä, miten paljon he päättävät osallistua kodin- ja lastenhoitoon, eikä käsitteen tarkoitus ole aliarvioida isien omaa vaikutusta. Äitien portinvartijuus auttaa kuitenkin osaltaan ymmärtämään monimutkaista ilmiötä: perheiden sukupuolittuneita käytäntöjä kodin- ja lastenhoitoon liittyen. (Gaunt 2008, 375; Allen & Hawkins 1999, 200.) Suomessa esimerkiksi vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan äidit kokevat isiä useammin, että heillä on riittävästi valtaa perheensisäisessä päätöksenteossa koskien muun muassa lasten kasvatusta ja kotitöiden jakamista: äideistä 75 % ja isistä 56 % koki, että heillä on riittävästi valtaa kaikissa asioissa perheensisäiseen päätöksentekoon liittyen (Pietiläinen & Attila 2018, 108). Allen ja Hawkins (1999, 199) ovat käsitteellistäneet äitien portinvartijuuden sekä operationalisoineet sen palvelemaan omaa määrällistä tutkimustaan. Tässä tutkielmassa käytän käsitettä konstruktionistisesta näkökulmasta kuvaamaan äitien kulttuurisia käsityksiä tai oletuksia vanhemmuuteen ja lasten hoivaan liittyen.

Ruth Gauntin (2008) tutkimuksen mukaan äidin portinvartija-asenteet ja -käytös vaikuttavat jonkin verran isän osallistumiseen. Hänen toteuttaman määrällisen tutkimuksen mukaan esimerkiksi se, mitä enemmän äiti pyrkii saamaan vastuuta asettamalla kodin- ja lastenhoidon suhteen standardeja, sitä

vähemmän isä osallistuu kaikenlaisiin lastenhoitoon liittyviin tehtäviin. Äidin työssä viettämä aika, palkka ja koulutus olivat myös tämän tutkimuksen valossa yhteydessä isän lastenhoitoon osallistumiseen: äidin pitkät työpäivät, korkeat tulot ja korkea koulutus lisäsivät isän osallistumista. Se, miten tärkeänä äiti työtään piti, oli selvästi yhteydessä isän käyttämään aikaan lasten kanssa. (Gaunt 2008, 388–391.) Huomionarvoista on kuitenkin, että tutkimukseen osallistujat olivat israelilaispariskuntia, joiden lapset olivat vähintään 6-kuukautisia tai enintään 3-vuotiaita (Gaunt 2008, 380).

Äidin asenne isän vanhemmuutta kohtaan on usean muunkin tutkimuksen mukaan yhteydessä siihen, miten tärkeänä isä itse näkee oman isäidentiteettinsä ja miten paljon hän sitoutuu omaan isyyteensä. Sandra Tremblayn ja Tamarha Piercen (2011, 105–108) pitkittäistutkimuksen mukaan äidin myönteinen asenne ja suhtautuminen puolisonsa isyyteen on yhteydessä hänen puolisonsa isäidentiteettiin ja lastenhoitoon osallistumiseen. Kay Pasleyn, Ted G. Futrisin ja Martie L. Skinner (2002, 134–136) havaitsivat omassa tutkimuksessaan vastaavanlaisia tuloksia, eli kun isät ajattelivat, että heidän puolisonsa piti heitä hyvänä isänä, pitivät isät itse omaa isäidentiteettiään tärkeämpänä ja osallistuivat myös lastensa elämään enemmän. Myös Thomas Ranen ja Brent McBriden (2000, 359) tutkimuksen mukaan äitien positiiviset aseenteet isän hoivaroolia kohtaan ovat merkittävästi yhteydessä isän omiin arvioihin hoivaroolin keskeisyydestä osana omaa identiteettiään.

Suomalaisten perhevapaatutkimusten valossa (esim. Salmi, Lammi-Taskula & Närvi 2009; Salmi & Närvi 2017; Närvi 2018) voidaan huomata, että Suomen kontekstissa korkeat tulot ja koulutus ovat toistuvasti yhteydessä isän pitämiin perhevapaisiin, ja äidin korkeiden tulojen voidaan nähdä mahdollistavan perhevapaat myös isälle, mikäli asiasta keskustellaan perheessä eksplisiittisesti. Korkea koulutus saattaa joskus tarkoittaa myös korkeita tuloja, mutta ehkä myös tietoisempaa lähestymistapaa perhevapaiden jakamisen suhteen tai mielekästä työtä, johon palata. Kuten Gauntin (2008, 388–391) tutkimuksessa, äidin työssä viettämän ajan määrä oli yhteydessä isän osallistumiseen – Suomen kontekstissa voitaisiin ajatella, että mikäli äiti pitää työtään mielekkäänä, palaa hän sinne todennäköisemmin nopeampaa ja jakaa vapaita siten ehkä myös isän kanssa, jolloin isän on mahdollista osallistua lasten hoitamiseen heidän ollessa pieniä. Gauntin (2008) tutkimuksen tuloksissa on siis nähtävillä yhteneväisyyksiä myös suomalaiseen perhe-elämään.

Äitien portinvartijuuden käsitteen avulla voidaan kuvata äitien merkitystä yhtenä osana sitä sukupuolistunutta prosessia, jossa perhevapaiden epätasainen jakautuminen tapahtuu. Äitien käsitykset ja merkityksenannot isyydestä ja isän hoivaroolista on yksi kiinnostava näkökulma lähestyä tätä sosiaalipoliittisestikin tärkeää aihetta perhevapaiden epätasaisesta jakautumisesta ja

syistä sen taustalla. Äitien käsityksillä on väliä, sillä heillä näyttää olevan iso merkitys vapaiden jakamisen suhteen, ja pyrin tutkielmassani avaamaan näitä käsityksiä lisää. Tässä tutkielmassa lähestyn äitien käsityksiä ja merkityksenantoja siitä teoreettisesta oletuksesta käsin, että äideillä on jonkinlaista portinvartijuutta perheensisäisissä perhevapaaneuvotteluissa. Sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi puolestaan luovat sen teoreettisen näkökulman, josta aion aihetta tarkastella. Diskurssianalyysi toimii keinona löytää puheesta tapoja, joilla äidit rakentavat isän asemaa ja vastuuta perheessä.

4 TUTKIMUSASETELMA, AINEISTO JA MENETELMÄT

Tämän luvun ensimmäisessä osiossa 4.1 esittelen tarkemmin tutkielmani tutkimuskysymyksen sekä perustelen tutkimuskysymystä, sen taustoja ja rajoituksia lyhyesti. Tämän jälkeen kuvaan analyysissä käyttämäni aineistoa tarkemmin kohdassa 4.2. Kohdassa 4.3 kerron tarkemmin tutkimusmenetelmästä eli diskurssianalyysistä ja subjektinposition käsitteestä, sillä ne ovat tutkimuksen analyysin kannalta oleelliset menetelmät ja käsitteet. Analyysin etenemistä avaavaksi kohdaksi 4.4, jossa kerron tarkemmin analyysiprosessista. Viimeinen kohta 4.5 sisältää tutkimuseettisen pohdinnan.

4.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman päätavoitteena on luoda kuva siitä, miten äidit puheillaan uusintavat tai haastavat sukupuolittuneita vanhemmuuden rooleja ja rakentavat puolisonsa ja siten myös omaa rooliaan ja asemaansa lasten hoivavastuuseen ja vapaiden jakamiseen liittyen. Tarkastelen diskurssianalyysin avulla sitä, miten pienten lasten äidit puhuvat haastatteluissa perhevapaiden jakamisesta ja isien hoivaroolista perheessä: *millaista isyyttä äidit tuottavat puheillaan kertoessaan perhevapaiden ja hoivavastuun jakamisesta perheessään?* Lähestyn tätä tutkimuskysymystä erityisesti subjektinpositioista käsin, eli tarkastelen, millaisiin subjektinpositioihin äidit asettavat isät (joko oman puolison tai isät yleisesti) puheessaan. Samalla kun äidit asettavat puolisonsa johonkin positioon, tulevat he yleensä asettaneeksi myös itsensä johonkin positioon suhteessa puolisoonsa.

Haastateltavat ovat kahden vanhemman heteroperheiden äitejä, joilla oli haastatteluhetkellä puolisonsa kanssa vähintään yksi, noin 1–2-vuotias yhteinen lapsi. Äidit eivät ole tietenkään millään tavalla vallitsevien kulttuuristen mallien ja toimintatapojen ulkopuolella tai niistä erillään, eivätkä heidän tuottamat kuvat isistä poikkeavat välttämättä juuri lainkaan muidenkaan toimijoiden tai edes isien itsensä tuottamista isyyden kuvista. Äidit ovat kulttuurisia toimijoita siinä missä kaikki muutkin toimijat. Äitien tuottama isyys- ja vanhemmuuspuhe on kuitenkin mielenkiintoinen tutkimuskohde, sillä päätökset erilaisista perhevapaa- ja hoivakäytännöistä tehdään perheiden sisällä. Se, miten päätöksistä neuvotellaan (tai ollaan neuvottelematta) ja miten erilaisiin päätöksiin päädytään perheissä, on monisyinen prosessi, jonka lisäksi perheet ja niiden tilanteet vaihtelevat paljon. Äitien tuottama isyyspuhe onkin yhtenä tutkimuskohteena mielenkiintoinen juuri sen vuoksi, että äideillä voidaan aiemman tutkimuksen mukaan nähdä olevan jonkinlaista vaikutusvaltaa esimerkiksi juuri perhevapaiden jakamispäätösten suhteen. Tutkimuskysymystä ja -aihetta perustelen enemmän teoreettisen viitekehyksen alaluvussa 3.1 Sosiaalinen konstruktionismi.

4.2 Aineiston kuvaus

Tutkimusaineistona käytän Suomen Akatemian rahoittaman CHILDCARE-tutkimushankkeen aineistoa, josta hyödynnän osaa hankkeen puitteissa tuotetusta 1–2-vuotiaiden lasten vanhempien haastatteluaineistosta. Haastatteluaineisto oli valmiiksi litteroitu. Hankkeen toteuttivat yhteistyössä Tampereen ja Jyväskylän yliopistot sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2015-2021). Hankkeen tavoitteena oli kartoittaa muun muassa miten tasa-arvon oletukset toimivat nykyisissä varhaiskasvatuspalveluissa ja lastenhoidon tukien järjestelmässä. Aihepiiri siis liittyy hyvin myös omaan tutkielmaani. Haastatteluaineisto on kerätty vuonna 2016.

Haastattelu toteutettiin puolistrukturoituna haastatteluna, jossa keskusteltiin teemoista, jotka liittyivät muun muassa hoivavastuun ja kotitöiden jakamiseen perheessä, perhevapaiden jakamiseen ja tasa-arvoon, työn ja perheen yhteensovittamiseen ja lastenhoitojärjestelyihin. Haastatteluaineisto koostuu yksinomaan äitien haastatteluista. Näissä haastatteluissa isä ei ollut paikalla haastatteluissa, vaan yleensä äiti oli yksin haastattelijan kanssa. Joissakin tapauksissa lapsi tai lapsia oli läsnä haastattelutilanteessa. Haastatteluista kävi ilmi, että suurin osa haastateltavista asui isoissa kaupungeissa, mutta myös pienemmillä paikkakunnilla tai syrjemmässä asuvia äitejä oli mukana haastatteluissa. Vanhempien koulutustaustat tai perheen tulotasot eivät selvinneet kaikista haastatteluista, mutta valtaosa haastateltavista oli puheidensa perusteella keskituloisia, ja hieman yli puolet sekä äideistä että isistä olivat korkeasti koulutettuja. Haastateltavat ja heidän puolisonsa olivat opiskelijoita, yrittäjiä, freelancereita, vuorotyöläisiä sekä säännöllistä päivätyötä tekeviä.

Aineistoa ei ole kerätty tutkimuskysymystäni silmällä pitäen, joten olen käynyt haastattelujen litteroinnit ensin läpi, jotta olen pystynyt valikoimaan sieltä juuri ne haastattelut, jotka soveltuvat tähän tutkielmaan. Koska tutkielma on toteutettu laadullisilla menetelmillä, ei haastattelujen suuri lukumäärä ole olennainen, vaan pikemminkin niiden sisältö, sillä haastattelujen kautta voimme ymmärtää ilmiötä syvällisemmin. Tarkoitus ei ole yleistää ja löytää tilastollisesti merkitseviä eroja määrällisen tutkimuksen tavoin, vaan saada syvällisempi kuva siitä, miten juuri nämä haastatellut äidit puhuvat isän vastuista ja velvollisuuksista perhettään kohtaan, ja miten he sitä kautta rakentavat omaa ja puolison roolia vanhempana ja sukupuolensa edustajana. Yleistystä tärkeämpää on siis ymmärtää ilmiötä syvällisemmin. (Alasuutari 2011, 38–39.)

Kaiken kaikkiaan haastatteluja oli 40, mutta valikoin aineistoksi ne haastattelut, joissa oli heteroparisuhteessa saman katon alla elävä pariskunta, joilla oli vähintään yksi yhteinen lapsi, ja niistä edelleen ne haastattelut, joissa puhuttiin isästä analyysin kannalta riittävästi. Joissakin haastatteluissa

isä mainitaan vain kerran tai kaksi hyvin nopeasti, tai haastateltava on yleisesti vähäsanainen ja vastaukset jäävät hyvin lyhyiksi ja yksinkertaisiksi. Tällaiset haastattelut olen jättänyt aineiston ulkopuolelle. Jäljelle jäi karsinnan jälkeen yhteensä 25 käyttökelpoista haastattelua tämän tutkielman näkökulmasta, mutta koska kyse on laadullisesta tutkimuksesta, rajasin tuosta joukosta vielä 15 haastattelua pois. Analyysi pohjautuu siis 10 haastattelun aineistoon. Nuo 10 haastattelua on valikoitu satunnaisesti siten, että puolessa tapauksista isä ei pitänyt lainkaan itsenäistä perhevapaata, ja toisessa puolessa isä piti jonkin verran itsenäistä perhevapaata.

On huomionarvoista mainita aineistoon liittyen, että tämän tutkimuksen haastatteluaineiston äideiltä kysyttiin usein ajatuksia ja mielipiteitä THL:n 6+6+6-perhevapaamalliin liittyen (ks. luku 2.1). Haastattelija ei yleensä avannut tätä mallia haastateltaville kovin tarkasti, mutta kertoi haastatelluille lyhyesti, että mallin tarkoituksena on perhevapaiden tasaisempi jakaminen vanhempien kesken. Haastateltaville vaikutti usein muodostuvan kuva, että mallin tarkoituksena olisi, että isä jäisi poikkeuksetta ensimmäisen kuuden kuukauden kuluttua omalle perhevapaalleen. He reagoivat usein perhevapaamalliin siinä ymmärryksessä, että isä jäisi mallin mukaan kotiin 6-kuukautisen vauvan kanssa. Diskurssianalyysin kannalta merkityksellistä ei kuitenkaan ole se, onko mallin periaatteet ymmärretty oikein, vaan nimenomaan se, miten tuota virheellistäkin ymmärrystä merkityksellistetään.

4.3 Diskurssianalyysi ja subjektipositiot

Sosiaalinen konstruktionismi toimii diskurssianalyysin teoreettisena perustana. Sosiaalista konstruktionismia esittelin aikaisemmin luvussa 3.1 Sosiaalinen konstruktionismi. Diskurssianalyysissä tarkoitus on tutkia kielellisiä prosesseja ja niiden tuotoksia, ”joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuutemme ja kanssakäymisemme rakentuvat.” (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 253.) Kieli nähdään ei-heijastavana merkityssysteeminä, ja sosiaalinen todellisuus muodostuu merkityssysteemien kirjosta, jossa erilaiset systeemit (tai diskurssit) kulkevat rinnakkain ja kilpailevat keskenään (em., 32). Esimerkiksi suomalaista vanhemmuuspuhetta voidaan nähdä jäsentävän erityisesti kaksi osittain kilpailevaa diskurssia – äidinhoiva ja jaettu vanhemmuus (ks. esim. Vuori 2001). Diskurssianalyysi ei varsinaisesti ole tarkoin määritelty tutkimusmetodi, vaan väljä teoreettinen viitekehys, jota on hyödynnetty jo pitkään keskenään erilaisilla tutkimusaloilla, eikä sen tarkka määrittely ole siis helppoa tai välttämättä aina edes tarpeenmukaista (Jokinen ym. 2016, 18, 25; Eskola & Suoranta 1998, 194–195).

Tutkimusmetodinä hyödynnän diskurssianalyysiä, sillä keskiössä on nimenomaan se, *miten* äidit puhuvat perhevapaiden jakamiseen ja isän rooliin liittyvistä asioista – miten äidit rakentavat puheellaan (puolisonsa) isyyttä. Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016, 17) kuvailevat diskurssianalyysiä kielenkäytön tai muun merkityksiä luovan toiminnan tutkimukseksi, ja sen tarkoitus on analysoida yksityiskohtaisesti sosiaalisen todellisuuden tuottamisen tapoja erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä. Tästä syystä diskurssianalyysi antaa sopivat avaimet tarkastella ja analysoida aihetta asettamastani näkökulmasta. Diskurssianalyysi on yksi niistä metodeista, joita on hyödynnetty muun muassa perhevapaisiin ja vanhempien väliseen tasa-arvoon liittyvissä laadullisissa tutkimuksissa (ks. esim. Vuori 2001; Repo 2009; Mattila 2019), ja näen sen myös yhtenä erityisen hyvänä tapana tutkia juuri tätä aihetta. Diskurssianalyysin avulla pystyn tarkastella sitä, *miten* äidit puhuvat (oman puolisonsa) isyydestä, puolison hoivaroolista ja perhevapaiden jakamisesta, ja miten he siten rakentavat isien roolia tietynlaiseksi. Diskurssit ovat sosiaalisesti jaettua ja usein hyvin sisäistettyä ja opittua todellisuutta – ne alkavat tuntua totuudelta ja normaalilta asioiden tilalta, ja tästä syystä ei niitä ole helppo kyseenalaistaa ilman, että niistä tulee tietoiseksi (Vuori 2001, 81).

Diskurssit osallistuvat sekä sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen että rakentuvat sosiaalisessa toiminnassa, ja ovat lisäksi aina tutkijan oman tulkinnan tulosta. Näin ollen samasta asiasta voidaan tehdä erilaisia tulkintoja vuoropuhelussa aineiston kanssa. Tulkinnat eivät kuitenkaan ole sattumanvaraisia, vaan perustuvat systemaattiseen analyysiin tutkijan asettamista lähtökohdista käsin. (Jokinen ym. 2016, 34–35, 446–448.) Kuitenkin tutkijan vuoropuhelu aineiston kanssa määrittelee sen, millaisia diskursseja ja merkityksiä aineistosta nostetaan esiin, joten sillä tavalla diskurssianalyyttinen tulkinta aina yksinkertaistaa ja lukitsee juuri tiettyjä merkityksiä (em., 106). Diskurssianalyytisessä lähestymistavassa tarkoitus on tarkastella itse diskurssia, sitä miten sitä tuotetaan, mitä sillä tehdään ja mikä sen tarkoitus on – ilmiön tarkastelu diskurssin takana ei siis ole diskurssianalyysin tarkoitus (Eskola & Suoranta 1998, 194–197). On huomioitava, että toimijat eivät kuitenkaan läheskään aina ajattele tietoisesti sitä, mistä heidän toiminnassaan tai kielenkäytössään on kyse, vaan yleensä toimitaan ja puhutaan niin kuin on totuttu tai niin kuin nähdään olevan sosiaalisesti hyväksyttyä toimia ja puhua, sillä totunnaisuuksia vastaan toimiminen saattaisi vaatia hankalia selityksiä (Jokinen ym. 1999, 24).

Diskurssianalyysissä konteksti on myös olennainen osa analyysiä, sillä se rikastuttaa aineiston analyysiä. Haastatteluaineistoa analysoitaessa vuorovaikutuskontekstin huomioonottaminen on tärkeää: haastattelijan puheenvuorot ovat yhtä lailla osa vuorovaikutustilannetta ja niitäkin tulisi usein tarkastella yhtä tarkasti kuin haastateltavankin puheita. Tutkijan tulee myös ottaa kulttuurinen konteksti huomioon ja hyödyntää tietoisesti kulttuuristen tapojen tai yleisen yhteiskunnallisen

ilmapiirin tuntemustaan. Kulttuurinen konteksti voidaan ottaa huomioon esimerkiksi tarkastelemalla sitä, miten kielenkäyttäjät suhteuttaa puheensa mahdollisiin vasta-argumentteihin. (Jokinen ym. 2016, 36–40.) Voitaisiin vaikkapa tarkastella sitä, miten siihenastiset perhevapaat kokonaan yksin pitäneet äidit puheessaan ottavat huomioon vasta-argumentin tasa-arvoisesta ja jaetusta vanhemmuudesta, joiden voidaan nähdä olevan kulttuurisesti laajalle levinneitä arvoja suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Voitaisiin myös tarkastella sitä, miten äidin koulutustausta vaikuttaa puhetapaan: korkeasti koulutettujen äitien nähdään soveliaampana palata työelämään nopeasti ja ehkä myös jakaa perhevapaita puolisonsa kanssa. Näin ei kuitenkaan aina tapahdu, ja siksi diskurssianalyysin avulla voitaisiin tarkastella, että miten korkeasti koulutetut äidit puheessaan asemoituvat suhteessa tuohon oletukseen.

Identiteetti voi olla yksi diskurssianalyttisen tutkimuksen kohde (Jokinen ym. 1999, 68). Identiteetin käsitteellä voidaan tarkoittaa niitä oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia, joita oletetaan esimerkiksi itsellä tai muilla olevan. Subjektin käsite on lähellä identiteetin käsitettä, ja sitä käytetään erityisesti tilanteissa, joissa pyritään analysoimaan toiminnan rajoituksia – esimerkiksi kun tutkitaan sitä, millä tavoin erilaisissa arkisissa tilanteissa erilaiset positiot voivat lukkiutua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että subjekti-positio tai identiteetti olisi pysyvä tai muuttumaton ominaisuus, vaan jokainen positio on osa jotakin merkityssysteemiä tai diskurssia, ja kulloisellakin diskurssilla on valta määritellä ihmisille tietyt positiot. (Jokinen ym. 1993, 38–40; Jokinen ym. 1999, 68.) Toisin sanoen sama ihminen voidaan asettaa eri subjekti-positioihin – jopa keskenään ristiriitaisiin subjekti-positioihin – riippuen tilanteesta ja niistä diskursseista, joihin kussakin tilanteessa vedotaan. On huomioitava, että tarkastelun kohteena ovat kuitenkin aina sosiaaliset käytännöt eivätkä yksilöt. (Jokinen ym. 1993, 37–38.) Tämän analyysin keskiössä ovat nimenomaan subjekti-positiot.

Subjektin positiot ovat aina sosiaalisissa käytännöissä tuotettuja, eivätkä paikkoja, jotka ovat valmiiksi olemassa (Jokinen ym. 1993, 40), joten tästä syystä subjekti-positioiden tutkiminen erityisesti äitien tuottaman isyyspuheen näkökulmasta on mielenkiintoista, sillä isille asetetut positiot kertovat esimerkiksi siitä, millaisia oikeuksia tai velvollisuuksia isille katsotaan sopiviksi tai mahdollisiksi lastenhoitoon liittyen. Isille asetetut positiot voivat toimia sekä isän toiminnan mahdollistajina että rajoittajina. Koska positiot ja diskurssit ovat diskursiivisesti rakennettuja eli aina valinnan tulosta, on niitä mahdollista myös muuttaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 73). Ilman, että erilaisista positioista tullaan tietoisiksi, ei esimerkiksi mahdollisesti rajoittavia tai vähätteleviä positioita voida kyseenalaistaa ja siten muuttaa. Samalla kun äidit asettavat puolisonsa johonkin positioon, tulevat he asettaneeksi myös itsensä johonkin positioon suhteessa puolisoonsa. Vaikka analyysin keskiössä ovat isille asetetut subjekti-positiot, ei äitien itselleen asettamia positioita voi täysin unohtaa.

4.4 Analyysin eteneminen

Rajattuani haastatteluaineistosta analyysissä käyttämäni haastattelut, aloin lukea litteroitua aineistoa läpi rajaten aineistoa lisää, sillä aineistossa oli mukana aluksi myös paljon puhetta aiheista, jotka eivät koskettaneet tämän tutkielman kannalta oleellisia teemoja. Poimin siis aineistoksi haastatteluista ne kohdat, joissa keskusteltiin tämän tutkielman kannalta relevanteista aiheista, kuten perhevapaiden jakautumisesta omassa perheessä, perhevapaiden tasa-arvosta (esim. 6+6+6-perhevapaamallista), hoivavastuun ja kotitöiden jakamisesta perheessä sekä lastenhoitojärjestelyistä. Kun olin rajannut aineistosta pois tutkielman kannalta epäoleelliset kohdat ja koonnut rajatun aineiston yhteen erilliseen tiedostoon, anonymisoin aineiston, eli muutin haastatteluissa käytetyt erisnimet ja muut tunnistetiedot joksikin muuksi tai poistin ne kokonaan. Lisäksi selvensin aineistoa muuttamalla murre-sanastoa ja jonkin verran puhekielisyttä ja puheen luonnollista takettelua ymmärrettävämpään muotoon, jotta esimerkiksi aineisto-otteita olisi helpompi lukea tutkimuksen varsinaisessa analyysiosiossa. Rajausvaiheessa kirjasin lisäksi Excel-taulukkoon yleistä tietoa perheistä, kuten perhevapaiden käyttämisestä perheessä (onko isä pitänyt itsenäistä vapaata tai aikooko pitää, miten pitkään äiti on ollut kotona), lasten lukumäärä, vanhempien koulutustasot, toimeentulo ja muita mahdollisia huomioita kustakin haastattelusta. Nämä tiedot kävivät ilmi haastatteluista, jolloin kaikkea tietoa ei kaikista perheistä ollut saatavilla, mutta valtaosasta löytyi vihjeitä moneen asiaan. Keräsin näitä tietoja, jotta pystyin tarpeen vaatiessa palaamaan taustatietoihin analyysivaiheen lopulla nopeasti varmistamaan esimerkiksi, että millaisessa työmarkkina-asetuksessa vanhemmat olivat.

Vaikka aineiston rajauksen taustalla oli ajatus siitä, että puolessa tapauksista isä ei ole pitänyt lainkaan itsenäistä perhevapaata ja toisessa puolessa isä on ollut jonkin aikaa itsenäisesti kotona perhevapaalla, niin tuo jaottelu ei lopulta osoittautunut analyysin kannalta oleelliseksi, vaan toimi ainoastaan jonkinlaisena logiikkana aineiston rajauksen taustalla. Haastateltujen äitien puheisiin ei diskurssianalyysin näkökulmasta vaikuttanut huomattavalla tavalla se, oliko oma puoliso ollut itsenäisellä perhevapaalla vai ei. Erot äitien puheissa olivat lähtöisin pikemminkin äidin omista asenteista ja arvoista sekä hänen omasta työ- tai opiskelutilanteestaan kuin siitä oliko perhevapaita jaettu omassa perheessä.

Kun rajaukset, anonymisoinnit ja muut aineiston muokkaamiseen liittyvät asiat oli tehty, aloin hahmotella aineistosta erilaisia teemoja. Kiinnitin huomiotani ensimmäiseksi siihen, miten usein jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssit olivat läsnä äitien puheissa. Kirjasin myös ylös miten isää kuvattiin tai millä tavoin isästä puhuttiin, ja laitoin ne ylös erilliseen tiedostoon, jotta havainnot olisi helpompi myöhemmin yhdistää. Kirjasin ylös esimerkiksi, että kuvattiinko isä niin sanotusti

normaalina vai poikkeuksellisena, tai aktiivisena vai passiivisena toimijana. Aloin pian kiinnittää huomiotani siihen, miten isää ei aina välttämättä edes mainittu, vaikka kontekstiin olisi sopinut isän puheeksi ottaminen esimerkiksi siksi, että haastattelija oli kysynyt suoran kysymyksen isään liittyen. Toisaalta välillä isän mainitsematta jättäminen saattoi johtua haastattelutilanteesta, jossa haastateltavana oli äiti, eikä puoliso ollut paikalla. Joskus isän mainitsematta jättäminen oli tulkittavissa siten, että isän ei vain ajateltu liittyvän esillä olleeseen aiheeseen, kuten lastenhoitoratkaisuihin.

Aluksi analyysin tarkoitus oli löytää äitien puheista erilaisia isyysdiskursseja, ja aloin hahmotella esimerkiksi elättäjäisyyden, hoivaisuuden ja avustajaisuuden diskursseja, mutta analyysin edetessä huomasin, että subjektipositioiden hahmottelu aineistosta olisi tämän aineiston ja tutkimuksen kannalta luontevampaa. Aineiston analyysivaihe on ollut pitkä ja se on muotoutunut hitaasti diskurssien hahmottamisesta subjektipositioiden suuntaan, sillä huomasin, että aineistosta erottui niin selvästi jo aiemmin tutkimuksissa havaitut vanhemmuuspuhetta jäsentävät jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssit (ks. esim. Vuori 2001), mutta myös hoivaavaan isyyden ideaalista kumpuavaa puhetta esiintyy usein (ks. esim. Huttunen 2001; Eerola 2018). Siksi kiinnostukseni alkoi kiinnittyä diskurssien sijaan – tai lisäksi – enemmän siihen, millaisiin subjektipositioihin äidit asettivat puheellaan oma puolisonsa tai joskus yleisesti ”kaikki” isät. Jaetun vanhemmuuden ja äidinhoivan diskurssit ovat hyvin selvästi vuorotellen läsnä äitien puheissa, ja isille rakennetut erilaiset positiotkin kumpuavat usein juuri näistä diskursseista käsin. Analyysin tekemisessä mielenkiintoni onkin keskittynyt tarkastelemaan ja analysoimaan sitä, miten äidit rakentavat oman puolisonsa ja yleisesti muiden isien isyyttä asettamalla isät erilaisiin subjektipositioihin riippuen siitä, mistä näkökulmasta tai aiheesta haastattelijan kanssa keskustellaan.

Hahmotin aineistosta ensin jopa 20 erilaista subjektipositiota, jonka jälkeen subjektipositioiden määrä pienenyi hitaasti: analyysin edetessä aloin yhdistellä positioita huomattessani, että usean position kohdalla olikin kyse samasta positioista, mutta eri näkökulmasta katsottuna. Joskus positio ei varsinaisesti yhdistynyt toisiin, vaan jätin sen vain pois analyysistä huomattessani, että kyseessä ei ollut analyysin kannalta oleellinen asia. Joskus äidit esimerkiksi kuvailivat itseään ja puolisoaan vanhempana vain hyvin yleisellä tasolla, esimerkiksi ”tiukaksi”, ”ankaraksi” tai ”rennoksi” vanhemmaksi. Tämän analyysin kannalta nuo kuvailut eivät olleet oleellisia, joten jätin ne analyysin ulkopuolelle. Jotta subjektipositioita oli helpompi hahmottaa ja siten ryhtyä karsimaan, kokosin erilliseen tiedostoon taulukon eri subjektipositioista, kunkin ydinmerkityksestä sekä siitä esitettiinkö isä toimijana aktiivisena vai passiivisena kyseisessä subjektipositiossa.

Lopulta positiot olivat yhdistyneet ja muokkautuneet siten, että jäljelle jäi enää viisi positiota, joista kahdesta erottui erilaisia painotuksia: kevyen vanhemman positiosta erottui äidin avustajan ja lasten leikittäjän painotukset, ja ulkopuolisen positiosta erottui vaihtoehdottoman isän ja luonnottoman hoivaajan painotukset. Aluksi aioin erottaa ne selkeiksi ja erillisiksi alapositioiksi, mutta lopulta huomasi, että eronteko alapositioiden ja ”pääposition” välillä ei ollut täysin selvä, joten nyt ne vain kuvastavat pääposition erilaisia puolia tai vivahteita, mutta eivät ole millään tavalla itsenäisiä alapositioita. Lisäksi analyysin loppupuolella aloin miettiä subjektipositioiden nimiä uudelleen. Kevyen vanhemman subjektiposition työnimi oli analyysin loppuun saakka ’kevyt vanhemmuus’, sillä positio selvästi kuvasi äitiyttä keveämpää vanhemmuutta, mutta ’kevyt vanhempi’ kuvaa paremmin sitä, että kyse on nimenomaan kevyestä vanhemman roolista, eikä niinkään kuvaile vanhemmuutta itsessään. Päädyin nimeämään kevyen vanhemman position nimenomaan ’vanhemmaksi’, enkä ’isäksi’, sillä ’kevyt isä’ ei mielestäni kuvaisi positiota riittävän tarkasti sellaisena positiona, jossa kevyt vanhempi on kahdesta saman perheen vanhemmasta se toinen, kevyempi versio. ’Kevyt vanhempi’ sisältää paremmin ajatuksen tai vihjauksen siitä, että omassa perheessä on olemassa myös toinen, niin sanotusti vakava vanhempi. Ulkopuolisen positioon en laittanut lainkaan ’isää’ tai ’vanhempaa’, sillä pelkkä ’ulkopuolinen’ kuvastaa yksinkertaisuudessaan paremmin sitä, että ulkopuolisen positiossa isä nähdään usein juuri ulkopuolisena vanhemmuuteen kytkeytyvissä asioissa, eikä siten ensisijaisesti isänä tai vanhempana.

Aineistokatkelmien kohdalla merkintä [...] tarkoittaa, että kohdasta on poistettu esimerkin kannalta epäolennaista puhetta. Joskus hakasulkeiden sisään on kirjoitettu lyhyesti, mitä poistettu puhe on pitänyt sisällään, jos se on kontekstin ymmärtämisen kannalta olennaista. Tavallisiin sulkumerkkeihin voidaan joskus laittaa esimerkiksi henkilö tai asia, johon viitataan, jotta katkelmaa olisi helpompi lukea, esimerkiksi: ”*Hän (puoliso) kertoi tehneensä [kertoo puolison työhön liittyvästä projektista]*”. Lisäksi kaikki ihmisten, kaupunkien, laitosten ja työpaikkojen nimet on muutettu tai poistettu, jotta aineistokatkelmista ei voida tunnistaa yksittäisiä haastateltavia. Aineistokatkelmia on myös muokattu selkeämpään ja ymmärrettävämpään muotoon, eli murrenastoa ja puhekielisyyttä on häivytetty, ja luonnollisessa puheessa esiintyviä takelteluja on myös muokattu selkeämmiksi.

4.5 Eettisyys ja luotettavuus

Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK) sisältää Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan ajatuksen siitä, että tutkimuksen uskottavuus ja luotettavuus ovat sidoksissa tutkijan eettisiin

ratkaisuihin, eikä niitä voida erottaa toisistaan. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu muun muassa, että tutkimuksen teon jokaisessa vaiheessa noudatetaan huolellisuutta, rehellisyyttä sekä tarkkuutta. Tämän lisäksi hyviin tieteellisiin käytäntöihin kuuluu tutkimustulosten avoimuus, vastuullinen tiedeviestintä sekä muiden tutkijoiden tekemän työn kunnioittaminen tunnustamalla heidän tekemä työnsä asianmukaisilla viittauskäytännöillä. Myös tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Lisäksi menetelmien tulee täyttää tieteellisen tutkimuksen kriteerit. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Noudatan tutkielmassani tutkimuseettisiä periaatteita, joten esimerkiksi haastateltujen tunnistamattomuus ja yksityisyyden suoja ovat tärkeitä. Tästä syystä tutkielmassa käyttämäni aineisto on anonymisoitu ja muokattu siten, että haastateltuja ei voida tunnistaa aineistokatkelmista. Aineiston kerääjät ovat huolehtineet luvista ja muista tärkeistä asioista liittyen aineiston keruuseen. Olen saanut luvan käyttää näitä haastatteluja tutkielmani tekemisessä, ja olen huolehtinut koko tutkielman tekemisen ajan, että aineistoon ei pääse kukaan muu käsiksi itseni lisäksi. Alkuperäisen rajaamattoman litteroidun aineiston poistin itseltäni heti, kun olin saanut aineiston rajattua ja anonymisoitua siten, että nimet, paikkakunnat, laitosten nimet ja muut ilmeiset tunnistettavuuteen liittyvät kohdat oli muutettu tai poistettu. Anonymisoidun aineiston hävitän heti tutkielman valmistuttua.

Olen saanut haastatteluaineiston valmiiksi litteroituna, enkä ole itse osallistunut haastatteluaineiston keruuseen lainkaan. Minulla ei siis tutkielman tekijänä ole haastattelutilanteen fyysisestä kontekstista kovin tarkkaa kuvaa, vaan käsitykseni tuosta tilanteesta on riippuvainen siitä, miten olen tulkinut haastattelun litteroitua versiota ja siitä, mitä kaikkea haastattelusta on otettu mukaan litteraatioon (esimerkiksi naurahdukset tai hiljaisuudet). Tällä saattaa olla jonkin verran merkitystä siihen, miten olen ymmärtänyt haastateltujen puheita. Haastattelutilanteessa kyse on aina vuorovaikutustilanteesta, jossa rakennetaan erilaisia merkityksiä – haastattelija pyrkii selvittämään haastatellulta, miten tämä rakentaa tietystä ilmiöstä erilaisia merkityksiä, mutta haastattelijan kysymyksenasettelut ja läsnäolo myös samalla vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä haasteltu tilanteessa rakentaa tai nostaa esiin (Hirsijärvi & Hurme 2009, 49). Koska kyse on diskurssianalyysistä, ei oleellista liene kuitenkaan se, että tutkija on itse mukana haastattelutilanteessa tai että tutkija kuulee haastatteluäänitteet, sillä diskurssianalyysissä olennaisempaa on keskittyä siihen, miten ja millaisin sanavalinnoin tietyistä aiheista puhutaan. Merkitysten rakentaminen ja rakentuminen ovat diskurssianalyysin keskiössä (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 167).

Analyysiä tehdessä tulee myös aina pitää mielessä omat kokemukset, ennakkoasenteet ja -oletukset, jotta ne eivät tahattomasti vie analyysiä väärään suuntaan. Tutkijan tulee olla tietoinen omasta subjektiivisuudestaan, sillä omien subjektiivisuuksien tunnistaminen luo objektiivisuutta (Eskola & Suoranta 1998, 17–18). Tutkimusasetelmani vuoksi minun on tullut myös miettiä, millaisessa valossa esitän erityisesti haastateltavat, koska aihe on hyvin politisoitunut. Tutkimuksen tarkoitus ei ole löytää syyllisiä, vaan tehdä näkyväksi esimerkiksi tapoja, joilla äidit puhuvat huomamattaan vanhempien rooleista annettuina ja luonnollisina, ja joilla tahtomattaankin saattavat uusintaa epätasa-arvoisia sukupuoliasetelmia vanhemmuudessa tai haastaa niitä.

Kun puhutaan tutkimuksen luotettavuuden mittaamisesta, puhutaan yleensä reliiäbeliudesta eli siitä, että tutkimuksen tulokset ovat toistettavissa samanlaisina ja validiudesta eli siitä, että miten hyvin tutkimusmenetelmät mittaavat juuri sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoitus mitata (Hirsijärvi & Hurme 2009, 186–188). Kun tutkitaan ihmistä ja ihmisen toimintaa, tulee ottaa huomioon, että ihminen muuttuu jatkuvasti ja ihmisen toimintaan vaikuttaa aina konteksti, joten esimerkiksi haastattelutilanteita ei voida koskaan toistaa enää samanlaisina (em., 17, 188). Näin ollen perinteisesti määrällisissä tutkimuksissa käytettävät arviointimenetelmät soveltuvat huonosti sellaisenaan laadullisen tutkimuksen arviointiin (Eskola & Suoranta 1998, 223). Laadullisessa tutkimuksessa tarkoitus ei ole määrällisen tutkimuksen tavoin tehdä yleistyksiä aineistosta, vaan yleistyksiä tehdään vasta aineiston pohjalta tehdyistä tulkinnoista. Siten aineiston koko ja aineiston yleistettävyyys eivät ole laadullisessa tutkimuksessa tärkeitä, vaan aineistosta tehtävien tulkintojen syvyys ja kestävyys. (em., 65–67.) Vaikka diskurssianalyysissä tausta-ajatuksena on, että tutkijan esittämä tulkinta on vain yksi tulkinta muiden tulkintojen joukossa, eikä tuo tulkinta koskaan nouse itsestään tekstistä, vaan on aina tulosta tutkijan vuoropuhelusta aineiston kanssa, ei se vähennä diskurssianalyttisen tutkimuksen luotettavuutta. Tutkijan tekemän tulkinnan tulee aina pohjautua huolelliseen ja systemaattiseen aineiston analyysiin, jolloin hänen esiin nostamien diskurssien puolesta on mahdollista myös argumentoida uskottavasti. (Jokinen ym. 1993, 106–107.) Näin ollen voidaan ajatella, että tutkijalla itsellään on merkitystä siihen, millaisia tulkintoja aineistosta tehdään, mutta se ei itsessään vähennä diskurssianalyysin luotettavuutta.

Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole yleistää tai löytää tapoja, joilla äitien puheet vaikuttavat hoivaratkaisuihin, vaan tarkastella muun muassa, minkälaista isyyttä äidit puheellaan tuottavat oman perheensä hoivaratkaisujen kontekstissa. Laadullisen tutkimuksen tarkoitus ei ylipäätään ole tehdä yleistyksiä aineistosta (Eskola & Suoranta 1998, 65–66). Huomionarvoista on, että aineistossa puhuvat äidit yksin isistä, eivätkä isät itse ole paikalla. Tapa puhua voisi olla erilainen, jos molemmat vanhemmat olisivat olleet paikalla. Joskus paikalla oli lapsia, jolloin he saattoivat hieman häiritä

haastattelua. Diskurssianalyysissä tärkeintä on kuitenkin se, miten haastatellut puhuvat aiheesta (eli tässä tutkimuksessa äitien näkökulma on keskeinen), joten itse haastattelutilanteen asetelma (esimerkiksi keitä oli paikalla) ei tämän tutkimuksen luotettavuuden kannalta ole tärkeää. Tärkeintä on hahmottaa millaisiin erilaisiin subjektipositioihin äidit asettavat isät, kun puhutaan isien hoivaroolista ja perhevapaiden käytöstä, ja millaisiin diskursseihin äidit kulloinkin vetoavat rakentaessaan isän roolia.

Tulee myös huomioida, että diskurssianalyysin tekijä osallistuu myös itse samaan toimintaan, jota hän tutkii, ja tutkija asettaakin myös itsensä aina johonkin positioon suhteessa tutkittavaan ilmiöön tai toimintaan – ilman positiota toimiminen ei ole mahdollista. Tuo positio voi vaihdella saman tutkimuksen sisällä ja eri tutkimusten välillä, mutta joka tapauksessa tutkija asettuu aina johonkin positioon. Erilaisia positioita voivat olla analyytikko, asianajaja ja tulkitsija. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1999, 201–203.) Tämän tutkielman aiheen ja luonteen vuoksi paikannan tämän tutkimuksen kohdalla oman positioni tutkijana ennen kaikkea asianajajan positioon. Asianajajan positioon kuuluu ajatus siitä, että tutkija pyrkii tutkimuksellaan sananmukaisesta ajamaan jonkinlaista asiaa tai edesauttamaan jotakin asiaa. Asianajajan positiossa tutkija tutkii, miten kielelliset toimijat rakentavat sosiaalisen todellisuutensa, jonka lisäksi hän pyrkii kyseenalaistamaan vallitsevan tavan rakentaa sosiaalista todellisuutta ja pohtii sitä, miten tuota todellisuutta voisi rakentaa eri tavalla. (Em., 207–208.) Tässä tutkimuksessa pyrin ensin hahmottamaan tapoja, joilla äidit rakentavat isyyttä, eli tekemään näkyväksi itsestään selvänä pitämiämme tapoja puhua isistä ja isyydestä. Näkyväksi tekemisen tarkoitus on paitsi ymmärtää syvällisemmin perheissä tapahtuvia ratkaisuja vanhemmuuden vastuiden jakamisen suhteen, myös mahdollistaa näiden itsestään selvyyksinä pitämiemme asioiden rakentamisen toisin. Näin voidaan välillisesti vaikuttaa siihen, millaisia perhepoliittisia ratkaisuja päättäjät tekevät tai millaisia ratkaisuja yksittäiset perheet päätyvät arjessaan tekemään. Vakiintuneita toiminta- ja ajattelutapoja on helpompi muuttaa, kun niistä tullaan ensin tietoisiksi. Asia, jota siten tällä tutkielmalla ajan on hoivavastuun ja perhevapaiden tasa-arvoinen jakaminen vanhempien kesken.

5 ISIEN SUBJEKTIPOSITIOT ÄITIEN PUHEESSA

Aineistossa haastatellut äidit asettavat puolisonsa ja joskus myös yleisellä tasolla muut isät erilaisiin subjektiopositioihin puhuessaan lastenhoitoratkaisuista ja hoivavastuun jakamisesta ja jakautumisesta perheessään. Haastatteluaineistosta olen erottanut yhteensä viisi erilaista subjektiopositiota, jotka ovat perhekeskeinen isä, tasa-arvoinen isä, palkkatyötä priorisoiva isä, kevyt vanhempi ja ulkopuolinen. Kevyen vanhemman ja ulkopuolisen positioista erottuu lisäksi vielä erillisiä painotuksia, joita ei kuitenkaan voida erottaa niiden pääsubjektiopositioista täysin, vaan niiden voidaan katsoa kuuluvan samaan subjektiopositioon. Kevyen vanhemman positioista erottuu äidin avustajan ja lasten leikkittäjän painotukset, ja ulkopuolisen positioista erottuu vaihtoehdottoman isän ja luonnottoman hoivaajan painotukset. Subjektiopositiot ovat jaoteltavissa myös sen mukaan kuvataanko isä aktiivisena vai passiivisena toimijana. Perhekeskeinen isä, tasa-arvoinen isä, palkkatyötä priorisoiva isä ja kevyt vanhempi alakategorioineen kuvaavat isää aktiivisena toimijana, kun taas ulkopuolisen subjektiopositiossa isä kuvataan pääosin passiivisena toimijana. Tasa-arvoisen vanhemman subjektiopositiossa on lisäksi läsnä vastakkainasettelu normaalin eli epätasa-arvoisen vanhemman ja poikkeuksellisen eli tasa-arvoisen vanhemman välillä.

On huomioitava, että puheesta tehtävät lajittelut subjektiopositioihin ei ole aina selkeää ja suoraviivaista; joskus puhetta voi olla vaikea lajitella vain yhteen kategoriaan, sillä puheessa voi olla läsnä vivahteita useasta eri subjektiopositioista. Tällainen lajittelu selkeisiin kategorioihin on siten keinotekoinen, mutta tarpeellinen, jotta puheesta voidaan hahmottaa erilaisia tapoja puhua isistä, sillä nämä puhutavat vaikuttavat siihen, miten yhteiskunnassamme ja kulttuurissa näemme vanhempien vastuut ja velvollisuudet. Toisaalta se, miten näemme vanhempien vastuut ja velvollisuudet vaikuttavat siihen, miten puhumme näistä asioista. Ilman että tulemme tietoisiksi näistä puhetavoista, emme voi yhtä helposti muuttaa tapaamme puhua tai toimia tulevaisuudessa. Seuraavassa taulukossa (Liite 1.) on tiivistettynä aineistosta hahmottelemani isille asetetut subjektiopositiot, jotka muodostavat tämän tutkimuksen keskeiset tulokset.

Liite 1. Taulukko isille asetetuista subjektipositioista.

SUBJEKTI-POSITIO	KPL	AKTIIVINEN/ PASSIIVINEN	YDINMERKITYS
Perhekeskeinen isä	14	Aktiivinen	Isä kuvataan hoivaavana ja perheensä priorisoivana vanhempana. Asettuu ikään kuin palkkatyötä priorisoivan isän vastakohtaksi.
Tasa-arvoinen isä	15	Aktiivinen	Isä kuvataan oletusluontoisesti tasa-arvoisena vanhempana äidin rinnalla. Isältä odotetaan vastuun jakamista lasten hoivaan/perhevapaisiin liittyen siinä missä äidiltäkin.
Palkkatyötä priorisoiva isä	13	Aktiivinen	Isä kuvataan vanhempana, joka aktiivisesti priorisoi palkkatyön ensisijaiseksi vastuukseen. Tähän positioon saatetaan myös yleisellä tasolla viitata olemassa olevana yleisesti tunnettuna isän roolina, vaikka omaa puolisoa ei siten kuvattaisikaan.
Kevyt vanhempi	10	Aktiivinen	Äidin vanhemmuus vakavaa ja hänen antama hoiva ”aitoa”, isän hoiva kevyempää, vähemmän vakavaa ja joskus jopa vapaaehtoista. Tähän positioon sisältyvät myös äidin avustajan ja lasten leikittäjän roolit tai painotukset.
Ulkopuolinen	20	Passiivinen	Isän asetetaan jollakin tavalla ulkopuoliseksi perheestään, jonka ytimen muodostavat äiti ja lapset. Yleensä isä asetetaan ulkopuoliseksi joko lapsiin liittyvän päätöksenteon, hoivavastuun tai perhevapaiden osalta. Ulkopuolisen subjektiposition sisältä on erotettavissa myös vaihtoehdottoman isän ja luonnottoman hoivaajan roolit tai painotukset.

Tässä luvussa esittelen analyysin tuloksia: kuvaan analyysiini perustuen sitä, millaisia subjektipositioita isille äitien haastatteluissa rakentui.

5.1 Perhekeskeinen isä

Perhekeskeisen isän subjektipositiossa isä kuvataan hoivaavana ja perheensä priorisoivana vanhempana. Isän perhekeskeisyys näkyy puheessa erityisesti siten, että isän aktiivisuutta korostetaan. Isän aktiivista perhettä priorisoivaa roolia saatetaan puheessa korostaa – joskus jopa äidin oman vastuun yli, jolloin äiti voi jopa asettaa itsensä isää vähemmän tärkeään positioon. Tässä positiossa isä asetetaan ikään kuin palkkatyötä priorisoivan isän vastakohtaksi. Seuraavassa esimerkissä haastateltavalta kysyttiin, miten he toimivat puolisonsa kanssa tilanteissa, joissa lapsi sairastuu kesken hoitopäivän. Haastateltava kertoo, että perheen isä Antti järjestelee palkkatyötään perheen ehdoilla, ja isästä tuntuu erityisen pahalta, mikäli hän ei pysty itse jäämään sairaan lapsen kanssa kotiin:

Mutta yleensä me aina laitetaan se puoliksi. Antti on ehkä tossa enemmän se, tai musta tuntuu, että se on enemmän se, joka on aina lähtökohtaisesti se, että hän jää. Että sitten se on tyyliin tosi paha juttu tavallaan, tai siis tosi tärkeä joku tilaisuus, mikä hänellä nyt sitten onki, jos hän ei pääse hoitamaan Eliasta silloin sairaspäivänä. Et se on. Joo. Et se on Antille selkeästi tosi tärkeä asia, että se pitää mahdollisimman tehokkaasti ja kivasti saada. (K3H9)

Esimerkissä korostetaan erityisesti isän itsensä kokemaa vastuuta lapsen hoivaamisesta sekä sitä, miten isä tasapainottelee palkkatyön ja lastenhoivan välillä pyrkien painottamaan lastenhoivaa. Isän kokema vastuu kuvataan isän näkökulmasta jopa äidin kokemaa vastuuta suurempana. Näin ollen äiti ei korosta puolisonsa kohdalla tasa-arvoa tai jaetun vanhemmuuden ideaalia, vaan pikemminkin hoivaavaa isyyttä. Hoivaavan isyyden voidaan nähdä jaetun vanhemmuuden ideaalista poiketen korostavan tasa-arvon sijasta isän omaa tahtoa hoivata lastaan (Eerola 2018, 302). Perhekeskeisen isän position voidaan siten nähdä kumpuavan erityisesti tästä hoivaavan isän ideaalista.

Perhekeskeisen isän subjektipositiossa perheen priorisoinnin lisäksi isän aktiivista, hoivaavaa vanhemmuutta tuodaan esiin myös muilla tavoin palkkatyöhön peilaten. Haastattelija kysyy haastateltavalta, että miten vanhemmat järjestelivät töitään lapsen sairastuessa. Äiti kuvaa, miten hänen puolisonsa on ylpeä vanhemmuudestaan ja omasta isän roolistaan, ja tuo sen esiin myös työpaikallaan:

Sit me järjestellään, hän (puoliso) järjestee itseasiassa mun mielestä uskomattoman joustavasti, että se on aina valmis soittamaan ja hirveästi kertoilee kaikille asiakkailleen, että minun pitää nyt tytär hakea päiväkodista, ja se on jotenkin tärkeä se rooli. Se menee aina jotenkin kaiken edelle kyllä, tämä tytär ja tämä poika. Tää on tärkeä, että ne on. (K3H1)

Toiselta haastatellulta kysyttiin lastenhoitoon liittyvästä roolijaosta, johon haastateltu vastaa kertomalla isän hoivaavasta ja läheisestä suhteestaan heidän lapsiinsa myös lasten ollessa vauvoja.

Ja sitten tietysti, kun lapset oli ihan pieniä, niin mun mies halusi syöttää tuttipullostaa, että sitten kun tulee kotiin ja on se mahdollisuus olla lähellä. Hän aina sanoi, että hän mielellään, ja. Hän on erittäin lapsirakas, hän hoitaa hirveän mielellään, et ei siinä. (K2H3)

Näissä esimerkeissä isän hoivaavaa, isyydestään ylpeää ja isyyttään tärkeänä roolina pitäviä puolia korostetaan. Toisaalta näiden esimerkkien kohdalla on vaikea vetää selkeää eroa tasa-arvoiseen vanhemmuuteen, mutta selvää on, että isän hoivaavaa ja pehmeää puolta tuodaan näissä esimerkeissä esiin, ja puhe sopii hyvin yhteen hoivaavan isän ideaalin kanssa.

Perhekeskeinen isä voidaan kuvata myös vanhempana, joka on halukas hoivaamaan lastaan vapaa-ajallaan, eikä ole äidin lailla yhtä halukas lähtemään kodin ulkopuolelle omiin menoihinsa.

Haastatellulta kysytään, että onko heillä puolison kanssa lastenhoitoon liittyviä asioita, joista perheessä käydään neuvotteluja tai keskusteluja:

Ollaan me käyty keskusteluja, ja aina ajoittain sitten tarkistetaan tilannetta just harrastuksista ja semmoisista omista menoista. Toistaiseksi se on ollut enemmän niin, että mä haluaisin [nauraa] just mennä kodin ulkopuolelle useammin kuin mieheni. Hän on kyllä aika mukavasti sitten suostunut siihen, että hän jää tänne lapsen kanssa ja mä pääsen johonkin harrastukseen tai menoon ystävien kanssa. (K3H12)

Tämä asettuu myös vastakkain ansiotyötä priorisoivan isän kanssa. Ansiotyötä priorivoiva isä voidaan kuvata isänä, jolle lasten hoivaaminen vapaa-ajalla ei ole mieluista puuhaa – lasten hoivaaminen vapaa-ajalla saatetaan nähdä enemmän isän esteenä palautua palkkatyön rasitteista. Perhekeskeinen isä priorisoi lapsen hoivaamisen myös suhteessa vapaa-aikaansa, jota voidaan palkkatyötä priorisoivan isän kohdalla pitää osana palkkatyöstä palautumista. Perhekeskeinen isä tarkastelee vastuitaan siten perheen ja lasten näkökulmasta, kun taas palkkatyötä priorisoiva isä tarkastelee vastuitaan perheen elättämisen – siis palkkatyön näkökulmasta.

5.2 Tasa-arvoinen isä

Tasa-arvoinen isä kuvataan sananmukaisesti oletusluontoisesti tasa-arvoisena vanhempana äidin rinnalla. Isältä odotetaan vastuun jakamista lasten hoivaan ja/tai perhevapaisiin liittyen äidin kanssa. Tässä positiossa voi olla läsnä myös vastakkainasettelua. Oma puoliso kuvataan tasa-arvoisena vanhempana, mikä kuvataan poikkeuksellisen vanhemmuuden roolina isille. Isät yleisellä tasolla saatetaan kuvata normaaleina ja epätasa-arvoisina vanhempina, josta oma puoliso poikkeaa jakamalla vastuuta tasapuolisesti äidin kanssa. Normaali/poikkeuksellinen -jako on läsnä ainoastaan silloin, kun omaa puolisoa verrataan muihin isiin. Oma puoliso ja vastuun tasapuolinen jakaminen vanhempien välillä kuvataan siis poikkeuksellisenä toimintatapana. Toinen vastakkainasettelun tapa on puhua omasta puolisoista ennen ja jälkeen perhevapaiden: ennen perhevapaita oma puoliso oli epätasa-arvoinen puoliso, joka ei osannut hoitaa omia lapsiaan. Oman itsenäisen perhevapaansa jälkeen isästä tuli tasa-arvoinen ja osaava isä. Vastakkain asetetaan siis isä ennen ja jälkeen perhevapaan: epätasa-arvoinen isä ennen perhevapaata vastaan tasa-arvoinen isä perhevapaiden jälkeen. Tasa-arvoisen isän subjektipositio asettaa äidin itsensä samalla tähän samaan positioon, sillä isä ei voi olla tasa-arvoinen isä, jos vanhempien vastuut eivät jakaudu tasaisesti. Subjektipositiossa korostuu tasapuolinen hoivavastuu – isä on aktiivinen vastuuta jakava vanhempi:

Et Antti on ollut syöttämisessäkin mukana ihan koko ajan. Elias on syönyt samalla kun imetettiin, niin söi pullosta ja Antti syöti aina pullosta. Et se on ollut hyvin, hyvin tasapuolista. (K3H9)

Toisaalta esimerkissä haastateltu korostaa myös puolisonsa hoivaavaa ja siten perhekeskeistä puolta, mutta painotus on enemmän lapsen hoivaamisen tasapuolisuudessa, joten tasa-arvoisen isän positio on voimakkaampi. Tasa-arvoisen isän subjektipositiossa voidaan joskus viitata myös epätasa-arvoisen isyyden olemassaoloon, vaikka omaa puolisoa ei kuvatakaan kyseisellä tavalla. Oma puoliso kuvataan tasa-arvoisena vanhempana äidin itsensä rinnalla, mutta noteerataan kuitenkin myös toisenlaisen vaihtoehdon olemassaolo, jossa vastuu ei jakaudu tasaisesti:

Muutenhan se on, jos [Elias] sairastuu, niin se ei oo kivaa, koska siinähan menee sitten yöunet. Mutta se nyt ei liity tähän lastenhoitoon. Mutta sitten me molemmat sähelletään siellä yöllä. Että, jos on ollut vaikka oksennustauti, niin ei oo kyllä mitään sellasta, että jompikumpi haluaa vaan nukkua. Että kyllä me ollaan aina molemmat siellä sängyssä. Ja muutenkin viikonloppusin meillä on vuoroaamut, milloin saa nukkua toinen korvatulppien kanssa ja toinen. Ja sit, jos toinen on ollut ulkona, niin sitten se on aina selkeästi se seuraava aamu hänelle varattu, että ei tarvitse herätä lapsen kanssa. Että siinä on, saa edes yhtenä päivänä viikossa nukkua vähän myöhempään. (K3H9)

Haastateltu viittaa sellaisen vanhempana olemisen tapaan, jossa vanhemmat eivät yhdessä kannan vastuuta sairaasta lapsesta: ”niin ei oo kyllä mitään sellasta, että jompikumpi haluaa vaan nukkua”. Tähän, mahdollisesti epätasa-arvoisesti jakautuneeseen vanhemmuuteen viitataan hyvin lyhyesti ja ohimennen, mutta viittauksesta voi päätellä, että on olemassa yleisesti tunnettu tapa jakaa vanhemmuutta myös epätasaisesti.

Hieman erilainen tapa kuvata oma puoliso tasa-arvoisen vanhemman positiossa on siten, että tuo isän positio on äidille yllätyksellistä. Seuraavassa esimerkissä isää kuvaillaan tasa-arvoisesti ajattelevana, mutta siitä huolimatta haastateltu äiti kertoo yllättyneensä, kun isä olikin täysin valmis huolehtimaan heidän yhteisestä lapsestaan äidin työmatkojen ajan:

Joo, mä ihan juhlin tätä silloin, kun mua pyydettiin tähän. [Kertoo siitä, miten häntä pyydettiin mukaan työprojektiin, joka vaati työmatkan poissa kotoa] ja silloin, kun mua pyydettiin siihen, niin mä muistan kyllä, että mä olin ihan varma, että ei tää nyt tuu onnistumaan, että tässä on näin pitkiä jaksoja poissa, mutta sitten hän (puoliso) olikin, kun hän on hirveän kannustava erityisesti töiden suhteen, koska hän on niin työorientoitunut, ja myös aina semmonen hyvin tasa-arvoisesti ajatteleva ihminen, niin sit hän sanoi, että totta kai menet, että kaikki järjestyy kyllä. Kyllä mä silloin muistan juhlineeni, että wau, että asunkin feministin kanssa, enkä tiennyt tätä, että onpa hienoa. Mutta oli se tosi vaikeeta mulle mennä, että ei se hänelle ollut, mutta mulle se oli tosi vaikeeta. Mutta kun ne oli semmosia ensimmäisiä irtautumisia symbioosista mun lapsen kanssa. (K3H1)

Yllätyksellisyys kumpuaa todennäköisesti äidinhoivan diskurssista, jossa äidin ensisijaisen vastuun nähdään olevan lapset eikä oma ura, kun taas isien ensisijaiseen vastuuseen kuuluu perheen elättäminen (ks. Vuori 2001). Näin ollen isä voi samaan aikaan olla tasa-arvoisesti ajatteleva ihminen ilman, että hän todellisuudessa jakaa vastuun lapsen hoivasta äidin kanssa puoliksi. Äidinhoivan diskurssista kielii myös se, että haastateltu puhuu erosta lapseensa ”symbioosista irtautumisena” – ikään kuin äidin ja lapsen suhde olisi niin voimakas ja luonnonvoimien hallitsema suhde. Yllätyksellisyys nostaa esiin myös sen, että tasa-arvoisen isän positio on poikkeus, jota ei voi lähtökohtaisesti olettaa isiltä – siksi tasa-arvoisesti toimiva puoliso on haastateltavan mukaan yllätyksellistä ja juhlimisen arvoista.

Tasa-arvoisen vanhemman subjektipositiossa oma puoliso voidaan joskus asettaa vastakkain muiden isien kanssa siten, että oma puoliso esitetään poikkeuksellisena, tasa-arvoisena ja vastuuta tasaisesti jakavana vanhempana, kun muut isät kuvataan tavallisina, normaaleina vanhemmuutta epätasa-arvoisesti jakavina vanhempina. Seuraavassa esimerkissä haastateltu asettaa oman puolisonsa tasa-arvoisen vanhemman positioon ja samaan aikaan puhuu heidän työn- ja vastuunjaostaan poikkeuksellisena. Tasa-arvoisen vanhemman subjektipositio on siten normista poikkeava tapa toimia. Haastattelija kysyy, että onko haastateltavan perheessä vanhemmuuden ja vastuiden jakamisen tapa tällä hetkellä ihanteellisin vai voisiko jokin asia olla vielä paremmin:

No emmä kyllä oikein tiedä. Kun se olis kyllä täysin sitten jotain ideologista, sellasta, mikä ei oikeesti ikinä toteudu missään. Koska kyllä mä oon aika realististi siinä nimenomaan, kun mä oon kattonut mun siskojen touhua, ja kaikkien muidenkin ystävien, että se on aikamoista säättämistä. Että mun mielestä se menee meillä poikkeuksellisen hyvin. Että sitten, jos se olis paremmin, niin mä en usko, että se olisi enää todellista. Sit jompikumpi huijais. Sillee, että jos vaikka nyt Antti olisi joka päivä, että mee sä urheilemaan ja tee ihan mitä haluat, niin ei tietenkään. Siis sitten se vaan tekisi sen jostain hyvin erikoisesta syystä. Ja sitten totta kai mä nyt haluan hänellekin antaa niitä vapauksia arki-iltaisain tehdä jotain, mitä haluaakaan tehdä. Että ei kyllä. Et se menee jotenkin niin sujuvasti, että vaikee nyt keksiä. (K3H9)

Omaa puolisoa verrataan oman lähipiirin muihin isiin, jotka edustavat ”normaaleja” tai ”tavallisia” isiä, ja muihin isiin peilaten oma puoliso on tasa-arvoinen vastuunjakaja. Mielenkiintoista on, että äiti ymmärtää nykyistä omaa tilannettaan (tasa-arvoista vanhemmuuden jakamista) paremman tilanteen siten, että isä kantaisi äitiä suuremman vastuun lapsesta, ja että tällainen asetelma voisi olla hyvin epäilyttävä. Mielenkiintoiseksi tuon merkityksenannon tekee se, että usein juuri äidit ovat niitä, jotka kantavat puolisoaan enemmän vastuuta, eikä tällaista hoivan jakamisen tapaa kuvata yleensä epäilyttävänä, vaan normina, josta voidaan tasa-arvon nimissä poiketa. Tämä kertonee siitä, että äiti nähdään yhä lastensa ensisijaisena hoivaajana ja siksi isän suurempi vastuunkanto on vähintäänkin

epäilyttävää. Seuraavassa esimerkissä tasa-arvoisen vanhemmuuden poikkeuksellisuutta kuvastaa myös se, että haastateltu kertoo olevansa onnekas, kun hänen puolisonsa jakaa vastuun lapsista hänen kanssaan. Onnekkuidella viitataan siihen, että isät eivät oletusluontoisesti ole tasa-arvoisia vanhempia, vaan normaalia ja tavallista on, että isät eivät jaa vastuuta samalla tavalla kuin oma puoliso:

Saadaan yleensä järjestettyä ne, että molemmat pääsee tekemään myös omia juttuja. Joillain kavereilla tuntuu olevan vähän yksipuolisempaa se, että kuka hoitaa lasta [naurahtaa] ja kenellä on omat menot. Tai suurempien taisteluiden takana, että pääsee vaikka just jonnekin liikuntaa harrastamaan itsekseen. Koen, että ollaan varsin onne- ollen varsin onnekaassa asemassa, koska kyllä se useimmiten on just niin päin, että se on se nainen, joka enemmän hoitaa, äiti. Jos ei olla yhteisymmärryksessä ja jossain tasapainossa. (K3H12)

Onnekkuidesta puhuminen luo vaikutelman, että kyse on puhtaasta tuurista tai sattumasta, eikä isien aktiivisesta päätöksestä tai vanhempien välisestä neuvottelusta. Ikään kuin asialle ei voisi tehdä mitään; hän vain sattuu olemaan onnekas, että omassa tilanteessa vastuut jakautuvat tasapuolisesti, mutta sitä ei voi lähtökohtaisesti olettaa. Äiti on onnekas, että oma puoliso on poikkeava, sillä normaaliin kuuluu vastuiden epätasainen jakautuminen vanhempien kesken. Isän rooli usein nähdäänkin paljon vapaampana, isän itsensä mahdollisena määrittellä ja ottaa, toisin kuin äidin, jonka ensisijaisena velvollisuutena nähdään lapsista huolehtiminen ilman muita vaihtoehtoja (Vuori 2001, 356–359).

Vastakkainasettelu voi ilmetä myös omassa puoliossa tapahtuvana muutoksena: itsenäisen perhevapaan jälkeen omasta puoliossa tulee tasa-arvoinen isä, joka jakaa vastuuta äidin kanssa. Tähän sisältyy oletus, että ennen perhevapaata oma puoliso ei ollut tasa-arvoinen vanhempi, joka olisi jakanut vastuuta äidin kanssa lasten hoivaamisesta. Joskus tuo oletus isän ”epätasa-arvoisesta” vanhemmuuden jakamisesta ennen itsenäistä perhevapaata saatetaan sanoa myös ääneen, kuten seuraavassa katkelmassa, jossa haastattelija kysyy haastatellulta, että ovatko he puolionsa kanssa löytäneet omat vastuualueensa luontevasti perhe-elämään liittyen:

V: On joo, ehkä ne on vähän just silleen tullut oppimalla ne toimintamallit, mutta kyllä mä oon tosi iloinen siitä, että isä on oppinut siihen myöskin, että tunnistaa helpommin lapsen kaikkia väsymystiloja ja rytmiä ja osaa ennakoida ruokailuja ja tän tyyppistä. Kyllä silloin joskus aikasemmin vauvavuotena se oli mun mielestä tosi kuluttavaa, että tuntui välillä, että mä oon ainoa ihminen, joka ymmärtää sen lapsen rytmin, ja että joka asiassa pitää pyytää apua, että voitko kohta laittaa ruuan tai maidon tai mitä ikinä. Nyt se selvästi on silleen meidän yhteinen asia, ja aika rutinoituneita ne käytäntömallit. Tietysti se on nyt helpompaakin, koska lapsella on säännöllisempi rytmi, että silloin ensimmäisen vuoden aikana se muuttuu jatkuvasti muutaman kuukauden välein se, kun lapsi kasvaa.

K: Tuliko, keskustelitteko te siitä vai lähtikö se sit jotenkin sen lapsen, sen rytmin selkiytymisen myötä se semmonen vastuun jakautuminen?

V: Se lähti oikeastaan siitä, että isä oli lapsen kanssa (perhevapaalla). Mun mielestä.

K: Ikään kuin sitten oli se tilaus tulkita sitä.

V: Kyllä ja sitten ehkä huomasi itsekin, että jos ei ennakoi tiettyjä asioita, niin on lirissä, että niitä ei sitten kukaan muukaan ennakoi, että kyllä ne sitten yllättävän nopeasti mun mielestä ihan jo ensimmäisen parin viikon aikana oli jo tullut ihan semmosiksi tutuiksi toimintamalleiksi. (K3H3)

Oma puoliso ennen perhevapaiden pitämistä asetetaan siis vanhemmuutta epätasa-arvoisesti jakavaan, äitiä ainoastaan pyynnöstä avustavaan positioon, kun taas puoliso nykyään, perhevapaiden pitämisen jälkeen kuvataan tasa-arvoisena ja oma-aloitteisena isänä, joka on lapsen kanssa vietetyn ajan aikana oppinut lapsen hoivaan liittyviä asioita samalla tavalla kuin äitikin ollessaan vauvan kanssa kahdestaan perhevapaalla. Isä on siis oppimisen ja kokeilemisen kautta kasvanut tasa-arvoisen isän positioon äidin rinnalle.

Joskus kuitenkin tasapuoliseen vastuunjakoon voidaan tuoda mukaan luonnollisuusaspekti, eli hoivavastuun jakautuminen kuvataan ikään kuin luonnostaan tapahtuneena. Tasa-arvoisen isän subjektipositioon kuuluu ”oletusluontoinen” vastuun jakaminen puoliksi toisen vanhemman kanssa, mutta eräs haastateltu sanoitti ääneen, miten tasa-arvoinen vastuun jakaminen puolison kanssa on tapahtunut luontevasti ilman eksplisiittisiä keskusteluja tai suunnittelua:

[Kertoo aamu- ja iltapäivärutiineista: isä huolehtii lapsen aamurutiinit ja äiti iltapäivärutiinit]. Ja sitten, jos me joskus joudutaan vaihtamaan, että mä vien tai Antti hakee, niin sit nämä rutiinitkin vaihtuu. Että se tavallaan paljastaa sen, että meillä on sellaset aamu- ja iltapäivärutiinit ja se, joka vie tai hakee, niin sitten se kietoutuu sen ympärille se. Ja sitten se tavallaan semmonen rutiinivapaa aika alkaa noin kello 17, ja sit meillä on vuoropäivin urheilut. Sen voi sitten käyttää sen option, jos haluaa. Ja sitäkään me ei olla mitenkään, ei me olla sen asian äärellä mitenkään istuttu ja sitä sovittu, vaan se on tullut aika luontevasti. Että mulle se on ainakin tosi tärkeätä päästää hänet aina urheilemaan. Koska se on mulle itselle niin tärkeä. (K3H9)

Tasa-arvoisen isän subjektipositio vihjaa, että on olemassa myös epätasa-arvoinen isä tai jokin tasa-arvoisen isän vastakohta ja että tuo vastakohta on yleisesti tavallisin isän positio, mutta josta oma puoliso poikkeaa. Omaa puolisoa ei koskaan kuvata epätasa-arvoisena nykyisyydessä (ainoastaan ennen perhevapaata menneisyydessä), mutta useat haastatellut viittaavat näihin epätasa-arvoisiin isiin puheessaan: viitataan siihen, että olisi jokin yleisesti tunnettu epätasa-arvoinen isätyyppi, joka on hyvin yleinen ja tavallisin isätyyppi, ja tämän tyyppin ”kaikki” tietävät. Voisi jopa sanoa, että aineistosta löytyy myös epätasa-arvoisen isän subjektipositio, mutta tuota positiota ei käytetä koskaan

kuvaamaan omaa puolisoa nykyisyydessä tai ketään muutakaan tiettyä isää lähipiirissä. Epätasa-arvoinen isä toimii siten vastaparina, dikotomiana, tasa-arvoiselle isälle.

5.3 Palkkatyötä priorisoiva isä

Palkkatyötä priorisoiva isä kuvataan vanhempana, joka aktiivisesti asettaa palkkatyön ensisijaiseksi vastuukseen lasten hoivan suhteen. Isä kuvataan usein aktiivisesti palkkatyötään priorisoivaksi – vihjataan, että isä ei ehkä edes halua pitää perhevapaita tai hoitaa sairasta lasta, vaan on mieluummin töissä. Palkkatyön avulla isä osallistuu perheen elättämiseen, eli siten palkkatyötä ei voida tässä positiossa pitää täysin irrallaan isän vastuista perhettään kohtaan. Lasten hoivan ei ajatella tässä positiossa olevan isän ensisijainen vastuu, vaan vastuu hoivasta jää äidille. Tähän positioon kuuluu ajatus siitä, että isä on aktiivinen toimija ja valitsee itse palkkatyön ensisijaisesti. Isä kuvataan haluttomana pitämään perhevapaita ja halukkaana sen sijaan käymään palkkatöissä. Seuraavissa kahdessa esimerkissä haastattelija kysyy haastateltavilta siitä, millaisia ajatuksia heissä herättää perhevapaiden tasaisempi jakaminen vanhempien kesken ja ottaa ensimmäisessä kohdassa esimerkiksi kotihoidon tuen, joka voitaisiin esimerkiksi jakaa puoliksi molemmille vanhemmille, sitä lyhennettäisiin tai jopa lopetettaisiin kokonaan. Toisessa esimerkissä haastattelija kysyy haastateltavan mielipidettä THL:n 6+6+6-perhevapaamalliin, jota olen avannut enemmän luvussa 2.1 Suomalainen perhevapaajärjestelmä ja perhevapaauudistus.

No se, ei sitten mun mielestä kannattaisi lyhentää ja. Sit toi, tai ainakin, kun siinä on kuitenkin mahdollisuus nyt jo isän käyttää halutessaan sitä. Niin en oikein näe niin, esimerkiksi meillä isä ei ole halunnut jäädä kotiin. Vaikka se olisi kuinka kiintiötetty niin. Hän on mieluummin töissä ja sit on lasten kanssa sitten vapaalla. (K2H1)

No meille sillä ei oo mitään merkitystä, koska mies ei ole edes halunnut jäädä yksin vauvan kanssa, mutta mä taas oon. (K7H9)

Kummassakin esimerkissä äidit asettavat omat puolisonsa positioon, jossa isä priorisoi palkkatyönsä, eikä siksi edes halua jäädä hoitamaan lastaan perhevapaalle – näin ollen perhevapaiden tasaisemmalla jakamisella sosiaalipoliittisin keinoin ei ole heidän perheensä kodalla merkitystä. Haastatellut eivät siis yleisellä tasolla asetu vastustamaan perhevapaiden tasaisempaa jakamista vanhempien kesken, mutta vetoavat siihen, että oman perheen kohdalla tasaisempi jakaminen ei olisi toiminut, koska oma puoliso ei halunnut pitää perhevapaita. Toinen haastateltu vetoaa lisäksi siihen, että vaikka oma puoliso ei halunnut jäädä perhevapaalla, hän itse halusi, joten perhevapaat palvelivat juuri heitä hyvin, vaikka eivät jakautuneetkaan tasaisesti. Kumpikaan haastateltu ei avaa asiaa enempää: jaetun

vanhemmuuden diskurssi olisi voinut houkutella äitejä selittelemään tai kertomaan tarkemmin siitä, miksi isä ei mahdollisesti halunnut jäädä vauvan kanssa kotiin, mutta koska tässä dominoi taustalla äidinhoivan diskurssi, on syy yleensä itsestään selvä – isän vastuualueeseen kuuluu perheen elättäminen, ei lasten hoivaaminen, joten isän haluttomuus pitää perhevapaita on siten täysin normaalia tai jopa luonnollista. Isä asetetaan palkkatyötä priorisoivan isän positioon, jossa isä itse haluaa toimia perinteisen sukupuoliroolijaon mukaan, eikä siten halua jäädä hoivaamaan vauvaa kotiin äidin ollessa esimerkiksi töissä.

Molempiin esimerkkeihin sisältyy lisäksi ajatus, että äiti ei voisi edes halutessaan tehdä asialle mitään ilman, että hän pakottaisi vastentahtoisen puolisonsa pitämään perhevapaita, joita hän ei halua pitää, mutta joita äiti mahdollisesti itse haluaisi pitää. Näin ollen keskustelu perhevapaiden tasaisemmasta jakamisesta ohitetaan vetoamalla oman perheen tilanteeseen. Palkkatyötä priorisoivan isän positio ei jätä tilaa asioiden tilan kyseenalaistamiselle, sillä muutenhan puututtaisiin isien valinnanvapauteen ja pyrittäisiin pakottamaan heidät toimimaan vastoin omaa tahtoaan. Toisaalta tuo positio asettaa äidin joskus vaihtoehdottoman vanhemman positioon, sillä äidille ei jää vaihtoehtoja, mikäli isä ei halua perhevapaita pitää – jonkunhan on lapsista huolehdittava, jos isä ei halua. Toisaalta toisessa esimerkissä äiti vetoaa omaan halukkuuteensa pitää perhevapaat, mutta aina näin ei ole, ja ilman jää ääneen sanomaton oletus siitä, että vastuu, jota isä ei halua kantaa, jää äidille. Lammi-Taskulan (2007, 150–151) mukaan se, että äidit saavat vallan määritellä vauvan hoitoon ja arkeen liittyvät standardit ensimmäisenä ollessaan usein lapsen kanssa kahdestaan sen ensimmäiset elinkuukaudet, ei kuitenkaan tuo äideille valtaa määrätä puolisoaan jäämään perhevapaalle vastoin tahtoaan, vaan yleensä vastuu, josta isä ei ole kiinnostunut, jää äidille.

Tähän subjektipositioon voi joskus sisältyä myös oletus siitä, että lastenhoitoratkaisut kuuluvat äidin vastuualueeseen asettaen äidin ikään kuin päävastuullisen subjektipositioon. Päävastuullisen positio ei kuitenkaan tarkoita, että äidillä olisi valta määritellä lastenhoitoratkaisut täysin mielensä mukaan. Isän palkkatyö tulee ottaa huomioon ratkaisuja tehdessä, sillä lastenhoitoratkaisut eivät saa vaikuttaa isän palkkatyöhön. Seuraavassa esimerkissä äiti kertoo olevansa vastuussa lastenhoitoon liittyvistä päätöksistä ja kertoo esittävänsä ideansa puolisolleen, jotka yleensä sopivat hänelle, mikäli ne eivät häiritse hänen ansiotöissään käyntiä. Haastattelija kysyy haastatellulta, että minkälaisista asioista he keskustelevat tai neuvottelevat puolisonsa kanssa lastenhoitoratkaisuihin liittyen:

No, ehkä se on tapahtunut niin, että mä oon tehnyt suunnitelmat ja esittänyt ne miehelle, ja sitten se on vaan, että joo, että okei. Että, kunhan se ei hänen työtään sillä tavalla häiritse, niin mikäpä siinä. (K7H9)

Äidillä on siis valta päättää lastenhoitoratkaisuista, mutta päätökset on tehtävä isän palkkatyön ehdoilla. Lastenhoitoratkaisut eivät kuulu isän vastuualueeseen, vaan voidaan nähdä jopa isän ansiotyötä häiritsevä tekijänä. Äidin sanomiseen sisältyy taustaoletus siitä, että mikäli lastenhoitosuunnitelmat jollakin tavalla sitten ”häiritisivät” isän työtä, eivät ne ehkä sitten kävisi isälle ja isällä olisi oikeus esittää mahdollinen vastustava mielipiteensä asiaan. Tämä olisi siten ainoa validi mielipide, jonka isä voisi itselleen asetetun position sallimissa rajoissa esittää, koska se liittyisi isän ensisijaiseen vastuualueeseen. Palkkatyötä priorisoivalle isälle lapsiin ja lastenhoitoon liittyvät ylimääräiset työelämän häiriöt kuvataan erityisen epämieluisina.

Palkkatyötä priorisoivan isän subjektiposition olemassaoloa tukee se, että siihen viitataan myös yleisesti tiedettynä tapana olla isä. Seuraavassa esimerkissä haastateltu viittaa hieman kritisoidenkin tähän palkkatyötä priorisoivan isän subjektiposition ja sen yleisesti tunnettuun asemaan sanomalla, että ”joka ikinen tietää sen”, että äidin työpaikalta (erityisesti naisvaltaiselta sellaiselta) on helpompi jäädä hoitamaan sairasta lasta, koska alalla on totuttu siihen ja siten oletetaan, että äidin työ joustaa, mutta isän työ ei:

Että mä ehdottomasti halusin jäädä sieltä pois, mutta sitten Esa on myös, sillä on semmonen työ, että sitten se vaan ilmoittaa, että se ei voi olla pois, koska sillä on niin tärkeitä juttuja, se on [kertoo puolison työstä tarkemmin] ja sitten niillä on joku deadline, mihin mennessä se pitää olla. Tästä meille tulee monesti riitaakin, että myös minun työssäni en voi jäädä pois, mutta [äidin työpaikasta] vaan jäädään pois ja sit siellä vaan pärjätään ja sit siellä ollaan vuorotellen lirissä, ja naisvaltainen ala ja joka ikinen tietää sen, että ehkä se on se, että mun on helpompi jäädä pois sieltä toista kun Esan, että en mä tiedä miten sen työpaikalla suhtaudutaan. Sit, jos sillä on ollut hiljaisempaa töissä ja joku on ollut kipeä, niin kyllä se sitten jää pois, kun se pystyy, mutta. (K4H7)

Haastateltu kertoo, että mikäli työtilanne työpaikalla sallii, voi isä jäädä hoitamaan sairasta lasta. Isällä on tässä positiossa jonkinlainen valta määrittellä, voiko hän jäädä hoitamaan lasta vai ei. Äidillä tällaista valtaa ei ole, vaan hänen vastuulleen jää lasten hoitaminen, mikäli se ei isälle ja hänen työnsä sovi. Isä jää pois toista, kun ”pystyy”, mutta äidin kohdalla ei pohdita, että pystyykö äiti jäädä, vaan oletetaan, että äiti jää, mikäli isä ei pysty. Oma puoliso ja isät myös yleisellä tasolla asetetaan palkkatyötä priorisoivan isän position, jossa isän palkkatyö on äidin palkkatyötä tärkeämpää, ja isän työ on niin tärkeä, että se menee usein lastenhoitovelvollisuuksien ohi. Toisaalta isä voi hoivata ja kantaa vastuuta lapsista, mutta vain työnsä ehdoilla. Äidin odotetaan hoivaavan ja kantavan vastuuta perheestään lasten ehdoilla, ei työn ehdoilla.

5.4 Kevyt vanhempi

Kun isä asetetaan kevyen vanhemman subjektipositioon, on äidin vanhemmuus silloin vakavaa ja hoiva ”aitoa”, kun taas isän hoiva on kevyempää, vähemmän vakavaa ja joskus jopa vapaaehtoista. Kevyen vanhemman subjektipositio jakautuu pääasiassa kahteen alakategoriaan, äidin avustajaan ja lasten leikittäjään, mutta aina erot näiden välillä eivät ole selviä. Kevyen vanhemman subjektipositioon kuuluu kuitenkin taustaoletus siitä, että isän antama hoiva on jollakin tavalla kevyempää kuin äidin antama hoiva, ja että se on ikään kuin äidin antamaa hoivaa täydentävää hoivaa – ei siis välttämätöntä tai ensisijaista. Ulkopuolisen subjektipositio pois lukien olen käyttänyt sanaa ’isä’ subjektipositioiden nimissä kuvaamaan isälle asetettua positiota. Kevyen vanhemman subjektipositioista olen kuitenkin valinnut käyttää sanaa ’vanhempi’ ’isän’ sijasta, koska ’kevyt isä’ ei kuvaisi positiota riittävän tarkasti sellaisena positiona, jossa kevyt vanhempi on kahdesta saman perheen vanhemmasta se toinen, kevyempi versio. ’Kevyt isä’ painottaisi enemmän ajatusta siitä, että isää verrataan muihin isiin, eikä niinkään vertausta oman perheensä toiseen vanhempaan. ’Kevyt vanhempi’ sisältää mielestäni paremmin ajatuksen tai vihjauksen siitä, että omassa perheessä on olemassa myös toinen, niin sanotusti vakava vanhempi.

Äidin avustaja sanan mukaisesti toimii äidin avustajana, eikä ole itsenäisesti vastuussa lasten hoivaan liittyvistä asioista. Isä kuvataan äidin hoivatehtävässä avustavana henkilönä sillä välin, kun äiti hoitaa varsinaisia tärkeitä hoivatehtäviä. Kun isä asetetaan äidin avustajan rooliin, äiti asettaa itsensä samalla päävastuullisen subjektipositioon. On oletusluontoista, että päävastuu on äidillä, eikä sitä kyseenalaisteta, kun taas isä asetetaan tuon päävastuun ulkopuolelle. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy haastateltavalta, että onko heillä ollut perhejärjestelyihin, esimerkiksi sairaan lapsen hoivaan liittyviä erityisiä tapahtumia:

Ja tosiaan pääsääntöisesti minä oon ollut se, joka kotona on hoitanut (sairasta lasta), ja tosiaan sitten välillä tietysti mies on siinä varsinkin iltaisin apuna. Ja sitten mun omat vanhemmat on jonkun verran auttanut siinä. (K1H2)

Oma puoliso asetetaan kevyen vanhemman positioon äidin avustajaksi puhumalla hänen sairaan lapsensa hoivaan osallistumisesta auttamisena aivan kuten hän puhuu isovanhempienkin osallistumisesta auttamisena. Isä ja isovanhemmat ovat siten molemmat äidin avustajia, mutta eivät päävastuullisia lapsen hoivaan liittyen. Se, että isä kuvataan tässä positiossa isovanhempien kanssa samankaltaisena äidin avustajana, kertoo siitä, että isän antamaa hoivaa ei tässä positiossa nähdä yhtä tärkeänä ja vakavana kuin äidin antamaa hoivaa, joka on pääasiallista ja tärkeintä hoivaa – kaikki muu on avustamista.

Myös isien potentiaalista perhevapaata voidaan kuvata äidin auttamisena – isä on siis äitiä avustavassa asemassa myös perhevapaalla. Tähän sisältyy oletus, että perhevapaat kuuluvat ensisijaisesti äideille. Seuraavassa esimerkissä haastatellulta kysytään ajatuksia 6+6+6-perhevapaamalliin (ks. luku 2.1), jossa perhevapaita jaettaisiin tasaisemmin vanhempien välillä:

Nii [huokaa]. No meillä se ei olisi toiminut missään tapauksessa, koska meidän mies on yrittäjä. [...] Että se varmaan riippuu niin täysin missä ammatissa sitten kukakin on, että totta kai se on hyvä, jos isäkin olisi mahdollisimman paljon kotona, pystyisi olla ja pystyisi auttamaan. Näkisi sitä perhe-elämää, viettäisi sen lapsen kanssa aikaa, että siitä ei oo mitään todellakaan pahaa sanottavaa. (K1H2)

Haastateltu kuvaa isän perhevapaalla olemisenkin äidin auttamisena (”totta kai se on hyvä, jos isäkin olisi mahdollisimman paljon kotona, pystyisi olla ja pystyisi auttamaan”), eli kevyen vanhemman positiossa edes isän käyttämä itsenäinen perhevapaa ei voi ”nostaa” isää kevyen vanhemman positioista tasavertaisemmaksi ja vakavammaksi vanhemmaksi äidin rinnalle. Kevyen vanhemman positio ja avustajan rooli lukitsevat isän siis vähemmän vakavan vanhemman positioon, josta isän ei ole mahdollista päästä pois edes itsenäisen perhevapaan avulla. Isän itsenäinen perhevapaa kuvataan paitsi äidin avustamisena, myös lapsen kanssa ajan viettämisenä, mikä myös luo kuvaa isän perhevapaasta kevyenä ajanvietteenä. Se, että isä myös ”näkisi sitä perhe-elämää” perhevapaan avulla vihjaa, että isät eivät muutoin näkisi perhe-elämää, mutta perhevapaan aikana (joka on tavallisesti äitien perhevapaa) hän saisi näkymän siihen, millaista aito perhe-elämä on. Näin ollen isä on kevyen vanhemman lisäksi myös jonkin verran ulkopuolinen lapsiperhe-elämän suhteen – äiti ja lapset muodostavat tavallisesti perhe-elämän ytimen, josta isät eivät yleensä tule osallisiksi. Isän itsenäinen perhevapaa voisi sitten toimia isän ikkunana perhe-elämään; ikkunana, josta näkee sisään, mutta ei pääse sisään.

Yleensä isä kuvataan aktiivisena toimijana kevyen vanhemman positiossa, mutta joskus positioon sisältyy vihjaus jonkinlaisesta passiivisuudesta: äiti ohjaa isää avustajakseen, eikä isä ota tätä roolia oma-aloitteisesti. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy, että ovatko he puolison kanssa löytäneet luontevasti omat vastualueet oman perheensä arjessa. Katkelmassa haastateltu kuvaa perheen työnjakoa ennen isän pitämää itsenäistä perhevapaata, eli ei puolisoaan nykyhetkessä, vaan menneisyydessä:

Kyllä silloin joskus aikaisemmin vauvuvuotena se oli mun mielestä tosi kuluttavaa, että tuntu välillä, että mä oon ainoa ihminen, joka ymmärtää sen lapsen sen rytmin ja et joka asiasta pitää pyytää (puolisolta) apua, että voitko kohta laittaa ruuan tai maidon tai mitä ikinä. (K3H3)

Oma puoliso, joka ei ennen itsenäisiä perhevapaitaan ollut äidin kanssa tasa-arvoisesti vanhemmuutta jakava vanhempi, oli passiivinen äidin avustaja, joka auttoi äitiä hoivatehtävissään ainoastaan pyynnöstä. Passiivinen avustajaisä ei ole passiivinen sen vuoksi, että olisi haluton osallistumaan lapsen hoivaan, vaan koska ei ole oppinut lapsen hoivaan liittyviä asioita aikaisemman omakohtaisen ja itsenäisen vauvan hoivaamiskokemuksen puuttuessa. Näin ollen äiti toimii passiivisen avustajan ohjaajana ollessaan päävastuullinen. Oma puolisoa ei kuvata koskaan passiivisena äidin avustajana nykyhetkessä, mutta oma puoliso voidaan kuvata näin menneisyydessä, mikäli tilanne on nykyhetkessä toisin, eli isästä on tullut tasa-arvoinen isä äidin rinnalle. Tämä sama ilmiö löytyy myös tasa-arvoisen isän subjektipositioista, jossa omaa puolisoa saatettiin verrata vastuita epätasa-arvoisesti jakaviin isiin yleisesti tai omaa puolisoa verrattiin ennen ja jälkeen itsenäisen perhevapaan, mutta omaa puolisoa ei koskaan kuvata nykyhetkessä niin.

Kevyt vanhempi voi toimia myös lasten leikittäjän roolissa. Lasten leikittäjä toimii lasten viihdyttäjänä, kivana vanhempana, jonka kanssa lapsilla on hauskaa, mutta jonka antama hoiva ei ole varsinaista lasten hoivaamista. Lasten leikittäjä kuvataan normaalina, tavallisena roolina isillä. Lasten leikittäjän positiossa isä kuvataan kevyempänä vanhempana siten, että hauska leikittäjäisä voidaan asettaa vastakkain vakavaa huolenpitoa antavan äidin kanssa. Seuraavassa esimerkissä haastellulta kysytään, että onko hänellä puolisonsa kanssa jonkinlaista roolijakoa konkreettisissa lastenhoitoon liittyvissä asioissa tai päätöksenteossa:

V: Hän (puoliso) on erittäin lapsirakas, hän hoitaa hirveän mielellään, että ei siinä. Mut just, että hänen kanssa tietysti se menee aika paljon siihen, että isä leikkii ja äiti on sitten enemmän se huolehtija. Niihän se aina on, että isä on vähän kivempi.

K: Ku isä tulee kotiin, niin hänen kanssa voi sitten tehdä kivoja juttuja.

V: Joo joo, että hänen kanssa tehdään hirveen kivoja juttuja, mut että.

K: Joo.

V: Nii. Mut niin se tuntuu olevan hirveen monessa perheessä. Että sitten kun se isä tulee töistä, sen kanssa saa vietettyä aikaa, ja sitten se on se kiva tyyppi. Enkä mä tiedä miksi se sit olis niin väärin. (K2H3)

Isä kuvataan ennen kaikkea lastensa hauskuuttajana, joka leikkii ja viihdyttää lapsia. Tähän sisältyy ajatus, että äiti on niin sanotusti vakavampi vanhempi, joka huolehtii ja hoivaa, kun isä on kevyempi vanhempi, joka hoitaa lasten viihdyttämisen eli kevyempiä ja vähemmän vakavia hoivatehtäviä. Lopussa äiti pohtii vielä asiaa: ensin hän yleistää tämän koskemaan isiä yleisesti, jonka jälkeen toteaa, ettei tiedä, miksi se olisi väärin. Tähän siis sisältyy ajatus, että isän leikittäjäpositio ei mahdollisesti olisi ongelmaton. Ongelmia se saattaa aiheuttaa jaetun tai tasa-arvoisen vanhemmuuden kannalta, ja ehkäpä myös hoivaavan isyyden näkökulmasta. Leikittäjäisä toimii kevyissä ja vähemmän vakavissa

tehtävissä lastensa kanssa, mutta leikittäjäisältä puuttuu hoivaavan isän ”syvyys” ja vakavuus lasten hoivan suhteen.

Lasten leikittäjäisä hauskuuttaa lapsia ja leikkii heidän kanssaan, mutta ”vakavammat” lapsiin liittyvät hoivatehtävät ja kodinhoito ovat äidin vastuulla. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy lasten- ja kodinhoitoon liittyen perheen vastuunjaosta:

Onneksi (puoliso) ei oo vastaamassa [naurahtaa]. No, hänhän ei pese pyykkiä. Jos hän pesee pyykkiä, niin hän tarvitsee ohjekirjan, koska hän pesee niin harvoin, eikä tiedä, että millä pesuaineella pestään, kun mulla on siellä vähän erilaisia siellä hyllyssä. Mutta hän laittaa kyllä pyykit kuivumaan pyydetessä tai ehkä kaappiinkin, mutta ei mun vaatteita, koska ei tiedä mihin ne kuuluu laittaa. Osaa ruokkia lapset kyllä ja siivoaakin, mutta me ollaan aika sotkuisia ihmisiä molemmat, ja mä oon se, jota se ekana ärsyttää. Että ehkä meillä on enemmänkin semmonen työnjako, että mä huolehdin kodista, mutta Esa on sitten se, joka on niitten lasten kanssa semmosta leikkiä ja peliä ja semmosta huvi, en mä voi sanoa [naurahtaa] pelle, enkä mikään huvittaja, viihdyttävä, mutta mun takki on aika tyhjä työpäivän jälkeen, mulla ei oo ihan kauheesti enää antaa, no ehkä ymmärrystäkään, enkä mä tykkää yhtään leikkiä. Enkä mä tykkää yhtään pelatakaan. (K4H7)

Lasten leikittäminen ja kodinhoito asetetaan vastakkain – lasten leikittäminen on aluetta, jonka isä osaa hyvin, kun taas kodinhoito on aluetta, joka luonnistuu äidiltä parhaiten. Lasten leikittäjän rooli tekee isästä jopa hieman avuttoman kotitöiden suhteen, mutta hän on hyvä omassa roolissaan – kevyempänä vanhempana, joka hauskuuttaa lapsia sillä välin, kun äiti kantaa vastuun kaikesta muusta hoivaan liittyvästä, kuten kotitöistä. Kevyen vanhemman positiosta on vaikea päästä pois, sillä siihen sisältyy vihaus, että kyse on vanhempien luontaisista kyvyistä ja mieltymyksistä, joten kevyen vanhemman positiosta pois pyrkiminen olisi vaivalloista ja jopa luonnotonta.

5.5 Ulkopuolinen

Ulkopuolisen subjektipositiossa isän rooli rakennetaan jollakin tavalla ulkopuoliseksi perheestään yleensä joko lapsiin liittyvän päätöksenteon, hoivavastuun tai perhevapaiden osalta. Perheen ytimen muodostavat äiti ja lapset. Ulkopuolisen subjektipositiossa sekoittuvat vaihtoehdottoman isän ja luonnottoman hoivaajan alakategoriat, ja osa tähän subjektipositioon kuuluvista esimerkeistä ovat selkeästi ulkopuolisen kategoriaan kuuluvia, mutta eivät asetu selkeästi vain yhteen tai kumpaankaan alakategoriaan. Usein luonnottoman hoivaajan rooli asettaa jo itsessään isän vaihtoehdottoman isän asemaan, sillä luonnottomuus itsessään poistaa isältä (ja äidiltä) kaikki muut vaihtoehdot, joten erottelu ei senkään vuoksi ole helppoa. Ulkopuolisen subjektipositiossa isä on toimijana passiivinen.

Nimesin tämän position nimenomaan ulkopuoliseksi ilman muita määritteitä, sillä ulkopuolisen subjektipositiossa isän vanhemmuus jää taka-alalle, eikä siihen siksi mielestäni sovi yhdistää 'isää' tai 'vanhempaa'. Ulkopuolisen positio korostaa nimenomaan ulkopuolisuutta ja vanhemmuudesta ulkopuolelle jättämistä tai asettamista tavalla tai toisella.

Ulkopuolisen positiot voivat olla sellaisia, että isää ei edes mainita, vaikka isästä on kysytty: isän ei oleteta liittyvän asiaan, joten hänet asetetaan ulkopuoliseksi sivuuttamalla hänen roolinsa esimerkiksi lastenhoitoratkaisuista puhuttaessa. Ulkopuolisen subjektipositiossa isää ei ole oleellista mainita, sillä isä on ulkopuolinen lastenhoivaan liittyvissä kysymyksissä. Tästä syystä seuraavassa esimerkissä haastatellun ei ole helppo tarttua haastattelijan kysymykseen isän perhevapaista: eiväthän perhevapaat ole isää koskettava aihealue. Esimerkissä haastateltu ei puhu lainkaan puolisuostaan, vaikka haastattelija ehdottaa vaihtoehtona myös isän perhevapaata:

K: Miten te päädyitte tähän ratkaisuun? Oliko teillä jotain vaihtoehtoisia kuvioita mielessä, että joko vaikka, että sä et menisi ollenkaan töihin tai että olisit siinä kokonaan kotona, tai vaihtoehtoisesti et pitäisi ollenkaan näitä hoitovapaita. Tai että isä jäis hoitamaan tai mitä muita vaihtoehtoja. Vai oliko tää ihan selkee homma, että näin?

V: No se ainakin oli poissuljettu, että jäis kokonaan kolmevuotiaaksi asti kotiin, koska on monta lasta, niin sit rahaa siinä veis sit niin paljo jo. Että taloudellisesti se ei ollut mahdollista. Mut nyt sitten alun perin mä ajattelin, että mä olisin, kysyin työnantajalta sellasta ratkasua, ku mä teen vuorotyötä niin, että oisin tehnyt sellasta, olikohan tää nyt sit joku joustava hoitoraha tai joku sellanen, et olisin tehnyt sen korkeintaan 80 prosenttia niistä työvuoroista. Mut se ei sit työantajalle sopinut. Ja nyt sitten toisen tän hoitovapaapätkän kohdalla, niin olis ollut mahdollista tehdä sit vaikka tää koko vuosi niin, tai. Ootas nyt, maaliskuun alusta olis pystynyt tekemään sitä 50 prosenttia. Tän vuoden loppuun. Mut sit mä kuitenkin punnitsin näitten vaihtoehtojen välillä ja sit päädyin, että mä kuitenkin oon sen kesän kotona. Oikeastaan ne työvuorot niistä vuoroista, niin vaikutti sit siihen kumpaan mä päädyin. (K2H1)

Jaetun vanhemmuuden diskurssi olisi voinut houkutelaa haastatellun selittelemään sitä, miksi perheessä isä ei pitänyt perhevapaata, mutta koska vallitseva diskurssi vaikuttaa olevan äidinhoivan diskurssi, on isä helppo asettaa ulkopuoliseksi lastenhoitoratkaisusta puhuttaessa. Toisaalta haastattelutilanne, jossa vain äiti itse on läsnä vaikuttaa siihen, miten haastateltu vastaa kysymykseen. Kuitenkin koska haastattelija nosti esiin myös isän, olisi toisenlainen diskurssi houkutelut haastateltua asettamaan isän ulkopuolisen sijasta johonkin toisenlaiseen positioon, jossa hänen osallistumistaan olisi jotenkin puolustettu. Ulkopuolisen positiossa isällä ei kuitenkaan ajatella olevan mitään tekemistä hoitoratkaisujen kanssa, sillä lastenhoitoratkaisut eivät kuulu isän vastuualueeseen. Tästä syystä on "luonnollista", että äiti päävastuullisena kertoo siitä, miten hän on tiettyyn ratkaisuun päätenyt hänen itsensä pitämien perhevapaiden kanssa. Haastattelijan ehdotus isän perhevapaasta oli

siten helppo jättää huomiotta epäoleellisena asiana. Ulkopuolisen positiossa ei isältä myöskään lähtökohtaisesti oleteta vastuunkantoa sairaan lapsen hoitamisesta:

Helpottanut, että keväällä sitten, jos Helmi on kipeänä, niin sitten se on jäätävä ite kotiin, että nyt on välillä pystynyt tehdä niin, että mä oon saattanut olla sen ekan päivän, mutta sitten on voinut tulla mun äiti, että mä pääsen ite takaisin töihin. (K1H2)

Vastuun sairaan lapsen hoitamisesta oletetaan olevan äidillä, ja joskus jopa niin, että äidin jälkeen vastuuhierarkiassa seuraavana tulee lapsen isoäiti, eikä isä. Ulkopuolisen positiossa isä tai isän hoivarooli tai -vastuu eivät nouse automaattisesti puheenaiheeksi hoivaan liittyvissä kysymyksissä, vaan äidin (tai naisten) oletetaan olevan päävastuullisia lapsen hoivan järjestämisen suhteen. Koska lapsen hoivan järjestäminen ei kuulu isän vastuualueeseen, on isä helppo asettaa ulkopuoliseksi.

Vaihtoehdottoman isän roolissa isällä (tai äidilläkään) ei ole vaihtoehtoja, sillä perheen talous, isän ammatti, isän korkeampi palkka tai äidin luonnollisuus hoivaajana (esimerkiksi imetys) eivät jätä vaihtoehtoja, vaan isän on oltava töissä, jotta äiti voi olla perhevapaalla. Vaihtoehdottoman vanhemman roolista ei ole ulospääsyä, sillä tilanne pakottaa vanhemmat tiettyyn ratkaisuun perhevapaiden suhteen. Isän ammatinvalinta (esimerkiksi yrittäjyys) ja perheen talous voivat toimia pakottavana tilanteena, jotka rajaavat vanhempien mahdollisuuksia jakaa perhevapaita keskenään. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy haastatellun ajatuksista 6+6+6-perhevapaamallin (ks. luku 2.1) suhteen sekä oman perheen kohdalla että myös yleisellä tasolla:

Niin [huokaa]. No meillä se ei olisi toiminut missään tapauksessa, koska meidän mies on yrittäjä. Yritystoimintahan, sehän meni varmaan konkurssiin siinä puolen vuoden aikana, jos ei mitään tapahdu. Että se varmaan riippuu niin täysin missä ammatissa sitten kukakin on, että totta kai se on hyvä, jos isäkin olis mahdollisimman paljon kotona, pystyis olla ja pystyis auttamaan. Näkis sitä perhe-elämää, viettäis sen lapsen kanssa aikaa, et siitä ei oo mitään todellakaan pahaa sanottavaa. Mutta ei toimisi tämmösessä ammattiryhmässä. Että se kaatuis jo ihan se ajatus siihen pelkästään meidän kohdalla. Että en tiedä missä rahallisessa pulassa sitten tuommosen [nauraa] systeemin kautta oltais. Mutta varmaan muille ammattiryhmille saattais toimiakin tuommonen ratkaisu. (K1H2)

Isän yritystoiminta asettaa tämän esimerkin kohdalla isän mahdollisuuksille tiukat rajat: yritystoiminta ei selviäisi isän perhevapaasta, joten tilanne pakottaa vanhemmat päättämään perinteiseen ratkaisuun siitä, että äiti pitää perhevapaat ja isä tekee töitä kodin ulkopuolella. Toisaalta myös perheen talous asettaa rajat isän mahdollisuuksille, sillä isän tulojen putoaminen asettaisi perheen taloudellisiin ongelmiin. Vaihtoehdottoman isän roolissa isän lisäksi äidilläkään ei ole vaihtoehtoja, sillä isän ammatinvalinta ja palkka pakottavat molemmat vanhemmat tiettyihin rooleihin. Näin ollen isä asetetaan fyysisestikin perhevapaiden ulkopuolelle – isän paikka on

ansiotöissä perheen ulkopuolella, eikä hänellä ole mahdollisuutta perhevapaiden pitämiselle edes niin halutessaan.

Vaikka perheen talous rajaa vaihtoehdottoman isän kohdalla isän mahdollisuudet itsenäiseen perhevapaaseen lapsensa kanssa, voi se toimia myös siten, että se ei poista isältä kokonaan mahdollisuuksia perhevapaan pitämiseen, vaan määrittelee ainoastaan sen, *mitä* vapaita isä voi pitää. Seuraavassa esimerkissä isän elatusvelvollisuus ei sulje isältä pois mahdollisuutta perhevapaaseen kokonaan, mutta rajaa sitä, mitä perhevapaita isä voi pitää ja miten pitkään:

Joo. Ehkä. Näistä lapsen hoidon tukiin liittyvä ajatus, mikä nyt just tuli mieleen on just se, että niiden näkökulmasta, niin meidän perheellä ei olisi ollut, tai ei olisi varaa tehdä niin päin, että isä olisi tätä kotihoidon tuki -jaksoa. Hän oli selkeästi silleen, senkin takia sitten ajotettiin se (isän perhevapaa) tonne vanhempainvapaan osalle. Tää tuli nyt tälläsenä iloisena yllätyksenä, että hän voi vielä pitää lisävapaita, koska työnantajalla on tällainen käytäntö, että haluavat tarjota ekstraedun työntekijöilleen. Vaikka mä olisin täyspäiväisesti töissä, niin [naurahtaa] talous olis aika eri jamassa, jos miehen tulot olis kotihoidon tuen mittakaavassa. (K3H12)

Tässä esimerkissä ulkopuolisen, vaihtoehdottoman isän positioon sekoittuu siten myös tasa-arvoisen isän positiota, jossa taustalla on oletuksena, että isäkin oletusluontoisesti hoitaa ja haluaa hoitaa lapsiaan perhevapaalla. Isällä on kuitenkin vastuu perheen taloudesta korkeampituloisena vanhempana, joten isällä ei ole muita vaihtoehtoja kuin joutua osittain perhevapaiden pitämisen ulkopuolelle. Tässä esimerkissä isää ei kuitenkaan kokonaan aseteta perhevapaiden ulkopuolelle, vaan ulkopuolisuus on ainoastaan osittaista ja sen ehdot sanelee perheen talous. Pääsääntöisesti sellaisessa ulkopuolisen positiossa, jossa isän rooli kuvataan vaihtoehdottoman isän roolina, isän mahdolliset perhevapaat nähdään kuitenkin enemmän taloudellisena rasitteena:

K: Onko teillä ollut puhetta, että sitte, tai onko isä ollut vanhempainvapaalla tai aikeissa pitää tai?

V: No ei oikeestaan, että oisko molempien lasten syntymien jälkeen ollut tosi vähä aikaa, ehkä viikon tai jotain. Että se tulee niin järkyttävän kalliiksi.

K: Joo, et se on ihan tämmönen taloudellinen peruste siinä sitte.

V: On, se on oikeastikin, että. (K7H9)

Isän perhevapaat nähdään taloudellisena rasitteena ehkä eniten siksi, että isän päävastuuna nähdään yhä perheen elättäminen paljon voimakkaammin kuin vastuu hoivata omia lapsiaan. Voitaisiinko esimerkiksi äidin korkeat tulot tai ammatinvalinta asettaa esteeksi tai yhtä voimakkaaksi rajoitteeksi äidin perhevapaiden pitämiselle kuin isän kohdalla? Voitaisiinko äiti asettaa perhevapaiden suhteen ulkopuoliseksi vaikkapa yritystoimintansa tai puolisoaan korkeamman palkan vuoksi? Äitien

kohdalla vaihtoehtoja usein löydetään ja niille tehdään tilaa, mutta isien perhevapaiden kohdalla samanlaista vaivaa ollaan harvoin valmiita näkemään, vaan tilanteesta rakennetaan voimakkaasti vaihtoehdoton. Kun vaihtoehtoja ei ole, ei myöskään tarvitse selittää sitä tasa-arvon ja jaetun vanhemmuuden kannalta kiusallista tilannetta, jossa esimerkiksi isä ei ole pitänyt lainkaan perhevapaita – vanhempien omalla toiminnalla ei vaihtoehdottomuuden edessä ole mahdollisuuksia vaikuttaa perhevapaiden jakamiseen.

Kun isä asetetaan luonnottoman hoivaajan rooliin ulkopuolisen positiossa, äidin luonnollisuus lapsen hoivaajana korostuu luontevana ratkaisuna, itsestäänselvytyksenä. Isä pienen lapsen hoivaajana on ajatuksenakin jopa kauhistuttava tai naurunalainen. Luonnottomuus hoivaajana asettaa isän siten lasten hoivan ulkopuolelle. Luonnottomuus luo myös vaihtoehdottomuutta, jolloin isän rooli voidaan nähdä myös vaihtoehdottoman vanhemman roolina. Seuraavassa esimerkissä luonnoton hoivaaja ja vaihtoehdoton isä menevät osittain päällekkäin siten, että äidin luonnollisuus hoivaajana (ja siten isän luonnottomuus hoivaajana) asettaa isän asemaan, jossa hänellä ei ole vaihtoehtoja. Lasten imettäminen asettaisi liian suuria haasteita isän perhevapaan pitämiseksi. Isä on siis paitsi ulkopuolinen lasten hoivaan liittyen, myös luonnoton hoivaaja. Samalla isän voidaan ajatella olevan vaihtoehdoton, sillä hän ei voi luonnottomuudelleen mitään. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy, miten haastateltu kehittäisi perhepolitiikkaa tasa-arvoisemmaksi, ja ottaa esimerkiksi 6+6+6-perhevapaamallin (ks. luku 2.1):

Se olis ihan varmaan hyödyllistä, että isät enemmänkin hyödyntäis sitä perhevapaata. Ja varmaan hyödyntääkkin. Meidän perheessä se ei oo vaan jotenkin ollut se vaihtoehto. Ja varmaan sen on siihenkin johtanut tähän, että mä oon ollut kotona tämmönen vähän tissibaari [nauraa]. Mä oon aika pitkään, noi lapset on olleet tossa mun rinnoilla, niin en mä osaa kuvitella sitten, että mies – olisin sen takia miehen otta-, tai se olis tehnyt enemmän haasteita, että mä olisin mennyt töihin ja sitten mulla olis ollu hirvee se stressi siitä, kun lapsi ei juokaan mitään muuta, kun se on mun tissien perään [nauraa]. Niin se on varmaan tehnyt senkin, että mä oon ollu se kotona. Mutta. Mulla on hirveen vähän ehkä kommentoitavaa tohon, ku se on mennyt niin luontaisesti meillä. Oon kyllä kuullut tietenkin, että on ollut isiä hoitamassa lapsia ja ovat tykänneet. Mutta mä en osaa vaan nähdä sitä tilannetta, että meillä mies olis tullut hoitamaan lapsia, kun he ovat olleet puolvuotiaita tai jotain. Se on jotenkin mulle ihan mahdoton ajatus. Ehkä yksivuotiaasta eteenpäin. Mutta sitten, kun meillä on tosiaan työt johtanut siihen, että kaikki lapset on alottanut sitten jo päivähoidon. (K9H10)

Ulkopuolisen positiossa isä voi määrittyä luonnottomana hoivaajana. Luonnottomana hoivaajana isä kuvataan siten, että hän ei ole luonnollinen pienen, erityisesti alle 1-vuotiaan lapsen hoivaaja. Isän pitämä perhevapaa kuvataan myös vain äidin hoivatehtävää hankaloittavana asiana, sillä äiti joutuisi sitten töissä murehtia lapsistaan, sillä isä ei pysty imettämään lapsiaan. Isä nähdään lähtökohtaisesti

luonnottomuutensa vuoksi ulkopuolisena pienten lasten hoivan ja perhevapaiden suhteen – luonto asettaa vanhemmat vaihtoehdottomaan asemaan ja sitä kautta isän ulkopuoliseksi. Tällaisessa ulkopuolisen positiossa, jossa vedotaan äidin luonnollisuuteen hoivaajana, kummallakaan vanhemmalla ei ole ulospääsyä omista rooleistaan. Imetys toimii yhtenä tekijänä rakentamassa isästä luonnotonta hoivaajaa: isä ei ole pienen lapsen luonnollinen hoivaaja äidin imetyksen vuoksi. Isä on jopa niin luonnoton hoivaaja, että ajatus isästä kotona hoivaamassa lastaan kuulostaa äidistä mahdottomalta. Äiti myös vetoaa siihen, että vanhempien roolit ovat tulleet hänen omassa perheessään niin ”luontaisesti” – isä on ikään kuin luontaisesti ulkopuolella. Isän luontainen ulkopuolella olo on siten tila, jossa on vaivatonta ja luonnollista olla, ja mikäli tuota luonnollista tilaa pyrittäisiin muuttamaan, olisi se luontoa vastaan taistelemista. Luonnollisuuteen vetoaminen lukitseekin isän poikkeuksellisen voimakkaasti omaan ulkopuolisen positioonsa.

Toisaalta haastateltu pyrkii myös tuomaan esiin, että ei kuitenkaan halua asettua jaetun vanhemmuuden ideaalia vastaan, vaikka omassa perheessä ei ollakaan toimittu tuon ideaalin mukaisesti: äiti toteaa, että yleisellä tasolla isien perhevapaat saattaisivat olla hyödyllisiä, ja että hän on itse kuullut, että perhevapaata hyödyntäneet isät ovat pitäneet lastensa hoitamisesta kotona. Tämä tekee pienen särön vanhempien luonnollisiin rooleihin – isille voisi olla olemassa perhevapaiden suhteen myös muita mahdollisia positioita kuin ulkopuolinen, vaikka omassa perheessä luonnollisuus onkin ollut vanhempien positioita vahvasti määrittelevä tekijä. Tämä kaikki kumpuaa äidinhoivan diskurssista, jonka mukaan perinteinen sukupuoliroolijako lasten hoivan suhteen on luonnollinen ja kaikki muu on omituista tai vähintäänkin vaativat perusteluja. Äiti merkityksellistää asiaa vahvasti nimenomaan tuosta diskurssista käsin. Isä asetetaan ulkopuolisen positioon ja luonnottoman hoivaajan rooliin, jossa isä ei suoraan vastusta perhevapaalle jäämistä, mutta on vapaasta tahdostaan ja luontaisesti perinteisessä roolissa, johon ei vain kuulu vastuu perhevapaista. Äiti kuvaa isän kuvitteellista perhevapaata puolivuotiaan kanssa kuin se olisi täysin ennenkuulumaton ja luonnoton tilanne, johon ainakaan oma puoliso isänä ei kuulu.

Luonnoton hoivaaja asetetaan lastenhoitoratkaisujen ulkopuolelle, koska on itsestäänselvyys, että äidit ovat luonnollisia hoivaajia, jotka myös pitävät perhevapaat. Eräs haastateltu vetoaakin hyvin tähän itsestäänselvyyteen:

En mä tiedä, eihän vois lähteä töihin itse. Totta kai naisena ajattelee pääsääntöisesti kuitenkin, äidit jää sinne kotiin, mutta kyllä mulle itselle oli tärkeää se, että mä pääsen töihinkin takaisin. Että pitää olla sitä tiettyä omaa elämääkin, että saa tän palvelun (päivähoito) tavallaan. (K1H2)

On itsestäänselvyys, että kotiin jäävät äidit – isistä ei tämän position kohdalla ole tarpeellista puhua, sillä heidän ei voida olettaa jäävän kotiin perhevapaalle. Isät yleisesti, mutta myös oma puoliso ovat lastenhoitoratkaisujen suhteen ulkopuolisia ja asiaan liittymättömiä henkilöitä. Esimerkissä haastateltu viittaakin puheessaan itsestäänselvyuden lailla siihen, että perhevapaita pitävät nimenomaan äidit. Vaihtoehtona äidin hoivalle ja perhevapaalle nähdään itsestään selvänä päivähoito, eikä isän hoiva ja perhevapaa, sillä asian suhteen ulkopuolista isää ei tule edes mieleen mainita – eihän isä liity lastenhoitoratkaisuihin mitenkään.

Isän perhevapaa olisi luonnottomuudessaan ikävä ja elämää hankaloittava asia, sillä isä ei varsinaisesti kuulu kotiin hoitamaan lapsiaan, vaan on siinä mielessä ulkopuolinen: isän paikka on töissä, eikä kotona. Isä on ulkopuolinen, ja siksi perheen elämää hankaloittaisi, jos isä tulisi ulkopuolelta ”sisäpuolelle”. Samaan aikaan olisi myös luonnontonta, mikäli isä olisi perhevapaalla poissa töistä, ja isälle se olisi jopa suurempi rasite kuin äidille, joka on luonnollinen hoivaaja. Haastateltavalta kysytään miten he sopivat puolisonsa kanssa lastenhoitoratkaisuista, ja että onko heillä siihen liittyen erimielisyyksiä:

Ei oo ollu, ja sekin, että isällä olis ollut mahdollisuus jäädä hoitamaan lapsia kotiin, niin ei se oo johtanut mihinkään sanaharkkaan. Et se on ollut jotenkin itsestäänselvyys, että se on vaan kaikille helpompi, että minä oon jäänyt sitte hoitamaan lapset. Että meillä oli niin hektinen se työympäristö sillon [vanhan työpaikan] aikoina, että se olis tehnyt vaan isompaa hallaa, että jos vaikka mies olis jonkun tietyn tärkeän projektin keskeyttänyt, että olis tullut hoitamaan lapsia kotiin, niin ei siinä olis ollut ehkä järkeä sitten niin. Varsinkin, kun itse tietää, et aina, kun tuut äitiyslomalta töihin, niin siellä aivosolu etsii toistansa hetken [nauraa]. Että kyllä se on vähän semmonen kulttuurishokki, kun palaa töihin, vaikka niinkin lyhyen pätkän on ollut kotona, kun sen vähän reilun vuoden suurin piirtein. Niin se on aina tiukkaa [naurahtaa]. (K9H10)

Äiti kertoo, että on ollut ”itsestäänselvyys”, että vaikka isällä olisi ollut mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lapsia, niin lapsia jäi kuitenkin hoitamaan vain äiti. Heidän mielestään näin oli helpompi ja se oli itsestäänselvyys. Äiti vielä mainitsee, että olisi tehnyt isän uralle ”hallaa”, mikäli isä olisi joutunut perhevapaan vuoksi keskeyttämään jonkin tärkeän työprojektin ja vetoaa vielä omaan kokemukseensa siitä, että pitkän työstä poissa olemisen jälkeen työhön orientoituminen kestää aina hetken. On merkillepantavaa, että haastateltava kuvaa sen helpompana juuri niin päin, että äiti on kotona ja isä töissä, vaikka samalla tavalla se olisi toiminut toisinkin päin. Silloin isä olisi ollut se, joka riskeeraa urakehityksensä, eikä äiti. Tässä perheessä taloudelliset syyt eivät olisi olleet este isän perhevapaille, sillä molemmilla vanhemmilla on korkeat tulot, mutta kuten äiti asian kuvasi, oli itsestään selvyys, että äidin on helpompi uhrata uransa. Tämäkin ajatus kumpuaa nimenomaan äidinhoivan diskurssista, jonka mukaan on luonnollisempaa ja itsestään selvää, että äiti on se, jonka

työ tai ura joustaa perhevapaiden kohdalla, ja isä on se, jolla on oikeus (ja myös velvollisuus) hoitaa ensisijaisesti ansiotyössä käynti äidin ollessa perhevapaalla. Isä asetetaan ulkopuoliseen, luonnottoman hoivaajan positioon. Isä siis olisi voinut teoriassa jäädä perhevapaalle, mutta ajateltiin, että äidille se olisi helpompaa – äidin ura on helpompi uhrata, koska lasten hoiva on äitien päävastuu, kun taas isien päävastuu liittyy kodin ulkopuoliseen ansiotyöhön. Isän teoreettinen perhevapaa myös kuvataan tavalla, jossa isä olisi lähtökohtaisesti aina jossakin kodin ulkopuolella, josta hänen täytyisi erikseen tulla kotiin, sisäpuolelle: ” (mies) olis tullut hoitamaan lapsia kotiin, niin ei siinä olis ollut ehkä järkeä sitten niin.”. Tämä vahvistaa ajatusta siitä, että isä on ulkopuolella ja äiti jo valmiiksi ”sisäpuolella”. Äidin perhevapaa vaatii siten vähemmän vaivannäköä, kun äiti on sisäpuolella jo valmiiksi.

Kun isä asetetaan luonnottoman hoivaajan rooliin, ajatus isän perhevapaasta pienen lapsen kanssa aiheuttaa kauhistusta luonnottomuutensa vuoksi. Seuraavassa esimerkissä haastattelija kysyy haastatellun mielipidettä 6+6+6-perhevapaamalliin (ks. luku 2.1), jossa perhevapaita olisi tarkoitus jakaa tasaisemmin vanhempien välillä. Haastateltu kertoo, että oli ensin järkyttynyt perhevapaamalliehdotuksesta ja helpottunut ymmärtäessään, että se ei enää koskisi heidän perhettään:

No ihan alkuun mä ajattelin, että ihan hirveetä, onneksi meidän lapset on tehty, että ei koske enää meitä, että [naurahtaa] hyvä juttu. (K4H7)

Haastatellun kuvailema järkytys kumpusi ehkä äidinhoivan diskurssista, jonka mukaan isä nähdään soveltumattomana ja luonnottomana pienten lasten hoivaajana – isä kotona hoitamassa pientä lasta on kamala pelkkänä ajatuksenakin. Isistä rakennetaan kuva luonnottomana hoivaajana, jolta pienten lasten hoivaan liittyvät asiat eivät tule luontevasti, kuten äideiltä: mitä siitäkin tulisi, jos isä olisi kotona hoitamassa alle vuoden ikäistä vauvaa. Se, että ajatus isästä pienen lapsen hoivaajana kuvataan hirveänä, sisältää vihjauksen siitä, että isän perhevapaasta saattaisi seurata jotakin negatiivista. Kun isä asetetaan luonnottoman hoivaajan rooliin, ajatus isän perhevapaasta saattaa aiheuttaa myös hilpeyttä ja olla vitsailun aihe, sillä niin luonnottomonta se olisi. Seuraavassa esimerkissä haastatellulta kysytään, että miettikö hänen puolisonsa koskaan pidemmälle isyysvapaalle jäämistä tai että onko heillä ollut siitä puhetta:

Ei. Siis mä oon joskus ehkä vitsinä ehdottanut, mut hän oli ihan, että ei. [...] ja hän (isä) oli sen neljä viis viikkoa siinä kotona lasten kanssa (itsenäisesti). Niin ei hän siitä mitenkään nauti, ja se sano ihan suoraan, että hän ei ymmärrä, että miten mä pystyn, että hänellä menee ihan parissa päivässä sillain tavallaan, ku se ei. Mä oon ehkä itse semmonen arjen ihminen, et mä tykkään sellasesta arjen pyörittämisestä ja sellanen. Ja se tulee multa hirveen luonnostaan tavallaan. Ja mun mies on tavallaan sellanen, ei oo niin väliä. Kyl ne kerkee ne tiskit. Et se ei selvästi oo sellanen. Kyl se on lasten kanssa, kyl se tykkää olla lasten kanssa, mut se ei tavallaan sellasen, ei ikinä oo ollu millään

lailla puhetta, ei mitenkään, et se jäis. Totta kai isyysloman se on ollu sillee, et mä oon ollut kotona. Mut se ei oo sellanen arjen pyörittäjä, ei millään tavalla. Enkä usko, että, ei olis halunnut, ei mitenkään. Varmaan se lapsista olis kivaa, mut että niillä olis varmaan. Mut kyl nekin sitten huomaa, että ku iskä on kotona, niin on. Et tavallaan ei tarvi olla ku iskän puoli tuntia kotona, niin koti on aivan ku räjähtänyt. Kyl sen lapsetki näkee sitten tosi nopeesti, että asiat jää vähäsen kaaokseen. (K2H3)

Äiti sanoo, että hänen ehdotuksensa isän perhevapaasta oli esitetty vitsinä. Tämä luo kuvan, että perhevapaalla oleva isä olisi luonnon tai jollakin tavalla vähintään epänormaali ja siksi sitä voisi ehdottaa vain vitsinä, eikä vakavasti otettavana ajatuksena. Äiti viittaa puheessaan myös itseensä siten, että hänelle lapsiperhearjen pyöritys tulee ”luonnostaan”, kun omalta puolisoilta se ei suju juuri lainkaan – jopa lapsetkin näkevät isän avuttomuuden kodinhoidon suhteen. Pientä lasta pitkään kotona hoivaava isä on tämän position näkökulmasta huvittava ajatuksenakin, sillä on yleisesti tiedossa, että tämä ei kuulu luonnollisesti miesten ja isien sukupuolirooliin, vaan on jollakin tavalla naisellista vastuualuetta. Isät kuuluvat luonnostaan ulkopuolelle ja äidit sisäpuolelle lasten kanssa.

6 YHTEENVETO

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli analysoida sitä, miten äidit puhuvat haastatteluaineistossa isistä ja isien hoivaroolista ja -vastuusta omassa perheessään tai yleisesti, eli sitä miten isää rakennetaan ja millaisiin subjektipositioihin isät kulloinkin asetetaan. Hahmottelin aineistosta viisi erilaista subjektipositiota, jotka ovat perhekeskeinen isä, tasa-arvoinen isä, palkkatyötä priorisoiva isä, kevyt vanhempi sekä ulkopuolinen. Kevyen vanhemman positiosta erottuu enemmän tai vähemmän selvästi myös kaksi erilaista painotusta tai alakategoriaa: äidin avustaja ja lasten leikittäjä. Yhteistä näille kaikille kolmelle kevyen vanhemman kuvaukselle on kuitenkin vihaus tai ajatus siitä, että kevyen vanhemman antama hoiva on vähemmän vakavaa ja tärkeää kuin toisen, päävanhemman antama hoiva. Ulkopuolisen positiosta puolestaan erottuvat vaihtoehdottoman vanhemman ja luonnottoman hoivaajan painotukset tai alakategoriat, jotka kietoutuvat keskenään yhteen, mutta jotka olen analyysin selkeyden kannalta erotellut ikään kuin ulkopuolisen positiosta erottuviksi alakategorioiksi. Kun äidit asettavat puolisonsa johonkin positioon, tulevat he aina samalla asettaneeksi myös itsensä johonkin positioon suhteessa puolisoonsa, joten myös tämä on tässä tutkimuksessa mielenkiinnon kohteena, vaikka ei olekaan tutkimuksen keskiössä. On huomattava, että tällainen subjektipositioiden erottelu ja nimeäminen on aina keinotekoisia, eikä erottelu ole aina täysin selkeää. Analyysin kannalta on kuitenkin tärkeää, että puhetapoja voidaan kategorisoida ja nimetä, jotta ilmiötä on helpompi tarkastella.

Subjektipositiot kumpusivat selvästi usein juuri aikaisemmin tutkimuksissa havaittujen äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskursseista (ks. esim. Vuori 2001) sekä hoivaavan isyyden ideaalista tai mallitarinasta (ks. esim. Eerola 2018; Huttunen 2001). Samoin kuin esimerkiksi Jaana Vuoren (2001) väitöskirjassa havaittiin, kilpailivat myös tämän aineiston äitien puheissa äidinhoivan ja jaetun vanhemmuuden diskurssit ja ideaalit jatkuvasti keskenään, ja molempien diskurssien läsnäolo oli lähes aina havaittavissa yhtä aikaa. Lastenhoitoratkaisujen yhteydessä (esimerkiksi missä tai milloin lapsi aloittaa päivähoidon ja miten pitkään äiti on perhevapaalla) oli kuitenkin useimmiten havaittavissa, että äidinhoivan diskurssi oli usein hallitseva silloin, kun isä asetettiin puheessa palkkatyötä priorisoivan isän tai ulkopuolisen subjektipositioon – jaetun vanhemmuuden tai hoivaavan isän diskurssien tai ideaalien vaikutus ei ollut tällöin välttämättä havaittavissa lainkaan. Tällöin äiti ei pyrkinyt selittelemään tilannetta mitenkään, vaan isän positio oli suorastaan itsestäänselvyys, jota ei tarvinnut puolustella tai selitellä.

Äidinhoivan diskurssi houkutteli useimmiten äidit asettamaan isät joko palkkatyötä priorisoivan isän, kevyen vanhemman tai ulkopuolisen positioon, ja joskus puheessa vihjattiin, että isien epä-tasa-

arvoisuus oli normi, josta oma tasa-arvoisesti toimiva puoliso poikkesi. Jaetun vanhemmuuden diskurssi oli kuitenkin usein läsnä houkuttellen äidit selittelemään tai puolustamaan isälle asetettua positiota, tai vähintäänkin houkutteli äidin toteamaan, että kannattaa oman perheen ratkaisuista huolimatta yleisellä tasolla hoivavastuun ja perhevapaiden tasapuolisempaa jakoa vanhempien kesken.

Jaetun vanhemmuuden diskurssi puolestaan houkutteli äidit asettamaan puolisonsa erityisesti tasa-arvoisen isän subjektipositioon, mutta äidinhoivan diskurssi vilahteli silti tasa-arvoisen isänkin positiossa esimerkiksi siten, että äiti saattoi puheessaan olettaa, että isä voisi toki jakaa hoivavastuuta ja perhevapaita äidin kanssa tasaisesti, mutta taustalla oli oletus tai vihjaus, että isän olisi mahdollista jakaa itsenäisiä perhevapaita vasta vähän vanhemman lapsen kanssa. Tasa-arvoisen isyyden positiota rakennettiin kuitenkin eniten juuri lasten arkiseen hoivaan (esimerkiksi syöttäminen, vaipan vaihto) ja sairaan lapsen hoivajärjestelyihin liittyvissä kysymyksissä, eikä läheskään yhtä usein silloin kun puhuttiin perhevapaiden tasaisesta jakamisesta vanhempien kesken. Repo (2009, 241) havaitsi väitöskirjassaan, että vanhempien haastatteluaineiston kotihoitoa koskevissa pohdinnoissa esiin ei yleensä noussut jaettu vanhemmuus tai tasa-arvo, vaan painotus oli yhteiskunnan tarjoamien lasten hoitomuotojen yhdenvertaisuudessa. Tässä aineistossa oli havaittavissa samankaltainen ilmiö, eli lastenhoitoratkaisuihin (äidin oletettu perhevapaa vs. kodin ulkopuolinen päivähoito) puhuttaessa tasa-arvo vanhempien välillä ei saanut juurikaan jalansijaa, vaan lastenhoitoratkaisujen kohdalla punnittiin asiaa usein muista näkökulmista, kuten parhaan hoitomuodon valitsemisen näkökulmasta, eli hoivaako lasta oma äiti, isovanhempi, päiväkotia vai perhepäivähoitaja. Isän hoivaa ei nähty yhtenä hoivaratkaisuna muiden rinnalla. Näin ollen isä jäi keskustelussa ikään kuin luonnostaan ulkopuolelle.

Hoivaavan isyyden ideaali tai mallitarina houkutteli äidit asettamaan puolisonsa erityisesti perhekeskeisen isän positioon, ja sai heidät kuvaamaan puolisonsa lämpimänä, läheisenä ja lapsistaan välittävänä vanhempana, joka järjestee palkkatyötään perheensä ja lastensa ehdoilla, eikä toisin päin. Perhekeskeisen isän positioon asettaminen ei silti poista isältä taustalla kytevää oletusta siitä, että palkkatyö ja perheen elättäminen ovat isän päävastuualuetta perhettänsä kohtaan. Mikään muukaan tässä tutkielmassa hahmottelemani positio ei poista isältä tuota oletusluontoista velvollisuutta, joten elättäjänrooli on isille yhä tämän tutkielman valossa tärkein ja oletusluontoisin vastuu perheissä, vaikka sen painotukset näyttävätkin vaihtelevan. Oletus isän ensisijaisesta elatusvelvollisuudesta on läsnä siten myös tasa-arvoisen isän subjektipositiossa.

Vastauksena tutkimuskysymykseeni ”*millaista isyyttä äidit tuottavat puheellaan kertoessaan perhevapaiden ja hoivavastuun jakamisesta perheessään?*” voisi lyhyesti vastata sanomalla, että äidin hoivan ensisijaisuus ja isän hoivavastuun alisteisuus äidin hoivavastuulle ovat vahvoja normeja, joita äidit kulttuurisina toimijoina pitävät yllä puhuessaan vastuiden ja vapaiden jakamisesta. Vaikka perhekeskeisen isän ja tasa-arvoisen isän positiot ovat usein läsnä äitien puheissa, eivät ne kuitenkaan ole hegemonisessa asemassa, eikä perhekeskeisen isän positioon asettaminen tarkoita, että hoivavastuuta jaettaisiin välttämättä tasapuolisesti vanhempien välillä. Perhekeskeisen isän positiossa isä kuvataan omasta tahdostaan hoivaavana vanhempana, mutta käytännössä perhekeskeisen isän positiossa isä voidaan silti nähdä toissijaisena hoivaajana lapsilleen, vaikka hänen kykyjään ja tahtoaan hoivata lapsiaan ei kyseenalaistetakaan. Tasa-arvoisen isän positiossa isän elatusvelvollisuus on vaimeampaa, eikä se korostu, mutta taustalla on silti oletus, että isän mahdollisuus perhevapaiden käyttöön on kuitenkin ensisijaisesti riippuvainen perheen taloudesta – mikäli perheen talous sallii, voi isäkin pitää itsenäistä perhevapaata ja se olisikin suotavaa. Isän oletetaan kuitenkin usein jakavan perhevapaita vasta hieman vanhemman lapsen kanssa, joten vaikka positioon sisältyy oletus molempien vanhempien kyvyistä, haluista ja velvollisuudestakin hoivata lastaan myös perhevapaalla, oletetaan sen isän perhevapaiden kohdalla alkavan vasta aikaisintaan lapsen ollessa puolivuotias tai mielellään vanhempi.

Isien (ja myös äitien omia) positioita kuvaa usein vaihtoehdottomuus toimia toisella tavalla – on ikään kuin luonnon sanelemaa, että äiti hoitaa alle vuoden ikäistä lasta kotona, uhraa oman uransa ja on poissa töistä hoitamassa lasta. Isillä on siten enemmän liikkumatilaa ansiotyössä, mutta toisaalta vähemmän liikkumavaraa kotona. Perheen järjestelyt on kuitenkin usein sovittava isän ansiotyöhön, vaikka isä ei itse vastaisikaan lapsen hoivasta tai perhevapaasta. Isän ansiotyö nähdään hyvin tärkeänä isän vastuuna, vaikka samaan aikaan se asettaa isän ulkopuolelle perheestään, lasten hoivasta ja päätöksenteosta hoivaratkaisujen suhteen. Isän ansiotyötä ei siten eroteta hänen vastuustaan perhettään kohtaan, vaan ansiotyö nähdään ikään kuin isän vastuuna ja velvollisuutena perhettään kohtaan – siten nämä positiot eivät täysin sulje isää ulkopuolelle vastuiden osalta, mutta koska isän vastuu on erilaista äidin vastuuseen nähden, sulkee se usein fyysisesti tai päätöksenteon tasolla isän kuitenkin lastenhoivan ulkopuolelle.

Tutkielman tekijänä osallistun sosiaalisen todellisuuden tuottamiseen myös tällä tutkielmalla, ja nimeämäni subjektipositiot vahvistavat näitä erilaisia käsityksiä isien ja äitien rooleista. Vaikka on ongelmallista nimetä ja erotella subjektipositioita tietyllä tavalla, on se analyysin kannalta kuitenkin välttämätöntä. Haluan painottaa, että hahmottelemani ja nimeämäni positiot eivät kuitenkaan sellaisenaan ole olemassa äitien puheessa, vaan olen tämän tutkielman tekijänä hahmotellut ja

nostanut esiin äitien puheista juuri nämä merkitykset ja positiot, jotka eivät myöskään ole puheessa selvärajaisina kategorioina, vaan ne menevät keskenään päällekkäin, eikä aina ole selvää, mistä yksi positio alkaa ja toinen päättyy. Niiden avulla ilmiöstä on kuitenkin helpompaa puhua ja ymmärtää syvällisemmin. Tutkimusasetelmassani analyysin kohteena oli kahden vanhemman heteroperheiden äitien haastattelupuhe, ja lähtökohtaletuksena oli se, että äideillä on valtaa tai portinvartijuutta perheen sisäisissä hoivaan ja perhevapaisiin liittyvissä neuvotteluissa. Tulee ottaa huomioon, että myös minä tutkielman tekijänä osallistun todellisuuden sosiaaliseen rakennusprosessiin pelkästään valitsemalla tietyn aiheen tutkimukselleni, ja tulen sitä kautta myös uusintaneeksi joitakin aikaisempia diskursiivisia tapoja puhua aiheesta, vaikka olen samalla pyrkinyt myös tekemään tilaa uusille ja vaihtoehtoisille tavoille puhua aiheesta.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämä tutkimuksen perusteella voidaan päätellä, että perheen elättäminen isän ensisijaisena vastuuna näyttäytyy eri painotuksin kaikissa isille asetetuissa positioissa, jonka vastapainona päävastuun hoivasta ja perhevapaiden pitämisestä oletetaan olevan äidillä itsellään. Hieman yllättäen isä ei pääse oletetusta perheen elättämisvastuustaan eroon edes silloin, kun äiti asettaa isän puheessaan tasa-arvoisen isän positioon. Tasa-arvoisen isän positiossa isältä odotetaan osallistumista lasten hoivaan eikä isän kykyjä tai halua jakaa vastuuta äidin kanssa kyseenalaisteta. Kuitenkin isän mahdollisuuksia jakaa perhevapaita rajaa perheen talous: vaikka isän oletetaan jakavan perhevapaita äidin kanssa, määrittelee perheen talous isän vapaan ajankohdan tai keston, sillä isän oletetaan kantavan päävastuun perheen taloudesta. Tämän huomion valossa ei ole yllättävää, että niin monet isät jättävät perhevapaat käyttämättä tai pitävät vain pienen osan niistä.

Lisäksi tämä tutkielma vahvisti hieman samankaltaisia päätelmiä kuin aikaisemminkin on havaittu (ks. Repo 2009): vaikka vanhempien välinen tasa-arvopuhe on läsnä puhuttaessa lasten arkisen hoivan jakamisesta, ei tasa-arvopuhe yleensä yllä lastenhoitoratkaisuihin saakka. Lastenhoitoratkaisujen yhteydessä vanhempien välinen tasa-arvo jää taka-alalle ja keskiöön nousee pohdinnat esimerkiksi erilaisten hoitomuotojen paremmuudesta ja äidin perhevapaan kestosta, jolloin isä asetetaan ikään kuin koko aiheen ulkopuolelle oletuksena, että aihe ei koske isää. Näin ollen on yhä havaittavissa, että tasa-arvoa ei nähdä olennaisena osana lastenhoitoratkaisujen teemaa, sillä myös jaetun vanhemmuuden diskurssi loisti useimmiten poissaolollaan näiden aiheiden parissa. Tämä on erityisesti perhevapaiden jakamisen kannalta olennainen huomio, sillä jos tasa-arvoa ei nähdä luonnollisena osana hoitoratkaisukeskusteluja, ei perhevapaiden jakamista vanhempien kesken voida samalla tavalla nähdä vaihtohtona äidin, päivähoidon ja isovanhempien tarjoaman hoivan rinnalla.

Tasa-arvoinen isä nähdään tämän tutkielman valossa normaalista poikkeavana subjektipositiona. Usein, kun oma puoliso asetetaan tasa-arvoisen isän positioon, saatetaan omaa, poikkeuksellista puolisoa verrata ”kaikkiin muihin isiin”, jotka edustavat normaalia eli epätasa-arvoista isyyttä. Äidit siis rakentavat isien tasa-arvoisuudesta jollakin tavalla poikkeuksellista ja harvinaista. Tähän saatetaan liittää myös ajatus siitä, että mikäli äiti on onnistunut saamaan puolisoakseen vanhemmuutta tasa-arvoisesti jakavan kumppanin, on kyse puhtaasti onnesta, eikä perheen omista valinnoista. Tasa-arvoinen isä kuvataan siten sattumana ja puhtaana tuurina kuin asiana, johon voitaisiin vaikuttaa millään tavalla. Tämä kertonee ehkä siitä, että yleinen keskustelu tasa-arvon lisäämisestä perheissä

on saavuttanut haastatellut äidit ja luonut kuvaa ehkä melko toivottomasta tilanteesta, jossa isät olisivat vain haluttomia jakamaan vastuuta tasa-arvoisesti äidin kanssa.

Tämän tutkimuksen yhtenä teoreettisena lähtökohtaoletuksena (sosiaalisen todellisuuden konstrukttiivisen luonteen lisäksi) oli, että äideillä on valtaa tai portinvartijuutta perhevapaiden ja hoivavastuun jakamisen suhteen perheissä. Portinvartijuus -käsitteen avulla tarkoitetaan ei ole viihdä, että äitien valta tai toiminta perheen hoivaratkaisuissa olisi tietoisista tai että isillä ei olisi lainkaan valtaa tai vastuuta, vaan sen tarkoituksena on toimia näkökulmana siihen, että äitien tuottamalla puheella on sosiaalisen konstruktivismin näkökulmasta merkitystä siihen, miten perheissä hoivaratkaisuja päädytään tekemään ja miten perhevapaita perheissä jaetaan. Ajatus portinvartijuudesta toimii siten motiivina tai yhtenä tapana tarkastella tätä monimutkaista prosessia, jossa perhevapaita ja hoivavastuuta jaetaan perheissä, ja jonka perusteella perhepolitiikkaakin usein toteutetaan. Se, miten isien roolista puhutaan hoivakontekstissa, on viihäus siihen, miten isän hoivarooli nähdään ja siten myös ohjenuora siihen, miten hoivaroolia käytännössä päädytään toteuttamaan. Tämän tutkielman perusteella ei voida vetää johtopäätöksiä siitä, pitääkö oletus äitien portinvartijuudesta paikkaansa tämän aineiston valossa. Se tarjoaa kuitenkin tälle tutkielmalle tarkastelukulman, jonka mukaan nimenomaan äitien tuottamalla isyyspuheella voi olla merkitystä siinä, miten hoivavastuuta ja perhevapaita perheissä jaetaan – aikaisempien tutkimusten mukaan äidin orientaatiolla on vaikutusta isän mahdollisuuksiin toteuttaa hoivaavaa ja tasa-arvoista vanhemmuutta, ja äidillä on todettu olevan myös vaikutusta siihen, miten paljon isä sitoutuu hoivavastuusiinsa (esim. Lammi-Taskula 2007; Rane & McBride 2000; Pasley ym. 2002; Tremblay & Pierce 2011). Toisaalta tutkimuksissa on havaittu myös, että vanhempainvapaita käyttävät useimmiten isät, jotka eivät ajattele kantavansa päävastuuta perheensä elatuksesta (esim. Lammi-Taskula 2007; Salmi ym. 2009), joten isien omaa tiedostamatonta vaikutusta ei voida myöskään vähätellä. Perheiden tilanteet vaihtelevat ja hoivavastuun ja perhevapaiden jakaminen ja niistä käytävät neuvottelut ovat monimutkainen prosessi, eikä yhtä selittävää tekijää voida nimetä. Näin ollen ilmiön tutkiminen erilaisista näkökulmista käsin on tärkeää, eikä äitien tapaa rakentaa isän roolia voida siksi nähdä yhtäältä ainoana selittävänä tekijänä tai toisaalta myöskään merkityksettömänä tekijänä näissä monimutkaisissa prosesseissa.

Tämä tutkielma avaa syvemmin sitä tapaa, jolla isän rooli ja velvollisuudet hahmotetaan erityisesti äitien näkökulmasta – koska äideillä voidaan nähdä olevan jonkin verran valtaa näissä perhevapaaneuvotteluissa ja hoitoratkaisujen tekemisessä, on mielenkiintoista tarkastella nimenomaan sitä, miten äidit rakentavat tiedostamattaan isää. Tämä ei tarkoita, että isillä ei olisi valtaa ja vastuuta tai mahdollisuutta vaikuttaa hoivavastuunsa määrään lainkaan, vaan kertoo niistä

kulttuurisista käsityksistä, joiden avulla äidit ja myös monet muut kulttuuriset toimijat (kuten isät itse) rakentavat ja uusintavat sellaista itsestäänselvyydeltä tuntuvaa todellisuutta, jossa äidit yhä kantavat suuremman vastuun lasten hoivasta ja lastenhoitoratkaisuista.

Tämän tutkielma auttaa osaltaan ymmärtämään sitä monimutkaista prosessia, jossa perheet jakavat perhevapaita ja hoivavastuuta. On tärkeää tiedostaa, millaisia taustaoletuksia äideillä on vanhempien rooleista ja vastuista, sillä ilman tietoisiksi tulemistä, näitä taustaoletuksia ei ole helppoa tai edes välttämättä mahdollista muuttaa. Kun tullaan tietoisiksi isyyspuheen erilaisista diskursseista ja isille asetetuista positioista, voidaan helpommin myös muuttaa mahdollisesti vanhempien välistä epätasa-arvoa ylläpitäviä puhetapoja aiheen ympärillä. Se, miten isyydestä ja isistä puhutaan, ja millaisiin positioihin heidät asetetaan puheessa vaikuttaa väistämättä myös siihen, miten toimimme arkisissa käytännöissä, esimerkiksi miten jaamme perhevapaata tai lasten hoivaan liittyviä toimia. Nämä taas vaikuttavat muun muassa siihen, millainen suhde vanhemmilla muodostuu lapseen, mitä erotilanteessa tapahtuu isän ja lapsen suhteelle tai toisen vanhemman kuolemantapauksessa tapahtuu vanhemman ja lapsen suhteelle tai koko perheen taloudelle, miten työmarkkinoilla suhtaudutaan isiin, äiteihin ja hedelmällisessä iässä oleviin naisiin, ja niin edelleen. Kun tiedostamme, että esimerkiksi palkkatyötä priorisoiva isä on vain yksi vaihtoehtoisista tavoista rakentaa ja nähdä isän (ja sitä kautta äidin) rooli ja vastuu perheessä, voimme alkaa kyseenalaistaa tällaisia ajattelumalleja ja tehdä tietoisesti toisin. Tiettyihin subjektipositioihin asettaminen lukkiuttaa niin isät kuin äiditkin ajattelemaan ja sitä kautta toimimaan tietyllä tavalla ikään kuin kyseessä olisi ainoa ja luonnollinen puhe- ja toimintatapa, eikä muiden vaihtoehtojen näkeminen ole mahdollista, ellei näistä puhetavoista tulla tietoisiksi. Lisäksi nämä oletukset voidaan ottaa huomioon perhepoliittisia päätöksiä tehdessä – voidaan pohtia esimerkiksi, että miten perheet voisivat ratkaista perhevapaaneuvottelut perheissä tasapuolisemmin ilman, että isän perhevapaiden käyttö jäisi isän oletetun elatusvastuun vuoksi käyttämättä. Julkiseen keskusteluun lastenhoitoratkaisujen suhteen voidaan nostaa tietoisesti myös tasa-arvon teema, ja keskustella isän roolista lastenhoitoratkaisujen yhteydessä.

Tämä tutkielma on rajoittunut tutkimaan vain kahden vanhemman heteroperheiden äitien tuottamaa isyys- ja vanhemmuuspuhetta, joten perheiden moninaisuus ei ole tässä tutkimuksessa näkyvillä, eikä siihen oteta kantaa. Perhevapaiden ja hoivavastuun jakaminen muun tyyppisissä perhemuodoissa olisi myös mielenkiintoinen ja tärkeä tutkimusaihe, sillä perhevapaita ja hoivavastuuta jaetaan eri tavoin myös heteroydinperheiden ulkopuolella. Marinin hallituksen vuonna 2022 toteutettava perhevapaauudistus ottaa paremmin huomioon myös muunlaiset perhemuodot, joten uudistus tarjoaa hedelmällisen tutkimuskohteen siksi myös erilaisten perheiden tavoille jakaa perhevapaita sekä rakentaa perheenjäsenten rooleja suhteessa hoivaan ja vastuisiin.

Kun tässä tutkielmassa hyödynnetty haastatteluaineisto kerättiin, ei elokuussa 2022 voimaan astuvaa perhevapaauudistusta oltu vielä edes hahmoteltu, vaan julkisessa keskustelussa oli esillä usein esimerkiksi THL:n ehdottama 6+6+6-perhevapaamalli. Tästä syystä tämän tutkielman ajoitus ja aineistonkeruun ajankohta olivatkin otollisia juuri tälle aiheelle, sillä nähtävillä on äitien tavat rakentaa isää juuri nykyisen ja pian vanhaksi jäävän perhevapaajärjestelmän aikana. Tämä tutkielma avaa erityisen mielenkiintoisen jatkotutkimusaiheen äitien tapaan rakentaa isän vanhemmuutta sitten, kun perhevapaauudistus on ollut voimassa joitakin vuosia. Olisi mielenkiintoista tarkastella, miten äitien tavat puhua vanhemmuudesta sekä rakentaa omaa ja puolisonsa roolia perheessä hoivan ja perhevapaiden suhteen mahdollisesti muuttuvat järjestelmän muuttuessa. Vastaavanlaiset tutkimukset myös isien tavoista rakentaa vanhemmuutta olisivat mielenkiintoisia tutkimusaiheita. Erityisen mielenkiintoista olisi tarkastella sitä, miten äitien ja isien puheet mahdollisesti eroavat toisistaan tai ovat yhdenmukaisia esimerkiksi lastenhoitoratkaisujen ja perhevapaiden jakamisen suhteen. Asenteet tuskin muuttuvat kovin nopeasti, mutta mikäli elokuussa 2022 voimaan astuva perhevapaauudistus lisää isien itsenäistä perhevapaiden käyttöä, saattaa sillä olla vaikutusta pidemmällä aikavälillä myös siihen, miten vanhempien rooleja perheissä rakennetaan perhevapaateeman ympärillä.

Elokuussa 2022 toteutuva perhevapaauudistus niin sanotusti pakottaa kahden vanhemman perheet neuvottelemaan ainakin jossakin määrin perhevapaista ja niiden jakamisesta eksplisiittisesti, sillä uudistuksen mukaan molemmilla vanhemmilla on yhtä pitkä vapaakiintiö, josta voidaan luovuttaa osa toiselle vanhemmalle. Näin ollen yksi vanhempi ei voi käyttää toisen vanhemman osuutta vapaista ilman, että se vaatisi aktiivista päätöksentekoa molemmilta vanhemmilta. Aikaisemman tutkimuksen mukaan (esim. Lammi-Taskula 2007; Mattila 2019) vapaita jaetaan yleensä todennäköisemmin, kun vapaiden jakamisesta on käyty avoimia keskusteluja. Mielenkiintoista on se, että näkyvätkö nämä keskustelut perhevapaiden jakamisesta myös tilastoissa isien korkeampina vapaidenkäyttölukuina sekä pidempinä perhevapaina ja myöhemmin vanhempien tavoissa puhua vastuun jakamisesta perhevapaiden suhteen.

LÄHTEET

Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Allen, S. M., & Hawkins, A. J. (1999). Maternal gatekeeping: Mothers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work. *Journal of Marriage and Family*, 61,199-212. DOI: 10.2307/353894

Anttonen, A. & Sointu, L. (2006). Hoivapolitiikka muutoksessa: Julkinen vastuu pienten lasten ja ikääntyneiden hoivasta 12:ssa Euroopan maassa: Hyvinvointivaltion rajat -hanke. Helsinki: Stakes.

Berger, P. L. & Luckmann, T. (2011). *The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge*. New York: Open Road Integrated Media.

Eerola, P. & Mykkänen, J. (2014). *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus.

Eerola, P. (2018). Tunteita herättävä lastenhoito. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.). *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 299–315.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Eydal, G. B. & Rostgaard, T. (2015). *Fatherhood in the Nordic welfare states: Comparing care policies and practice*. Bristol: Policy Press.

Forsberg, H. (2014). Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme, & K. Jokinen (toim.). *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus 123–138.

Gaunt, R. (2008). Maternal gatekeeping: Antecedents and consequences. *Journal of Family Issues*, 29(3), 373-395. DOI:10.1177/0192513X07307851

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Jokinen, A. Juhila, K. & Suoninen E. (1993). *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.

Kela (2021). *Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2020*. Helsinki: Kela. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021051229777>. Haettu 3.4.2022.

- Kela (2019). Kelan lapsiperhe-etuustilasto 2018. Helsinki: Kela. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019061320359>. Haettu 7.12.2019.
- Lammi-Taskula, J. (2007). Parental Leave for Fathers? Gendered Conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7122-3>.
- Lammi-Taskula, J. (2008) Doing fatherhood: Understanding the gendered use of parental leave in Finland. *Fathering* 6 (2), 133–142, 144–148.
- Lammi-Taskula, J., Salmi, M. & Närvi, J. (2017). Isien perhevapaat. Teoksessa M. Salmi & J. Närvi (toim.) Perhevapaat, taluskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 105–134.
- Mattila, A. (2019). Ansiotöitä vai lapsenhoitoa? Valinnanvapaus ja reunaehdot pienten lasten äitien valinnoissa. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-3401-1>.
- Miettinen, A. & Rotkirgh, A. (2017). Kolme myyttiä perhevapaista. Pohjoismaiden vanhempainvapaat vertailussa. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.agenda.fi/wp-content/uploads/2018/04/Kolme-myytti%C3%A4-perhevapaista-lopullinen-nettiversio-17.10.2017-1.pdf>.
- Miettinen, A. & Saarikallio-Torp, M. (2020). Isälle kiintiöidyn vanhempainvapaan käyttö ja sen taustatekijät. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(4), 345–357.
- Närvi, J. (2018) Isä hoitaa – vai hoitaako? Väestökyselyn ja haastattelujen tuloksia isien perhevapaiden käytöstä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- O'Brien, M. & Wall, K. (2017). *Comparative Perspectives on Work-Life Balance and Gender Equality*. Springer International Publishing. DOI: 10.1007/978-3-319-42970-0.
- Parker, I. (1998). *Social construction, discourse and realism*. London: Sage.
- Pasley, K., Futris, T. G. & Skinner, M. L. (2002). Effects of Commitment and Psychological Centrality on Fathering. *Journal of Marriage and Family*, 64(1), 130–138. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2002.00130.x.

- Perälä-Littunen, S. (2007). Gender equality or primacy of the mother? Ambivalent descriptions of good parents. *Journal of Marriage and Family*, 69(2), 341–351. DOI: 10.1111/j.1741-3737.2007.00369.x.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pietiläinen, M. & Attila, H. (2018). Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen perheiden työnjaossa ja päätöksenteossa. *Tasa-arvobarometri 2017*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 96–114. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3932-5>. Haettu 7.4.2022.
- Pikaopas perhe-etuksiin. Kela. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.kela.fi/lapsiperheet-pikaopas>. Haettu 7.4.2022.
- Rane, T. R. & McBride, B. A. (2000). Identity Theory as a Guide to Understanding Fathers' Involvement With Their Children. *Journal of Family Issues*, 21(3), 347–366. DOI: 10.1177/019251300021003004.
- Repo, K. (2009). *Lapsiperheiden arki: Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito*. Tampere: Tampere University Press.
- Repo, K. (2007). Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. *Janus* 15(3), 229–244.
- Repo, K. (2005). Muuttuvan työelämän äidit ja lastenhoidon merkitykset. *Janus* 13(4), 403–421.
- Repo, K. (2004). Combining Work and Family in Two Welfare State Contexts: A Discourse Analytical Perspective. *Social Policy & Administration* 38(6), 622–639.
- Repo, K. (2003). Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa H. Forsberg & R. Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 64–85.
- Saarikallio-Torp, M. & Haataja, A. (2016). Isien vanhempainvapaiden käyttö on yleistynyt. Ketkä isistä vapaita käyttävät ja ketkä eivät? Teoksessa Anita Haataja & Ilpo Airio & Miia Saarikallio-Torp & Maria Valaste (toim.) *Laulu 573566 perheestä. Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla*. Helsinki: Kela, 80–115.
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J. & Närvi, J. (2009). *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (2010). 6+6+6-malli vanhempainvapaan uudistamiseksi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Salmi, M. & Närvi, J. (2017). Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2022). Perhevapaaudistus astuu voimaan elokuussa 2022. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://stm.fi/-/perhevapaaudistus-astuu-voimaan-elokuussa-2022>. Haettu 20.3.2022. Sivua päivitetty 13.1.2022.

Sosiaali- ja terveysministeriö. (2019). Perhevapaaudistusta valmisteleva työryhmä. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM065:00/2019>. Haettu 9.1.2020.

Tremblay, S. & Pierce, T. (2011). Perceptions of Fatherhood: Longitudinal Reciprocal Associations Within the Couple. *Canadian journal of behavioural science*, 43(2), 99–110. DOI: 10.1037/a0022635.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) (2012). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: TENK. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Haettu 13.4.2022.

Vuori, J. (2001). Äidit, isät ja ammattilaiset: Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: University of Tampere.